

Web

Essentials

Auteur: Johan Cleuren

Lectoren: Johan Cleuren
Tim Dupont
Reinaut Krekels
Astrid Ramakers
Giel Smets
Erik Ulrichs
Jan Willekens

Woord vooraf

Opleidingsonderdeel: Web Essentials			
Opleiding:	Prof. Bachelor Toegepaste informatica		
Onderwijstaal:	Nederlands	Kennisoverdracht:	14 u
Studiepunten:	6	Begeleide kennisverwerking:	42 u
Niveau:	Inleidend	Zelfstudie:	112 u
Lesgevers	Johan Cleuren, Tim Dupont, Reinaut Krekels, Astrid Ramakers, Erik Ulrichts, Jan Willekens	Studiebelastinguren:	168u

Inhoud

Je leert te werken met de gangbare webtechnologieën. Als inleiding wordt kort de geschiedenis en opbouw van de HTML5-webstandaard behandeld, waarna de layout van een webpagina behandeld wordt. Eén van de rode draden doorheen de cursus is CSS, dus reeds vanaf het begin worden alle methoden om met deze stijlbladen te werken aangeleerd. Die worden later toegepast op teksten, koppelingen, lijsten, afbeeldingen en tabellen. De meest up-to-date techniek om een pagina in te delen wordt uitvoerig behandeld (CSS positioning). Ook het multimediale aspect van webpagina's wordt niet vergeten.

Je krijgt een introductie tot meer geavanceerde standaarden (JavaScript en DOM), JQuery, XML en PHP om dynamische webpagina's te creëren.

De einddoelstelling van de cursus is het kunnen coderen van browseronafhankelijke en gevalideerde webpagina's die gebruik maken van up-to-date webstandaarden. Om je de nodige inzichten te geven in de manier waarop dit alles werkt, zal je rechtstreeks met de code werken door middel van een teksteditor.

Leermaterialen

- Deze cursus: Cleuren Johan, Web Essentials, 2016
- <http://bb.pxl.be>: de course Web Essentials dient als ondersteuning van deze cursus.
- <http://www.pluralsight.com>: Pluralsight video tutorials en Code School tutorials

Achtergrondinformatie

- Smashing HTML5, Bill Sanders, ISBN 978-0-470-97727-9, Wiley, 2011
- World Wide Web Consortium: <http://www.w3.org/>
- W3 Schools: <http://www.w3schools.com/>

Evaluatiecriteria/leerdoelen

- De student kan de meest gebruikte webtechnologieën voor de opmaak van een statische website zoals Hypertext Markup Language (HTML5), Cascading Style Sheets (CSS), Javascript en het DOM volgens hedendaagse conventies toepassen.
- De student kan scripts (JavaScript, PHP en JQuery) ontwikkelen en begrijpt het Document Object Model en kan dit toepassen in elementaire toepassingen.
- De student kan een webpagina volledig coderen en documenteren volgens de specificaties van de opdrachtgever.
- De student kan een website valideren, installeren en onderhouden.

Evaluatievormen

- Eerste examenkans:
 - Theorie: Schriftelijk gesloten boek examen (30%)
 - Praktijk: Schriftelijk open boek examen met laptop (met kabel) (70%)
- Tweede examenkans:
 - Theorie: Schriftelijk gesloten boek examen (30%)
 - Praktijk: Schriftelijk open boek examen met laptop (met kabel) (70%)

Werkvormen

- Opdrachtgestuurd onderwijs: Aan de hand van duidelijk afgebakende opdrachten/taken verwerven en verwerken studenten de leerinhouden. Het gaat hier niet noodzakelijk om realistische of praktijkopdrachten.

Inhoudsopgave

1	Inleiding HTML5.....	1
1.1	Markeertalen en webstandaarden	1
❖	HTML 4.01	1
❖	XHTML	2
❖	HTML5	3
1.2	Basis van een webpagina.....	5
❖	Structuur	5
❖	Verklaring van de opbouw.....	5
1.3	Elementen, tags en attributen.....	6
❖	Elementen en hun tags	6
❖	Attributen	7
❖	Commentaar	8
1.4	Verschil tussen de verschillende HTML-versies.....	8
❖	Verschil tussen HTML 4.01 en XHTML	8
❖	Verschil tussen XHTML en HTML5	8
1.5	Validatie van de code	9
1.6	Browsers	11
❖	De vier browserengines	12
❖	HTML5-ondersteuning	12
2	Lay-out	14
2.1	Blokelementen.....	14
❖	Paragrafen	14
❖	Blockquote	14
❖	Preformatted	15
❖	Koppen	15
❖	Adres	15
❖	Divisies	16
2.2	De structuurelementen van HTML5	16
❖	Main.....	16
❖	Secties.....	16
❖	Artikel.....	17
❖	Hoofding	17
❖	Voetnoot	17
❖	Navigatieblok	17
❖	Randinformatie	18
2.3	Inline-elementen.....	19
❖	Line break	19
❖	Word break	19
❖	Tekstopmaaktags.....	19
❖	Logische elementen.....	20
❖	Span	21
2.4	Speciale tekens.....	21
3	Cascading Style Sheets	22
3.1	De syntax van CSS	22
❖	Vergelijking HTML – CSS	22
❖	Verkorte schrijfwijze CSS.....	23
❖	Commentaar	23
❖	Important.....	23
3.2	Toepassing van Cascading Style Sheets.....	23
❖	Lokale stijl: binnen elk HTML-element.....	23
❖	Globale stijl: in de HTML-pagina	24
❖	Gelinkte stijl: apart stijlblad.....	24

3.3	De waterval en overerving	25
3.4	Classes	25
❖	Klassen (classes).....	25
❖	Afhankelijke klassen (fixed classes)	26
❖	Pseudoklassen	27
❖	Pseudoklassen II: Fixed Pseudo-classes	27
❖	Pseudo-elementen.....	27
3.5	ID's.....	28
3.6	Speciale selectors	29
❖	Asterisk.....	29
❖	Gecombineerde klassen	29
❖	Contextuele selectors	29
❖	Kinderen combineren.....	30
❖	Attribuutselectors	30
3.7	Eenheden.....	30
3.8	Mediatypes	31
4	Opmaak	32
4.1	Kleuren.....	32
❖	Kleurnamen	32
❖	RGB-model	32
❖	HSL-model.....	33
❖	Webveilig kleurenpalet	33
4.2	Tekstopmaak.....	33
❖	Het lettertype	33
❖	Opmaak van de tekst	35
❖	Invoegen van een lettertype	35
4.3	Het Box-model.....	36
4.4	Lijnen	38
4.5	Afwijken van het standaard gedrag met CSS	39
5	Hyperlinks	40
5.1	Verbindingen leggen.....	40
❖	Opmaak van links	40
5.2	Absolute en relatieve koppelingen	40
5.3	Interne koppelingen.....	42
5.4	Andere soorten koppelingen.....	43
❖	Koppeling naar een FTP-site.....	43
❖	Koppeling naar een e-mailadres	43
❖	Bestanden downloaden.....	43
5.5	Zwevende frames.....	43
6	Lijsten.....	45
6.1	Soorten lijsten.....	45
❖	Genummerde lijsten (geordende lijsten).....	45
❖	Ongenummerde lijsten	46
❖	Definitielijsten.....	47
6.2	Geneste lijsten.....	47
6.3	CSS voor lijsten.....	48
7	Afbeeldingen.....	50
7.1	Bestandsformaten voor het web	50
7.2	Het invoegen van afbeeldingen	50
❖	Het -element	50
❖	Het <figure>-element	51
❖	Het <object>-element.....	51
7.3	De positie van de afbeelding	52
❖	Afbeeldingen en tekst	52
❖	Afbeelding als achtergrond	53

❖	Afbeelding als koppeling	54
❖	Image maps	54
7.4	Afbeelding klaarmaken voor het web	55
❖	Bestandsgrootte	56
8	Tabellen	57
8.1	Structuur van een tabel	57
❖	De tabel	57
❖	De tabelrij	57
❖	De cellen	57
❖	Het bijschrift	58
8.2	Attributen	58
❖	Attributen voor tabellen	58
❖	Attributen voor rijen	59
❖	Attributen voor cellen	59
❖	CSS voor tabellen en cellen	59
8.3	Rijgroepen en kolomgroepen	60
❖	Rijgroepen	60
❖	Kolomgroepen	61
8.4	Overspannen van kolommen en rijen	62
8.5	Opeenvolgende tabellen	62
8.6	Geneste tabellen	62
8.7	CSS3 voor tabellen	63
9	Positioneren met CSS	65
9.1	Waarom CSS positioning	65
9.2	Div en span element	66
❖	Het span-element	66
❖	Het div-element	66
❖	De structuurelementen	66
9.3	Drijvende opmaak	67
9.4	Absolute opmaak	68
9.5	Relatieve opmaak	70
9.6	Vaste positie	72
9.7	Driedimensionale opmaak	72
10	Formulieren	74
10.1	Omschrijving	74
10.2	Elementen en attributen	75
❖	Het <form>-element	75
10.3	Invoerelementen	76
❖	Tekstvelden: text	76
❖	Wachtwoordvelden	77
❖	Hidden velden	77
❖	E-mailvelden	77
❖	Nummervelden	77
❖	Tekstinvoer: url	78
❖	Datumveld: date, month, week, time, datetime, datetime-local	78
❖	Zoekveld: search	78
❖	Range velden	78
❖	File velden	79
❖	Selectievakken: checkbox	79
❖	Keuzerondjes: radiobuttons	79
❖	Kleurenveld: color	80
❖	Uitvoerveld: output	80
❖	Versleuteling: keygen	80
10.4	Keuzelijsten	81
❖	Dropdownmenu: select	81

10.5	Tekstvakken	81
❖	Tekstveld met meerdere regels: textarea	81
10.6	Knoppen	82
❖	Zend- en wisknop: submit, reset	82
❖	Knop: button	82
❖	Figuurknop: image	83
10.7	Structuur in het formulier brengen	83
❖	Fieldset en legend	83
10.8	CGI-scripts	84
❖	Een voorbeeld	85
❖	Verwerking van de inhoud van de formulierinvoer	85
11	Audio en video	86
11.1	Geluid	86
❖	Geluidsbestanden	86
❖	Geluid invoegen: audio	86
❖	Alternatieven: source	86
11.2	Film	87
❖	Videobestanden	87
❖	Video invoegen: video	87
11.3	Andere interactieve inhoud	88
❖	Invoegen van animaties: embed	88
❖	Invoegen van andere inhoud: object	89
❖	Invoegen van Youtube-filmpjes	90
12	Webpagina's publiceren	91
12.1	Voorbereiding	91
❖	Een eigen domeinnaam	91
12.2	Uploaden (FTP)	91
12.3	Aanmelden bij zoekmachines	92
12.4	Meta-informatie	93
13	JavaScript	94
13.1	Wat is Javascript?	94
13.2	Lexicale structuur	95
❖	Hoofdletters	95
❖	Scheiden van statements	95
❖	Commentaar	95
❖	Vorbehouden woorden	95
13.3	Een eerste voorbeeld	96
13.4	Het <script>-element	96
❖	Code verbergen	97
13.5	Variabelen	98
❖	Declareren en initialiseren	98
❖	Types van variabelen	98
❖	Zwakke typering	99
❖	Bereik van een variabele	100
❖	Arrays	100
13.6	Operatoren	101
❖	Rekenkundige operatoren	101
❖	Toekenningoperatoren	101
❖	Operatoren voor tekstvariabelen	101
❖	Vergelijkende operatoren	102
❖	Logische operatoren	102
13.7	Functies	102
❖	Een event	103
13.8	Controlestructuren	103
❖	if-else	103

❖	switch.....	104
❖	while	104
❖	do-while	105
❖	for	105
13.9	Objecten.....	106
❖	Wat is een Object?.....	106
❖	Objecten maken.....	107
❖	Properties	107
❖	Methodes	107
13.10	Werken met getallen.....	108
13.11	Werken met strings	109
14	Document Object Model.....	111
14.1	Verschillende modellen	112
❖	Level 0 DOM.....	112
❖	Netscape DOM of Layer DOM	113
❖	Internet Explorer DOM of All DOM	113
❖	W3C DOM	113
15	DOM scripting	116
15.1	Inleiding.....	116
15.2	DHTML versus DOM-scripting	116
15.3	Event handling.....	117
❖	Event handling via de html-code	117
❖	Event handling via JavaScript	118
❖	Event handlers voor documenten en vensters	118
❖	Event handlers voor alle elementen	119
❖	Event handlers voor formulieren	119
15.4	Pagina's dynamisch maken	120
❖	Methods en properties van document	120
❖	Methods en properties van window.....	122
❖	pop-upvensters: alert, prompt, confirm.....	124
❖	De statusbalk	125
15.5	DOM-scripting	126
❖	Benaderen van eigenschappen (properties).....	126
❖	Het gebruik van DOM Methods	127
16	jQuery	128
16.1	Inleiding.....	128
16.2	Selectors	129
❖	De basis selectors.....	129
❖	De selectors voor attributen	130
❖	Selectors voor formulieren	130
❖	Selectors op child of type	131
❖	Andere selectors	131
16.3	Verschil met JavaScript	132
❖	Selectie van één element.....	132
❖	Selectie van een reeks elementen	132
16.4	Interactie met de DOM-boomstructuur.....	133
❖	De methode .html.....	133
❖	De methode .val.....	133
❖	De methode .css.....	133
❖	De methode .attr en .prop	133
❖	De methode .append en appendTo.....	134
❖	De methode .prepend en prependTo	134
❖	De methode .addClass, .hasClass, .removeClass en .toggleClass	135
❖	Verschillende methodes in een ketting.....	135
16.5	Event handling.....	136

16.6	Animaties	138
17	Bijlagen	139
17.1	Overzicht van de HTML-elementen	139
17.2	CSS-overzicht	140
❖	CSS 1	140
❖	CSS 2 en 2.1	141
❖	CSS 3	142

1 Inleiding HTML5

1.1 Markeertalen en webstandaarden

Om websites te kunnen bezoeken moeten de computers die aangesloten zijn op het internet bepaalde protocollen hanteren. Deze protocollen zijn beschreven door het **World Wide Web Consortium** (W3C) in een aantal standaarden.

Het protocol dat voor deze cursus belangrijk is het **HyperText Transfer Protocol** (http) dat platformafhankelijk werkt zodat het er niet toe doet welk besturingssysteem ook aan elke zijde van de communicatie gebruikt wordt.

Voor de ontwikkeling van websites voor het World Wide Web worden **markeertalen** gebruikt. Markeertalen zijn niets meer dan een set van regels die toelaten om de opmaak, het formaat en de structuur van tekst binnen een document te bepalen. De eerste markeertaal is de **Standard Generalized Markup Language** (SGML) en deze taal kan als voorloper voor HTML, XHTML, HTML5 en XML beschouwd worden. Bij de opkomst van het internet is een lichtere versie van SGML ontwikkeld, nl. HTML (**Hypertext Markup Language**). De HTML-standaard is telkens uitgebreid tot de huidige HTML-specificatie. Ten tijde van HTML 3.2 voegden vele browserontwikkelaars eigen elementen toe die echter niet langer compatibel zijn met andere browsers. Met de komst van HTML 4 wou het W3C een einde maken aan deze “browseroorlog” door één standaard te bepalen die compatibel is met alle browsers. Vanaf HTML 4 komt er een scheiding tussen de taal die de structuur bepaalt (HTML) en de taal die de presentatie bepaalt (CSS). In 1999 is de HTML 4.01 standaard beschreven met een aantal aanpassingen op de vorige standaard om zo een nog uniformere standaard te bekomen.

De beperkte grootte, het gelimiteerd aantal elementen en het gebruiksgemak zijn de sterke punten van HTML maar beperken eveneens de verdere ontwikkeling. Door de beperkingen van HTML is XHTML 1.0 in 2000 ontwikkeld als opvolger van HTML 4.01. XHTML (**Extensible Hypertext Markup Language**) is het resultaat van de hervorming van HTML 4 in XML 1.0 (**Extensible Markup Language**). XHTML behoudt dus de elementen van HTML 4.01 maar wordt geschreven als XML. Dit zorgt voor een meer rigide taal die niet enkel “backward”, maar ook “forward compatible” is.

In 2004 werd de WHATWG (Web Hypertext Application Technology Working Group) opgericht, een initiatief van Apple, Mozilla en Opera. Zij ontwikkelde een opvolger voor HTML 4. Gelijktijdig werkte het W3C verder aan de opvolger van XHTML (XHTML 2.0). In 2007 stopt het W3C met deze ontwikkeling en neemt de voorstellen over van de WHATWG in een eerste draft van de nieuwe markeertaal met de officiële benaming HTML5 (zonder spatie).

Hoe bepaalt een browser nu wat voor pagina's worden aangeboden in deze wirwar van standaarden? Om compatibiliteitsredenen zal een browser er vanuit gaan dat er “oude HTML” wordt aangeboden, zodat de voordelen van “nieuwe HTML” eigenlijk verloren gaan. Om dit te voorkomen is het beter de browser mee te delen welke standaard in het document gebruikt wordt, zodat er geen twijfel kan bestaan hoe alles geïnterpreteerd dient te worden. Deze **document type declaratie** van de standaard komt helemaal bovenaan in het document en bevat een **document type definition (DTD)**.

❖ HTML 4.01

Om aan te geven dat er HTML 4.01 gebruikt wordt voeg je de overeenkomstige DTD aan het document toe. Deze toevoeging laat ook toe om het document te valideren ten opzichte van de juiste standaard om zo zeker te zijn dat het document door de recente browsers correct wordt weergegeven.

De HTML 4.01 standaard kent twee verschillende document type definitions, nl. transitional en strict. Door gebruik te maken van **transitional** zal de browser alle oudere en afgekeurde (**deprecated**) elementen toch nog correct weergeven. Dit dien je dus te gebruiken wanneer oudere webpagina's geleidelijk worden herschreven naar HTML 4.01.

```
<!DOCTYPE HTML PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01 Transitional//EN"
"http://www.w3.org/TR/html4/loose.dtd">
```

Wat is nu de betekenis van deze document type declaratie:

- `<!DOCTYPE` > declareert het document type.
- HTML stelt dat `<html>` het eerste element binnen het document is.
- PUBLIC geeft aan dat een publieke standaard gebruikt wordt.
- `"-//W3C//DTD HTML 4.01 Transitional//EN"` is de eigenlijke DTD die aangeeft dat HTML 4.01 Transitional gebruikt wordt in het Engels.
- `"http://www.w3.org/TR/html4/loose.dtd"` wijst naar een bestand dat de standaard identificeert.

Bij de ontwikkeling van nieuwe webpagina's kan je echter beter niet langer gebruik maken van alle afgekeurde elementen en volgens de nieuwe regels van de kunst werken. In dit geval dien je de regels van HTML 4.01 strikt te volgen en geef je dit ook zo aan door de DTD van HTML 4.01 **strict** te declareren.

```
<!DOCTYPE HTML PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01//EN"
"http://www.w3.org/TR/html4/strict.dtd">
```

❖ XHTML

Als je gebruik maakt van de XHTML-standaard als markeertaal, dient dit ook geweten te zijn door de browser. Hiervoor start elk XHTML-document met een **XHTML-heading** die de XML-declaratie en de gebruikte XHTML-versie bevat.

De XML-proloog is optioneel en beschrijft welke versie van XML in het document gebruikt wordt. Deze declaratie staat in een `<?xml ...?>` tag en kan drie attributen bevatten: version, encoding en standalone.

```
<?xml version="..." encoding="..." standalone="..."?>
```

- `version` = staat op "1.0" of "1.1" en geeft de gebruikte versie weer.
- `encoding` = dit is optioneel en beschrijft de karakterset. Wanneer dit attribuut wordt weggelaten wordt standaardmatig de UTF-8 set (8 bit UNICODE) gebruikt. Andere mogelijke karaktersets zijn UTF-16, UTF-32 en vele anderen.
- `standalone` = dit is optioneel en kan op "yes" of "no" (standaard) gezet worden. De standalone geeft aan of het document alle informatie zelf bevat of aangewezen is op externe DTD's voor zijn declaratie. Bij "no" kan de processor externe bestanden raadplegen, bij "yes" worden de links naar externe bestanden genegeerd.

De XHTML-versie wordt beschreven door de **Document Type Definition** (DTD) die volgt op de XML-declaratie.

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8" standalone="no"?>
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Strict//EN"
"http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-strict.dtd">
```

◆ XHTML 1.0 Transitional

Deze versie lijkt het meest op HTML 4.01 en is dus de meest aangewezen versie om HTML-documenten om te vormen tot XHTML-documenten. Er is nog ondersteuning van HTML-documenten die door de standaard als af te raden (Eng: deprecated) beschouwd worden en in de toekomst dus zullen verdwijnen. Er is geen ondersteuning voor framesets.

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Transitional//EN"
"http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-transitional.dtd">
```

◆ XHTML 1.0 Frameset

Deze versie bevat alle elementen van XHTML Transitional plus de elementen nodig voor de ondersteuning van frames en framesets.

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Frameset//EN"
"http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-frameset.dtd">
```

◆ XHTML 1.0 Strict

Dit is de meest stricte versie van XHTML 1.0. Deze versie bevat de meeste elementen van XHTML Transitional, uitgezonderd die elementen die waarschijnlijk in de komende versies niet langer ondersteund zullen worden. Dit is de versie om samen met CSS (Cascading Style Sheets) bestanden te gebruiken. Het beschrijven van de opmaak door stylesheets zal regel worden om zo de opmaak (in het CSS document) te scheiden van de inhoud (in het XHTML strict document).

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Strict//EN"
"http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-strict.dtd">
```

◆ XHTML 1.1

Dit is de meest recente versie van XHTML en is gebaseerd op XHTML 1.0 strict. De grootste wijziging is het vervangen van het name-attribuut door het id-attribuut bij het <a> en <map>-element.

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.1//EN"
"http://www.w3.org/TR/xhtml11/DTD/xhtml11.dtd">
```

◆ XML Namespace

Het xml ns-attribuut (XML namespace) van het openingselement <html> is verplicht voor alle XHTML-pagina's. De waarde van dit attribuut bepaalt de namespace waartoe de gebruikte elementnamen van XHTML behoren. XHTML bevat een voorgedefinieerde set van elementen, maar het xml ns-attribuut laat dus toe om eigen ontwikkelde elementen en attributen te gebruiken.

```
<html xml ns="http://www.w3.org/1999/xhtml">
```

Met deze regel wordt dus duidelijk gemaakt dat alle gebruikte elementen en attributen tot de XHTML-standaard behoren.

❖ HTML5

HTML5 is pas sinds 28 oktober 2014 een W3C-recommendatie en heeft de laatste jaren dus nog wel wat wijzigingen ondergaan. Je kan je webpagina's al volledig binnen deze standaard ontwikkelen, maar het blijft raadzaam om de ondersteuning door de verschillende browsers te controleren. De DTD is zeer eenvoudig.

```
<!DOCTYPE html>
```

Door de dubbele voorgeschiedenis van HTML5 (HTML 5 en XHTML 2.0) zijn er momenteel verschillende strekkingen, de losse HTML-strekking en de striktere XHTML-strekking die toch nog volledig XML-compliant tracht te blijven. Beide versies worden momenteel ondersteund. Vele webontwikkelaars hekelden de strenge benadering van XHTML terwijl andere juist de programmeerstructuur toejuichten. In deze cursus wordt geopteerd voor de striktere syntax van HTML5 (dit in tegenstelling tot de meeste handboeken die momenteel over HTML5 uitkomen). De toekomst zal uitwijzen welke benadering de meeste aanhangers vindt.

Het openingselement <html> bevat enkel nog het optionele lang-attribuut. Dit is belangrijk als de pagina door screenreaders gelezen wordt.

```
<html lang="nl">
```

♦ *Meta-informatie*

Om correct te kunnen valideren en ervoor te zorgen dat de browser weet hoe hij de inhoud moet interpreteren en weergeven, dient een `meta`-tag toegevoegd te worden die aangeeft welke karakterset gebruikt wordt, de `charset`.

```
<meta charset="utf-8" />
```

Ontleding van bovenstaande regel:

- `meta`: de informatie is bedoeld voor de browser
- `charset`: geeft aan dat er tekst volgt die als HTML dient geïnterpreteerd te worden en die opgebouwd is met de utf-8 karakterencodering. De mogelijke karaktersets zijn ISO-8859 en UTF (Unicode).

De ISO-8859 standaarden zijn:

- ISO-8859-1 of Latin-1 = West-Europese talen (Frans, Spaans, Catalaans, Baskisch, Portugees, Italiaans, Albanees, Nederlands, Duits, Deens, Zweeds, Noors, Fins, Faroese, IJslands, Iers, Schots en Engels).
- ISO-8859-2 of Latin-2 = Centraal en Oost-Europese talen (Tsjechisch, Hongaars, Roemeens, Kroatisch, Slowaaks, Sloveens, Servisch)
- ISO-8859-3 of Latin-3 = Zuid-Europese talen (Esperanto, Maltees, ..)
- ISO-8859-4 of Latin-4 = Baltische staten (Estlands, Litouws, Lets, Groenlands, Laplands).
- ISO-8859-5 of Cyrillic = talen met cyrillisch schrift (Bulgaars, Macedonisch, Russisch).
- ISO-8859-6 of Arabic = Arabische talen
- ISO-8859-7 of Greek = Grieks
- ISO-8859-8 of Hebrew = Hebreeuws en Yiddisch
- ISO-8859-9 of Latin-5 = Turks
- ISO-8859-11 of Thai = Thaise taal
- ISO-8859-15 of Latin-9 = Update van Latin-1.

Daarnaast kan de gebruikte karakterset ook Unicode zijn, dit wordt aangegeven met UTF-8, UTF-16 of UTF-32. De 16-bit en 32-bit versies zijn enkel nodig wanneer Oosterse tekens dienen weergegeven te worden.

♦ *Afgekeurde elementen*

Heel wat elementen van de vroegere HTML-versies zijn afgekeurd bij de overgang naar XHTML. De meeste van die elementen blijven afgekeurd in HTML5. Sinds XHTML strict is het de bedoeling om inhoud en opmaak te scheiden. Het zijn dus de elementen en attributen die puur opmaak beschrijven en geen betekenis geven aan de inhoud die zijn verdwenen. Als je deze maatstaf gebruikt is het gemakkelijker te onthouden welke attributen "deprecated" zijn of niet.

Voor de volledigheid is in de bijlagen een lijst opgenomen van alle geldige en afgekeurde elementen en de HTML-versie waartoe ze behoren.

1.2 Basis van een webpagina

❖ Structuur

HTML-webpagina's hebben eenzelfde structuur waarbij ze opgedeeld zijn in een hoofd (head) en een lichaam (body). Het belangrijkste verschil in de structuur situeert zich in de HTML-hoofding.

- HTML-pagina

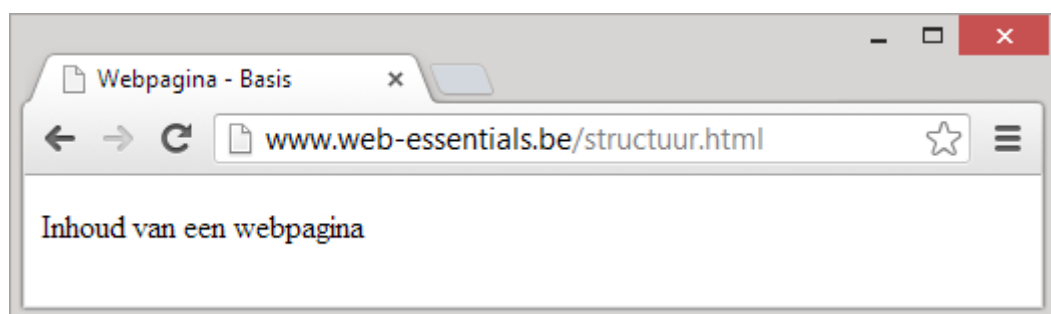
```
<html>
<head>
  <title>Webpagina - Basis</title>
</head>
<body>
  Inhoud van een webpagina
</body>
</html>
```

- XHTML-pagina

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8" standalone="no"?>
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Strict//EN"
"http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-strict.dtd">
<html xmlns="http://www.w3.org/1999/xhtml">
<head>
  <title>Webpagina - Basis</title>
</head>
<body>
  <p>Inhoud van een webpagina</p>
</body>
</html>
```

- HTML5-pagina

```
<!DOCTYPE html>
<html lang="nl">
<head>
  <title>Webpagina - Basis</title>
  <meta charset="utf-8" />
</head>
<body>
  <p>Inhoud van een webpagina</p>
</body>
</html>
```


❖ Verklaring van de opbouw

◆ Het <html>-element

De <html>...</html> container geeft aan dat het om een HTML-document gaat. De volledige inhoud van het webdocument valt tussen deze tags.

♦ *Het <head>-element*

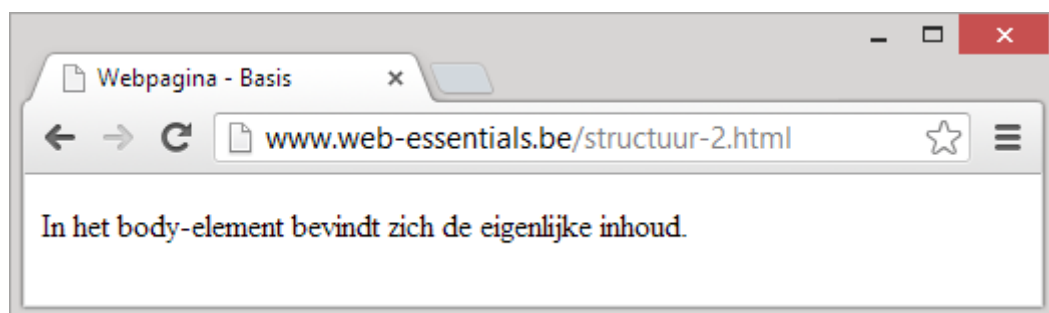
De hoofding `<head>...</head>` bevat informatie die betrekking heeft op het document, maar die niet in het documentvenster wordt weergegeven. In de `<head>` kan je slechts een beperkt aantal elementen gebruiken:

- `<title>...</title>`: bevat de verplichte titel van een webpagina. Er is slechts één titel per webdocument mogelijk en die dient zo beknopt en verklarend mogelijk te zijn. Je mag ook geen opmaak of speciale tekens gebruiken.
- `<base />`: specificeert een absoluut basisadres (`href`-attribuut) en doel (`target`-attribuut).
- `<link />`: definieert de relatie van het document met andere documenten en wordt vooral gebruikt om naar externe stijlbestanden te verwijzen (zie CSS).
- `<meta />`: additionele informatie over het document. Dit bevat instructies voor browsers en zoekmachines en het inhoudstype.
- `<style>...</style>`: voor de definitie van stylesheets die binnen het document zelf worden toegepast (zie CSS).
- `<script>...</script>`: bevat scripts of legt een link met scripts (zie JavaScript).

♦ *Het <body>-element*

Al de verdere tekst, afbeeldingen en codes bevinden zich binnen de `<body>...</body>` container. Alle specifieke attributen voor het `<body>`-element (`bgcolor`, `background`, `tekst`, `link`, `vl ink`, `al ink`) zijn afgekeurd en dien je te vervangen door stylesheets.

```
<!DOCTYPE html >
<html lang="nl">
<head>
  <title>Webpagina - Basis</title>
  <meta charset="utf-8" />
</head>
<body>
  <p>In het body-element bevindt zich de eigenlijke inhoud.</p>
</body>
</html>
```


1.3 Elementen, tags en attributen

❖ Elementen en hun tags

HTML-**elementen** zijn de instructies die de opmaak van de tekst, de figuren, de tabellen, de hyperlinks, enzovoort bepalen. Een **tag** is strikt genomen een onderdeel van een HTML-element. Voor de meeste elementen is er een open- en een sluittag, dit noemt men **containertags**. Slechts enkele elementen zijn **open** of leeg en worden dus door slechts één tag aangegeven.

♦ *containertag*:

Deze tags beïnvloeden de tekst die tussen de open- en de sluittag staat. De combinatie van de opentag, de inhoud en sluittag vormt het HTML-element. Een voorbeeld is `<body>...</body>`.

♦ *opentag*:

Deze tags gebieden de browser eenmalig actie te ondernemen om een bepaald effect te bekomen. Aangezien in XHTML alle elementen dienen afgesloten te worden met een sluittag worden de open HTML-elementen geschreven met een "/" op het einde. Binnen HTML5 is het niet langer noodzakelijk om de tag af te sluiten. Binnen deze cursus wordt de strikte schrijfwijze gepromoot en wordt de slash dus wel aanbevolen om zo code te bekomen die volledig XML-compliant is. Om geen problemen te krijgen met oudere browsers plaats je best een spatie in de tag. Voorbeelden zijn `
` en ``.

❖ Attributen

Haast alle HTML-elementen kan je een aantal extra kenmerken meegeven door middel van attributen. Ze vergroten de functionaliteit van de elementen. Het attribuut staat steeds in de opentag. Indien meerdere attributen worden opgegeven speelt de volgorde geen rol.

Aan het correct gebruik van attributen zijn niet langer voorwaarden verbonden. In deze cursus hanteren we echter de volgende regels (om XML-compliant te blijven):

- Alle namen staan in kleine letters;
- De waarde die meegegeven wordt aan de attributen staat tussen dubbele of enkele aanhalingstekens;

```

<a href="page2.html">...</a>
<style type="text/css">...</style>
```

De HTML-standaard heeft enkele kernattributen die je in haast elk element kan gebruiken.

kernattribuut	waarde
class	klasse waartoe het element behoort.
id	unieke identificatie die in het hele document geldt.
style	bijhorende informatie over de opmaakstijl.
title	titel van het element .

In de HTML5-standaard zijn nieuwe kernattributen toegevoegd.

kernattribuut	waarde
accesskey	snelkoppeling om een element te benaderen.
contenteditable	maakt de inhoud aanpasbaar door de gebruiker.
dir	de tekstrichting.
draggable	maakt het element versleepbaar.
dropzone	beschrijft de actie als een item in een element gedropt wordt.
hidden	maakt het element verborgen.
lang	bepaalt de taal van de elementinhoud.
spellcheck	bepaalt of de spellingscontrole moet toegepast worden.
tabindex	bepaalt de tabvolgorde van het element.

De elementen waarbij deze kernattributen niet toegepast kunnen worden, zijn `<base>`, `<head>`, `<html>` (uitgezonderd het `lang`-attribuut), `<meta>`, `<param>`, `<script>`, `<style>` en `<title>`.

❖ Commentaar

Tussen commentaartags kan informatie geplaatst worden die genegeerd wordt door de browser. Net zoals in programmeertalen biedt het plaatsen van commentaar samen met inspringen een verhoogde leesbaarheid. De commentaar kan enkel in de broncode bekeken worden.

```
<!-- Commentaar -->
```

1.4 Verschil tussen de verschillende HTML-versies

❖ Verschil tussen HTML 4.01 en XHTML

Ondanks de grote overlap van elementen en attributen in de HTML en de XHTML-standaard zijn er toch belangrijke verschillen die hier nogmaals worden opgesomd:

- In XHTML-documenten is een XHTML-hoofding aanwezig met een DOCTYPE-declaratie. Optioneel is er een XML-hoofding aanwezig;
- XHTML heeft een strikter formaat (XML-compliant);
- XHTML werkt veel beter samen met andere markeertalen;
- Alle elementen en attributen moeten in kleine letters ingegeven worden. In tegenstelling tot HTML is XHTML hoofdlettergevoelig (bv. `<table>` en niet `<Table>` of `<TABLE>`);
- Alle elementen moeten een eindtag bezitten (bv. `
`, ``);
- Alle attribuutwaarden staan tussen apostrofs of aanhalingstekens. Je hebt de vrije keuze tussen dubbele of enkele, maar je mag ze niet onderling mengen bij een waarde (bv. `width="50%"` of `width='50%'`, maar niet `width= '50%'` of `width="50%'`);
- Verkleinde attributen zijn niet langer toegelaten, maar moeten als attribuut="attribuutwaarde" geschreven worden (bv. `selected="selected"`);
- Alle inhoud moet binnen een tag opgenomen worden. Losse tekst of andere inline elementen rechtstreeks ingeven in de body is dus niet langer toegelaten, maar moet je in een paragraaf of een ander containerelement steken;
- Bij geneste elementen mag er geen overlapping zijn tussen de elementen (bv. `<i>Cursief en vet</i>` en niet `<i>Cursief en vet</i>`).

❖ Verschil tussen XHTML en HTML5

Binnen HTML5 worden sommige wijzigingen ongedaan gemaakt. De taal is dus veel flexibeler dan XHTML. De regels waar je je nog moet aan houden zijn:

- Plaatsing van de eenvoudige DOCTYPE-declaratie;
- Het strikte formaat van XHTML mag nog, maar hoeft niet altijd;
- HTML5 is niet langer hoofdlettergevoelig (bv. `<table>` of `<TABLE>`);
- Open elementen mogen, maar moeten niet langer een eindtag bezitten (`` of ``);
- Het plaatsen van attributen tussen apostrofs of aanhalingstekens wordt optioneel. Het weglaten ervan wordt echter haast door niemand aanbevolen (bv. `width="50%"` of `width='50%'` of `width=50%`);
- De verkleinde attributen zijn opnieuw toegelaten;
- Alle inhoud moet nog steeds binnen een tag opgenomen worden;

- Het nesten van elementen blijft strikt.

Zoals eerder aangegeven hanteert deze cursus de striktere benadering die voortkomt uit de XHTML-voorouder. In de voorbeeldcodes en oefeningen worden dus altijd de volgende syntaxregels nagevolgd, ook al zijn ze niet noodzakelijk om geldige HTML5-code te schrijven.

- Elementen en attributen altijd in kleine letters;
- Lege elementen worden met een slash afgesloten;
- Attributen worden tussen apostroffen of aanhalingstekens geplaatst.

De volgende HTML-code moet dus aangepast worden om een geldig HTML5-document te krijgen.

```
<HTML>
<Head>
  <title>Web Technology</title>
</head>
<BODY>
<h1><i>Web Technology</i></i></h1></i>
<img SRC=lijn.gif Alt="lijn">
<p>De volgende onderdelen worden behandeld:
<UL>
  <li>HTML5
  <li>CSS
  <li>DOM
  <li>JavaScript
</UL>
</BODY>
</html>
```

De correcte HTML5-code is:

```
<!DOCTYPE html >
<html>
<head>
  <title>Web Technology</title>
  <meta charset="utf-8" />
</head>
<body>
  <h1><i>Web Technology</i></h1>
  <p></p>
  <p>De volgende onderdelen worden behandeld: </p>
  <ul>
    <li>HTML5</li>
    <li>CSS</li>
    <li>DOM</li>
    <li>JavaScript</li>
  </ul>
</body>
</html>
```

Browsers zijn zeer vergevingsgezind. Hierdoor leveren inbreuken tegen het gebruik van kleine letters en het plaatsen van aanhalingstekens niet onmiddellijk problemen op bij de weergave in de browser. Bovenstaande codes geven eenzelfde resultaat in een browser, ook al zit de HTML 4.01 pagina vol fouten.

1.5 Validatie van de code

Ondanks deze grote vergevingsgezindheid van de meeste browsers, zorg je er toch best voor dat je webpagina's voldoen aan de standaard om zo het meest kans te hebben dat ze in alle browsers identiek worden weergegeven. Deze controle ten opzichte van de standaard heet **validatie**. Bij de validatie wordt een HTML-document gecheckt ten opzichte van zijn DTD (Document Type

Definition). Voor het valideren van HTML-pagina's is het dus noodzakelijk om de DTD mee te geven.

Niet enkel zal er gecontroleerd worden of de elementen en attributen tot de opgegeven DTD behoren, maar eveneens zullen alle andere fouten aangeduid worden. De andere veel voorkomende fouten zijn:

- Containerelementen niet afsluiten;
- Foutief nesten van elementen;
- Het opnemen van losse tekst (niet in een container);
- Schrijffouten;
- Het vergeten afsluiten van apostroffen en aanhalingstekens;
- Het gebruiken van afgekeurde elementen en attributen;
- En nog vele andere

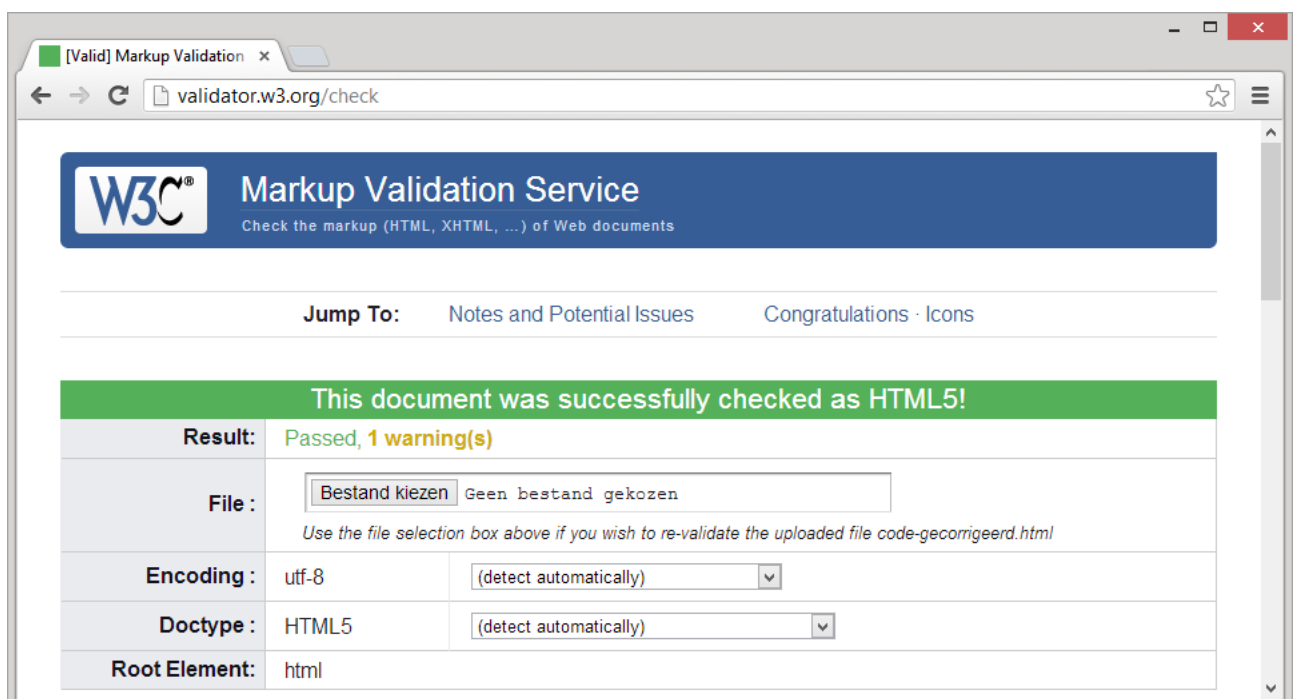
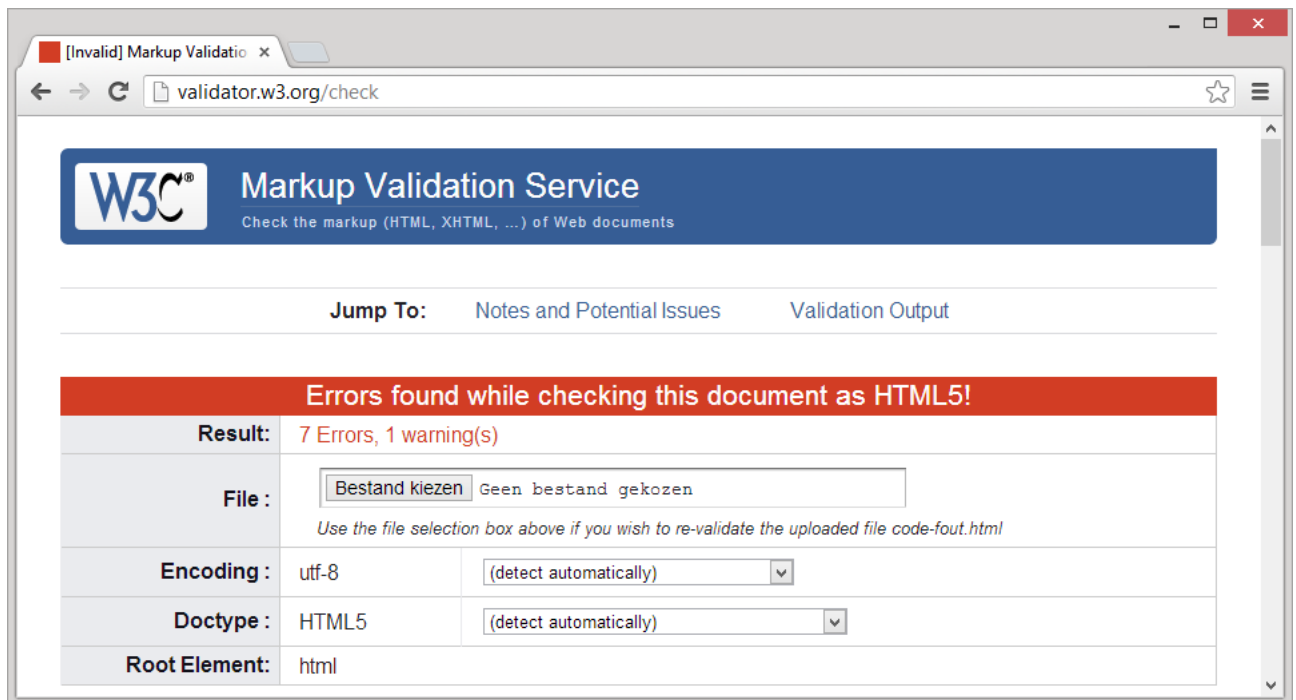
Om te valideren kan je gebruik maken van ingebouwde validators in een HTML-editor of van webbased validators. De bekendste hiervan is <http://validator.w3.org>. Bij deze validator van het World Wide Web Consortium (W3C) kan je zowel code als online en offline documenten controleren.

Het controleren van een onderstaande code geeft 7 fouten weer in het validatorvenster. Dit aantal fouten komt niet altijd overeen met het echte aantal aangezien het vergeten van een sluittag of een aanhalingsteken zich kan doorrekenen in de rest van het document en zo meer fouten genereert. Het is dus belangrijk om de fouten van het begin naar het einde van het document te verbeteren.

```
<!DOCTYPE html >
<html >
<head>
  <meta charset="utf-8" />
  <title>Validatiepagina</title>
</head>
<body>
  <h1><i>Web Technology</i></h1></i>
  <hr width="30%" />
  De volgende onderdelen worden behandeld:
  <ul>
    <li>HTML</li>
    <li>CSS</li>
    <li>DOM</li>
    <li>JavaScript</li>
  </ul>
</body>
</html>
```

Na correctie van de code krijg je wel een gevalideerd document.

```
<!DOCTYPE html >
<html >
<head>
  <meta charset="utf-8" />
  <title>Validatiepagina</title>
</head>
<body>
  <h1><i>Web Technology</i></h1>
  <hr style="width: 30%; " />
  <p>De volgende onderdelen worden behandeld: </p>
  <ul>
    <li>HTML5</li>
    <li>CSS</li>
    <li>DOM</li>
    <li>JavaScript</li>
  </ul>
</body>
</html>
```


1.6 Browsers

Er zijn zeer veel browsers beschikbaar om HTML-pagina's mee te bekijken. Onderhuids kunnen ze opgedeeld worden in vier types van browser engine (Trident, Gecko, WebKit en Presto). Al deze engines en de op hun gebaseerde browsers hebben andere eigenschappen en verschillen ook in de ondersteuning van de verschillende webstandaarden.

❖ De vier browserengines

◆ *Trident*

Microsoft beheert de trident-engine en gebruikt die momenteel enkel voor Windows-toepassingen. De meest gekende browsers en toepassingen zijn Internet Explorer (vanaf IE4) en Microsoft Outlook. Het is een gesloten standaard, dus met licentiekosten.

In 2002 had Microsoft bijna een monopolie met een marktverdeling van ongeveer 85%. De enige concurrenten waren toen AOL en Netscape. Momenteel dreigen ze onder de 20% te komen. De slechte ondersteuning van de verschillende webstandaarden zou daarvan de oorzaak kunnen zijn.

◆ *Gecko*

De populaire op de Gecko-engine gebaseerde toepassingen zijn Firefox, Thunderbird en Netscape. Dit zijn allemaal open-source pakketten die beschikbaar zijn voor Windows, Mac OS X, en Linux/BSD. De ontwikkeling is in 1997 gestart met Netscape, maar is nu overgenomen door de Mozilla Corporation. Firefox heeft al enkele jaren een marktaandeel van rond de 40%, maar dit daalt nu door de komst van nieuwere browsers.

◆ *WebKit*

De open-source webkit-engine wordt gebruikt door de WebKit Foundation, Apple, Nokia, Adobe, Google en het KDteam en is beschikbaar voor alle grote besturingssystemen, inclusief IOS voor de iPhone en iPod Touch. De webkit-gebaseerde toepassingen zijn Safari, Chrome, Adobe AIR, Epiphany (Gnome) en Konqueror (KDE). Binnen Android is een Chrome-browser voorzien. De huidige marktaandelen van Safari en Chrome zijn respectievelijk rond de 4% en 30%. Recent werd de Maxthonbrowser gelanceerd die zowel een Trident als een Webkit-engine aan boord heeft.

◆ *Presto*

De presto-engine is closed-source en omvat de webbrowsers- en applicaties Opera, de browser voor de Nintendo DS en Wii Internet Channel. Opera is beschikbaar voor Windows, Mac OS X en Linux. Opera breekt niet echt door en blijft hangen rond een marktaandeel van 2%.

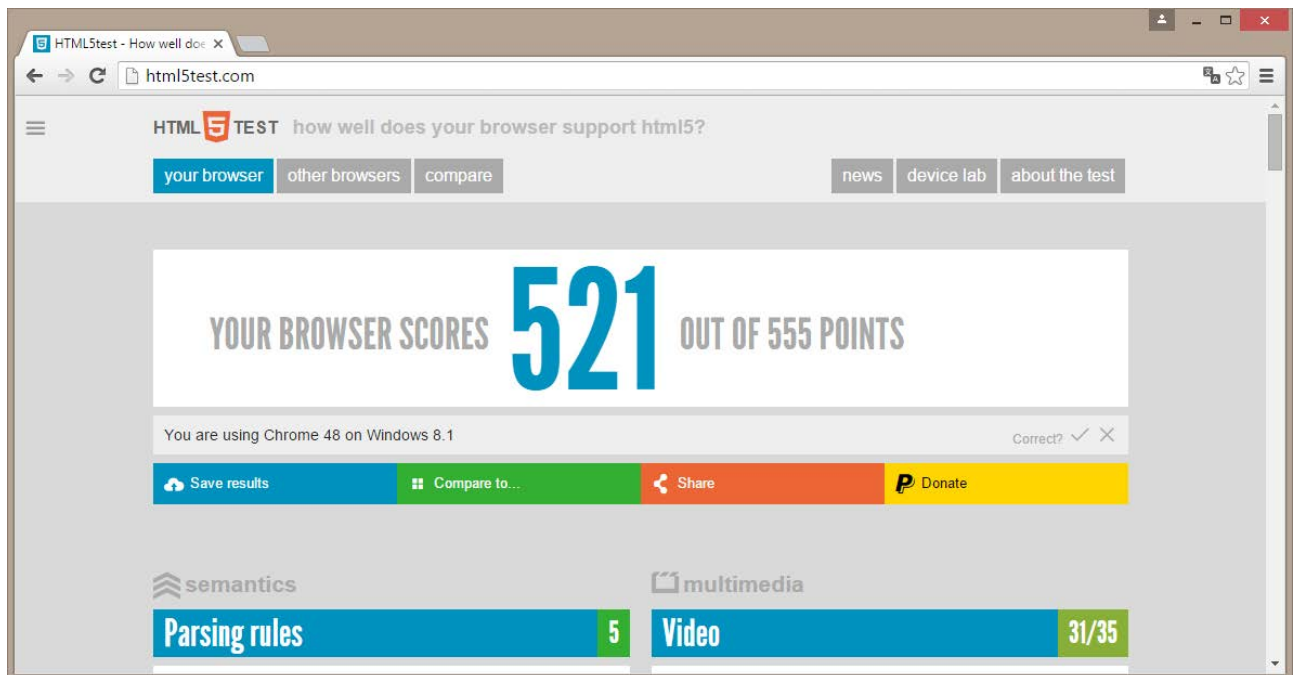
Alle browserontwikkelaars hebben de laatste jaren ook versies voor mobiele telefoons en tablets toegevoegd aan hun aanbod.

❖ HTML5-ondersteuning

De HTML5-standaard is pas sinds eind 2014 een recommended W3C-standaard. Begin 2010 was er nog een zeer beperkte ondersteuning van de nieuwe webtaal, maar alle browsers zijn aan een heuse inhaalbeweging bezig. De versies van de browsers volgen elkaar steeds sneller op.

Vooraleer nieuwe HTML5-elementen te gebruiken in je webpagina, test je dus best de ondersteuning door de meest gebruikte browsers en meer bepaald in de meest gebruikte versies. Internet Explorer biedt pas een aanvaardbare ondersteuning vanaf IE9. Firefox 3.5 scoort zelfs al beter dan IE9 en biedt momenteel samen met Chrome de beste HTML5-ondersteuning. Safari en Opera volgen op kleine afstand. Binnen zeer korte tijd zullen de browsers waarschijnlijk wel aan elkaar gewaagd zijn.

Je kan een gedetailleerde score per browser opvragen om <http://www.html5test.com>. Onderstaande screenshot geeft de score voor Chrome versie 48.

Op de tab "other browsers" kan je de score opvragen van de browsers voor desktops, tablets en mobiele telefoons.

desktop browsers tablets mobiles other latest search

OVERVIEW

	Chrome	Firefox	Internet Explorer	Opera	Safari
Upcoming			Edge 13 453		
Current			Edge 402		9.0 400
Older	44 526	40 467	11 336	31 525	8.0 396
	42 523	37 449	10 297	29 519	7.0 352
	40 511	35 449	9 113	26 497	6.0 326
	36 486	28 416	8 33	12 10 338	5.1 250
	28 433	18 371			

Andere nuttige websites om de ondersteuning van HTML5 te controleren zijn:

- <http://www.html5doctor.com>
- <http://www.caniuse.com>

Op de volgende website kan je meer informatie vinden over een template waarbij de ondersteuning voor oudere browsers wordt opgevangen.

- <http://www.html5boilerplate.com>

2 Lay-out

Alle gewone tekst, geplaatst binnen het `<body>`-element, wordt door de browser rechtstreeks op het scherm geplaatst, maar alle in een tekstverwerker toegevoegde opmaakcodes zoals returns, meervoudige spaties en tab's worden door de browser genegeerd. Een tabel die opgemaakt is in een editor wordt dus volledig op een hoop gegooid. Om lay-out aan een tekst mee te geven kan gebruik gemaakt worden van een aantal lay-outelementen.

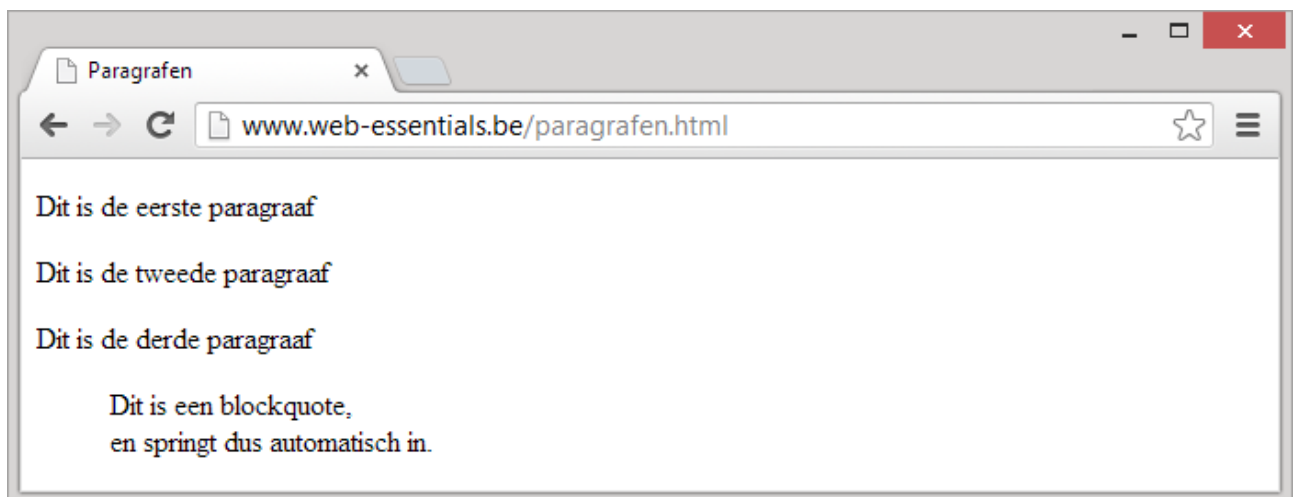
2.1 Blokelementen

Sommige HTML-elementen zijn **blokelementen** en worden altijd gescheiden van de andere elementen door de overgang naar een nieuwe regel. Blokelementen worden dus standaard onder elkaar getoond en niet naast elkaar. Dit geldt voor de paragraaf `<p>`, de `<blockquote>`, de koppen `<h1>` tot en met `<h6>`, de dividers `<div>`, de `<pre>` en alle elementen van lijsten (`ul`, `ol`, `li`, `dl`, `dt`, `dd`) en tabellen (`table`, `tr`, `td`, `th`). Elk blokelement kan een opmaak meekrijgen die geldt voor de volledige inhoud, bijvoorbeeld de horizontale uitlijning (left, right, center en justify).

❖ Paragrafen

De paragraaf `<p>...</p>` dient om een alinea-opmaak te verkrijgen. De browser voegt zelf een lege regel toe (dubbele Enter-toets) zodat afgescheiden alinea's of paragrafen bekomen worden. In een paragraaf mag nooit een ander blokelement opgenomen worden (zoals koppen, andere paragrafen, enzovoort), maar mogen wel inline-elementen genest worden (zoals ``, `<i mg />`,).

```
<p>Dit is de eerste paragraaf</p>
<p>Dit is de tweede paragraaf</p>
<p>Dit is de derde paragraaf</p>
```


❖ Blockquote

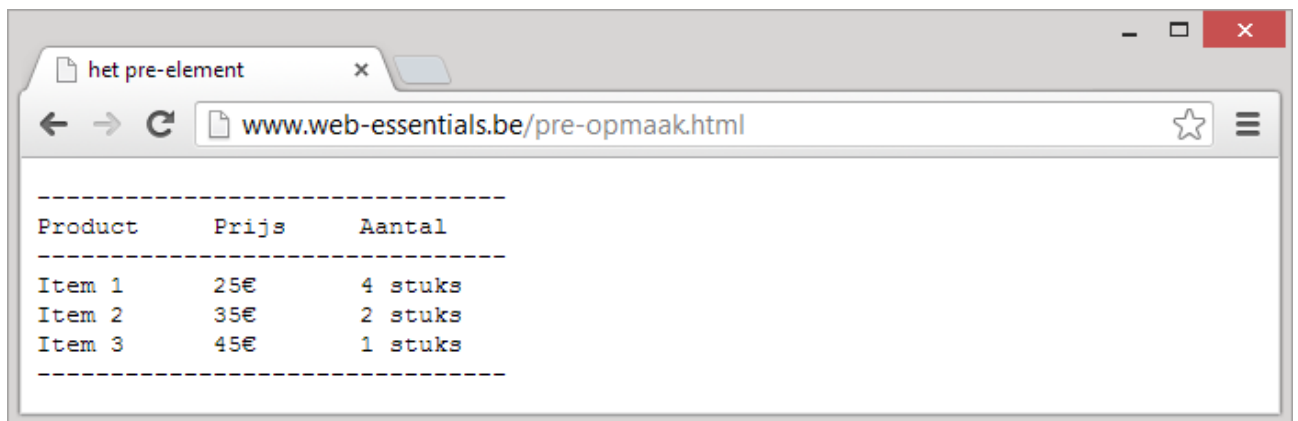
De blockquote `<blockquote>...</blockquote>` was oorspronkelijk bedoeld om te refereren naar beroemde uitspraken. Kenmerkend is het automatisch inspringen en de mogelijkheid om andere blokelementen te kunnen nesten. Om geldig te valideren moet je er zelf een ander blokelement in opnemen.

```
<blockquote>
  <p>Dit is een blockquote, <br />
  en springt dus automatisch in. </p>
</blockquote>
```

❖ Preformatted

Met `<pre>...</pre>` wordt een voorgevormde (preformatted) uitlijning overgenomen door de browser. De tekst wordt dus overgenomen, inclusief tab's en meervoudige spaties. Het nadeel van dit element is dat het wordt weergegeven in een niet-proportioneel lettertype (dit is een lettertype behorend tot de fontfamilie monospace), wat niet altijd een mooi effect geeft.

```
<pre>
-----
Product      Prijs      Aantal
-----
Item 1       25 EURO   4 stuks
Item 2       35 EURO   2 stuks
Item 3       45 EURO   1 stuks
-----
</pre>
```


❖ Koppen

Binnen HTML zijn zes koppen (headings) gedefinieerd. Koppen zijn blokelementen en nemen dus telkens een nieuwe alinea in. Startend met `<h1>...</h1>` tot en met `<h6>...</h6>` worden telkens kleinere koppen gegenereerd. De normale tekstgrootte situeert zich meestal tussen `<h3>` en `<h4>`.

```
<body>
<h1>Koptitel 1</h1>
<h2>Koptitel 2</h2>
<h3>Koptitel 3</h3>
<h4>Koptitel 4</h4>
<h5>Koptitel 5</h5>
<h6>Koptitel 6</h6>
<p>gewone tekst</p>
</body>
```


❖ Adres

De tag `<address>...</address>` is ook een blokelement en wordt gebruikt om informatie te tonen die verband houdt met de maker van de desbetreffende website (e-mailadres, copyright informatie, een postadres, enzovoort). De tekst wordt meestal cursief weergegeven en is de eigenlijke ondertekening van een webdocument.

```
<address>Ken Barbie <a href="mailto:ken.barbie@x.com">mail me</a></address>
```


❖ Divisies

De section divided tag `<div>...</div>` verdeelt de inhoud van een webpagina in verschillende secties. Secties kunnen zelf talrijke elementen bevatten en zijn dus onmisbaar om andere blokelementen te groeperen.

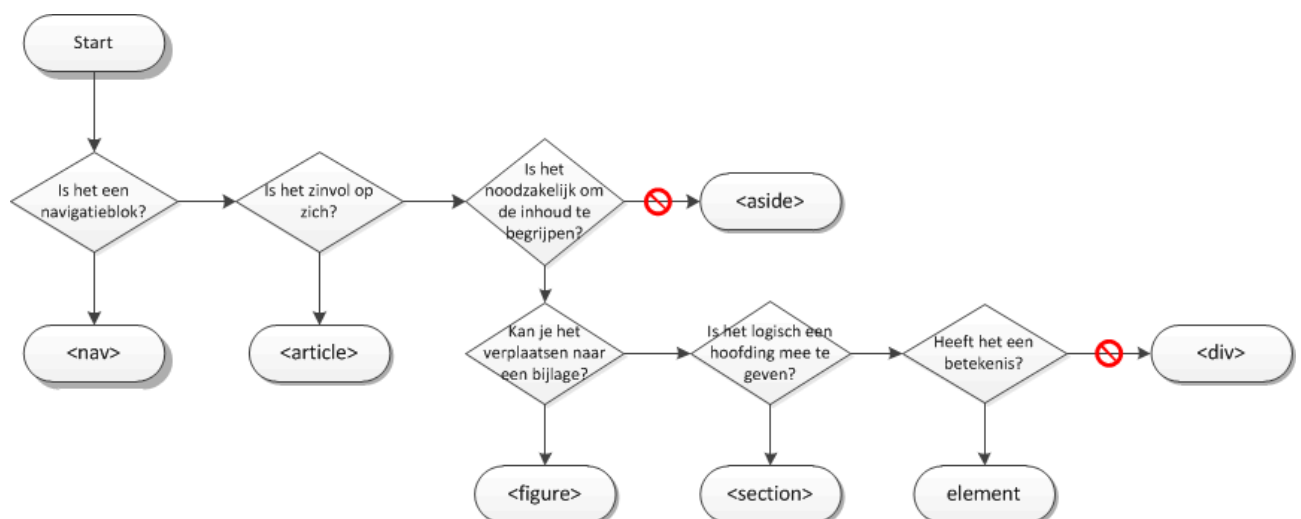
Dit element is onmisbaar in moderne webpagina's die uitvoerig gebruik maken van CSS. Secties worden meestal samen gebruikt met stijldefinities om zo een lagenstructuur te bekomen (zie hoofdstuk over positioneren met CSS).

2.2 De structuurelementen van HTML5

In HTML 4.01 en XHTML wordt een nietsbetekenend blokelement toegevoegd met het `div`-element. Deze `div`'s zeggen echter niets over de inhoud waardoor het interpreteren van een pagina met veel `div`-elementen niet altijd even eenvoudig is. In HTML5 zijn nieuwe structuurelementen toegevoegd om deze tekortkoming op te lossen. De zeven semantische blokelementen om de structuur van een webpagina te bepalen zijn `<section>`, `<main>`, `<article>`, `<header>`, `<footer>`, `<nav>` en `<aside>`.

Dit wil niet zeggen dat het `div`-element in onbruik is geraakt of fout is. Soms blijft het nuttig om bepaalde elementen te groeperen zonder daar een bepaalde betekenis aan te geven. In het geval dat de blok een structuur van de pagina beschrijft is het echter beter gebruik te maken van de nieuwe elementen. Het `div`-element is ook een goede oplossing voor de browsers met onvoldoende HTML5-ondersteuning.

Het is niet altijd eenvoudig om te bepalen wanneer je moet kiezen voor welk structuurelement om een bepaalde inhoudsblok te definiëren. Vooral de keuze tussen `section`, `article` en `aside` is voor interpretatie vatbaar. Hiervoor bestaat geen vaste regel en verschillende websites en handboeken maken dan ook keuzes. Het is vooral belangrijk om consequent te blijven in je keuze. Een handige manier om consequent te blijven is de redenering volgen van de website HTML5 doctor (<http://html5doctor.com/downloads/h5d-sectioning-flowchart.pdf>). De onderstaande figuur is een vertaling van hun flowchart.

❖ Main

Het `main`-element bevat alle informatie die rechtstreeks kan gelinkt worden aan de website zelf. Dit element voegt geen opmaak toe.

❖ Secties

Het `section`-element is het moeilijkst te definiëren element en komt eigenlijk het dichtst tegen het `div`-element. In veel gevallen kan je de inhoud al kwijt in de beter omschreven `article`, `nav` of `aside` blokken. De keuze of je een pagina opsplijst in artikels of in secties is nogal gevoelsmatig en die

keuze is ook vrij. Een veel gebruikte manier is een pagina opsplitsen in secties en indien nodig de secties verder opsplitsen in artikels.

❖ Artikel

Het `article`-element geeft een groep elementen aan met samenhangende inhoud. Een leidraad om te kiezen voor een artikel is de vraag of de inhoud op zichzelf gelezen kan worden.

Soms wordt aangeraden het `article`-element vooral te gebruiken voor inhoud die van buitenaf wordt ingevoegd. In geval van een krantenartikel, een forumpost, een nieuwsitem, enzovoort is dit dus een goede keuze. Als de inhoud volledig deel uitmaakt van de globale inhoud dan gaat de voorkeur uit naar het `section`-element. Dit is echter eerder een interpretatie dan een verplichting.

```
<section>
  <article>...</article>
  <article>...</article>
</section>
<section>
  <article>...</article>
  <article>...</article>
</section>
```

❖ Hoofding

Het `header`-element is veel gemakkelijker betekenisvol te plaatsen. Het wordt gebruikt voor de hoofding van de webpagina (niet te verwarren met het `<head>`-element) of van de artikels en secties. Bij uitgebreide webpagina's zal het `header`-element dus meerdere malen aanwezig zijn. Het eerste kindelement binnen de header is meestal een kopelement (`h1`, `h2`, `h3`, ...).

```
<header>
  <h1>Pagina titel</h1>
</header>
```

❖ Voetnoot

Waar de header het begin aangeeft van een pagina, artikel of sectie, geeft het `footer`-element het einde aan. Ook dit element kan per pagina dus meerdere keren voorkomen. Binnen de voetnoot van een webpagina wordt vaak de copyrightinformatie en de contactgegevens opgenomen. Bij artikels wordt in de footertag vaak de auteur, de aanmaakdatum, enzovoort opgenomen.

```
<article>
  <header><h2>Artikel</h2></header>
  <p>De eigenlijke inhoud.</p>
  <footer><address>Auteursinformatie</address></footer>
</article>
```

❖ Navigatieblok

De navigatietag omvat het hoofdmenu van de webpagina, maar kan verderop ook gebruikt worden voor submenu's. Het `nav`-element kan dus eveneens meerdere keren op een webpagina voorkomen.

```
<nav>
  <ul>
    <li><a href="#">Hyperlink 1</a></li>
    <li><a href="#">Hyperlink 2</a></li>
    <li><a href="#">Hyperlink 3</a></li>
  </ul>
</nav>
```

❖ Randinformatie

Het `aside`-element kan gebruikt worden om een paginafragment aan te duiden dat zich in de marge van de hoofdpagina bevindt. Het betreft dan meestal een extra kolom met bijkomende informatie die niet rechtstreeks gerelateerd is aan de eigenlijke inhoud. Een voorbeeld is een banner, reclame, een figuur, enzovoort.

```
<aside>
  <h2>Banner</h2>
  <p>Extra informatie</p>
</aside>
```

Een mogelijke indeling van een webpagina met bovenstaande semantische elementen kan er dus als volgt uitzien. Dit voorbeeld is slechts één van de vele mogelijkheden met de nieuwe elementen.

```
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
  <meta charset="utf-8">
  <title>Structuurelementen</title>
</head>

<body>
  <header>
    <h1>Paginatitel</h1>
    <p>Tekst</p>
  </header>

  <nav>
    <ul>
      <li><a href="#">Link 1</a></li>
      <li><a href="#">Link 2</a></li>
      <li><a href="#">Link 3</a></li>
    </ul>
  </nav>

  <section>
    <header>
      <h2>Titel</h2>
    </header>

    <article>
      <header>
        <h3>Artikel titel</h3>
      </header>
      <p>Artikel inhoud 1</p>
      <footer><p>Artikel voetnoot</p></footer>
    </article>
    <article>
      <p>Artikel inhoud 2</p>
    </article>
    <article>
      <p>Artikel inhoud 3</p>
    </article>
  </section>

  <aside>
    <p>Bijkomende inhoud</p>
  </aside>

  <footer>
    <p>Pagina voetnoot</p>
  </footer>
</body>
</html>
```

2.3 Inline-elementen

Zoals de naam het al aangeeft worden **inline-elementen** allemaal binnen dezelfde regel geplaatst. Ze zijn niet gescheiden door een overgang naar een nieuwe regel, maar staan naast elkaar.

❖ Line break

Indien je inline elementen toch wil scheiden, kan je dit doen door een line break te plaatsen. De line break dient om doelbewust een regeleinde te creëren zonder de bij de <p>-tag horende blanco regel. Dit komt dus overeen met een enkelvoudige aanslag van de Enter-toets. In de HTML5-standaard is de sluitslash niet nodig, maar in deze cursus wordt de voorkeur gegeven aan de XML-compliant code.

```
<br />
```

❖ Word break

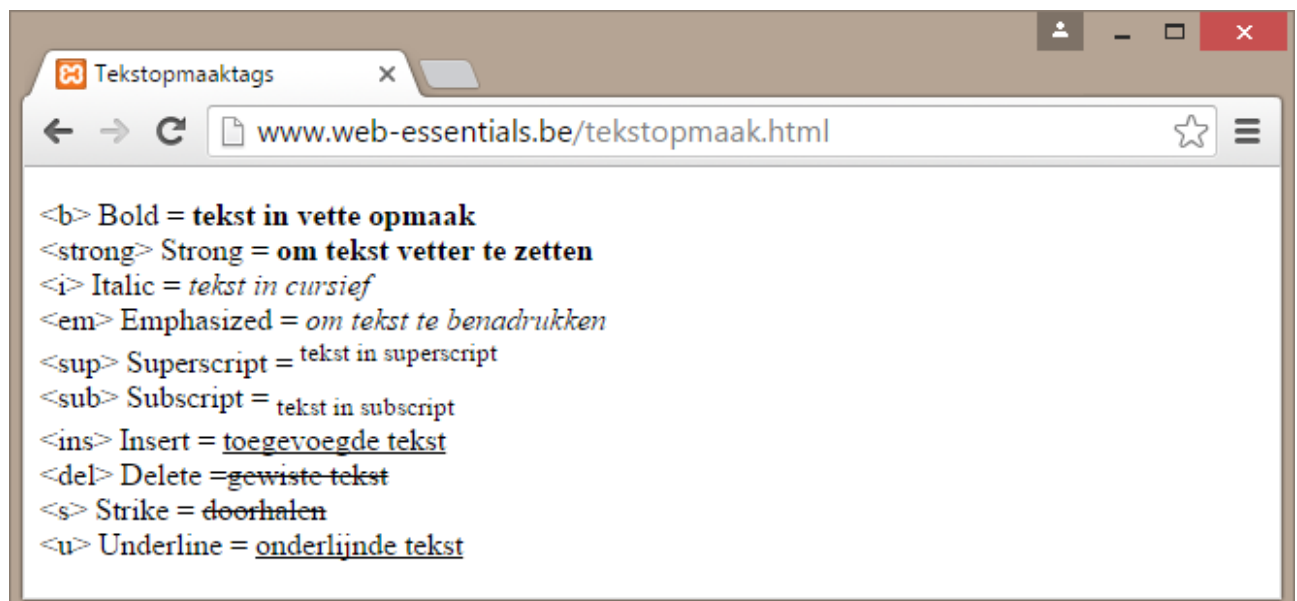
Met het wbr-element (word break) kan je mogelijke plaatsen aangeven om een woord af te breken indien het woord te lang wordt om op de regel te passen.

```
<p>Als je hippopototo<wbr />monstro<wbr />sesquipedalio<wbr />fobie hebt,  
dan heb je angst voor lange woorden. </p>
```

❖ Tekstopmaaktags

Alle tekstopmaaktags zijn inline-elementen en geven de maker zeggenschap over het uiterlijk van de tekst. Ze komen overeen met de standaard opmaakmogelijkheden van een lettertype in een tekstverwerker.

...	vet
...	om tekst sterk te benadrukken.
<i>...</i>	cursief
...	om tekst te benadrukken.
^{...}	superscript
_{...}	subscript
<ins>...</ins>	ingevoegd
...	gewist
<s>...</s>	doorhalen
<u>...</u>	onderlijnen (was afgekeurd, terug ingevoerd)

Het ``- en ``-element resulteren in dezelfde vette opmaak. Het geniet echter altijd de voorkeur om betekenis te geven aan de inhoud, dus indien je iets belangrijk wil maken is `` de betere keuze. Hetzelfde geldt voor `<i>` en `` die beiden een cursieve opmaak geven, maar waar het benadrukken beter gebeurt met het ``-element.

De `<big>`, `<small>`, `<u>` en `<strike>`-elementen zijn afgekeurd in HTML5. Het is trouwens af te raden om onderlijnde tekst te gebruiken aangezien dit verwarring geeft met hyperlinks die standaard onderlijnd zijn. Om eenzelfde effect te bekomen kan het ``-element gebruikt worden samen met de bijhorende CSS-code om te onderlijnen en door te halen.

Om revisies aan te geven kan best gebruik maken van de elementen `<ins>` en ``. Gewiste tekst wordt aangeduid met `` (deleted) en toegevoegde tekst met `<ins>` (inserted). Enkel als je tekst wil aangeven die niet langer geldig is, is het `<s>`-element aangewezen.

❖ Logische elementen

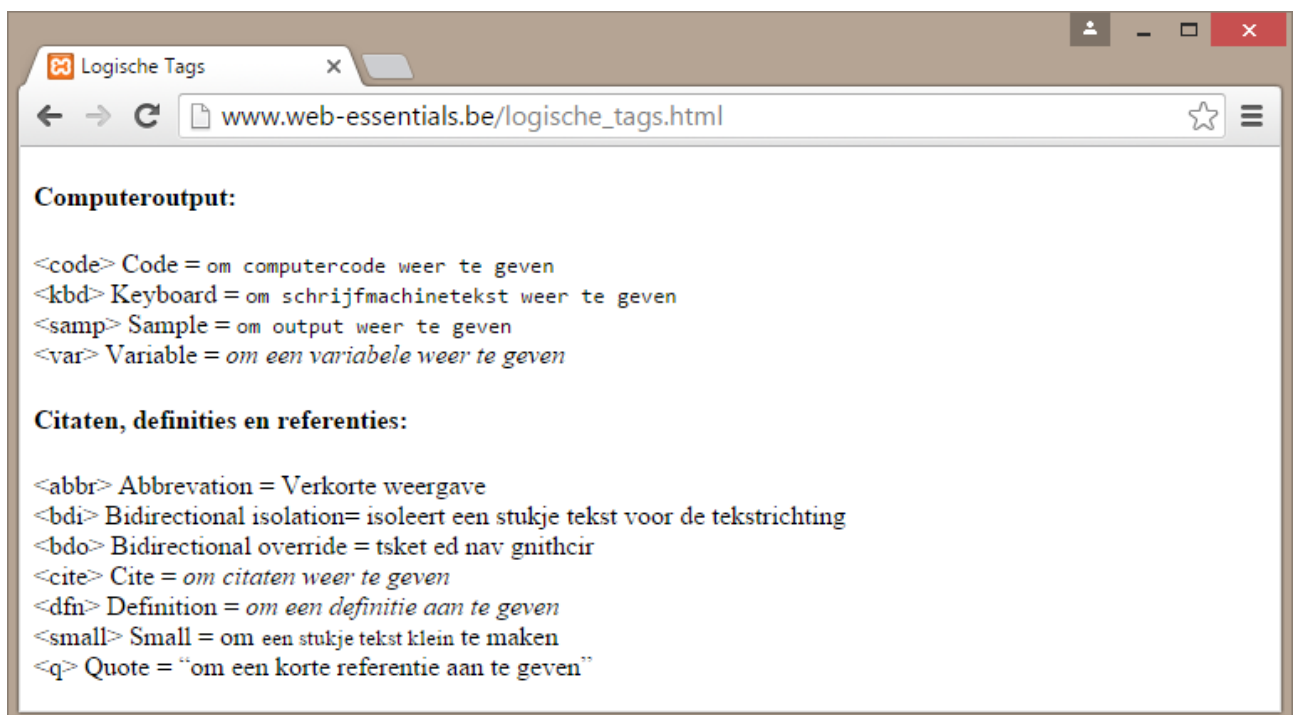
Met deze elementen wordt een logische betekenis gegeven aan flarden tekst. De verdere uitwerking ervan hangt af van de gebruikte browser.

De betekenis kan computeruitvoer gebaseerd zijn:

<code><code>...</code></code>	om computercode weer te geven
<code><kbd>...</kbd></code>	om schrijfmachinetekst weer te geven
<code><samp>...</samp></code>	om sample output weer te geven
<code><var>...</var></code>	om variabelen weer te geven

Of kan verwijzen naar citaten, definities en referenties:

<code><abbr>...</abbr></code>	verkorte weergave
<code><bdi>...</bdi></code>	isoleert een stukje tekst voor de tekstrichting (bidirectional isolation)
<code><bdo>...</bdo></code>	richting van de tekst (bidirectional override)
<code><cite>...</cite></code>	voor citaten
<code><dfn>...</dfn></code>	voor definities
<code><small>...</small></code>	kleinere tekst
<code><q>...</q></code>	korte referentie

Zoals in bovenstaande figuur blijkt worden `<code>...</code>` en `<var>...</var>` cursief weergegeven. De elementen `<code>...</code>`, `<kbd>...</kbd>` en `<samp>...</samp>` resulteren in een lettertype met vaste letterbreedte (niet-proportioneel).

❖ Span

Indien je een stukje tekst wil opmaken met CSS zonder dat er al enige opmaak wordt meegegeven kan je dit doen door gebruik te maken van het `span`-element.

`<p> Met span kan je een bepaald stukje tekst een andere opmaak meegeven </p>`

2.4 Speciale tekens

Voor het gebruik van speciale symbolen zijn er codes ontworpen, de **entiteitsnamen**. Een entiteitsnaam begint met een ampersand, bevat een afgekorte benaming en eindigt op een puntkomma. In plaats van de naam kan ook de decimale of hexadecimale ASCII- of Unicodenummer gebruikt worden.

<	<	<	<	kleiner dan
>	>	>	>	groter dan
é	é	é	é	
è	è	è	è	
&	&	&	&	ampersand
een spatie	 	 	 	non breaking space
"	"	"	"	dubbel aanhalingsteken

Een volledige lijst van de vreemde tekens kan je terugvinden op http://www.w3schools.com/tags/ref_entities.asp of <http://www.unicode.org/charts/charindex.html>.

3 Cascading Style Sheets

In de eerste plaats is HTML ontwikkeld om de structuur van een pagina te beschrijven en niet zozeer voor de opmaak. Hierdoor heeft HTML aardig wat beperkingen. Om nu ook een mechanisme te hebben om de lay-out van een pagina nauwkeurig te controleren, heeft W3C het concept van stylesheets bedacht. Dit zijn beschrijvingen hoe de stijl van een pagina eruit moet zien en die losgekoppeld zijn van de structuur van een pagina.

Het W3C heeft in 1996 de standaard van CSS level 1 (CSS1) beschreven. CSS staat voor **Cascading Style Sheets**, wat betekent dat er verschillende niveaus van stylesheets zijn: lokaal, globaal en extern. Bij conflicten heeft het lokale niveau voorrang over het globale en het globale over het externe niveau. Aangezien deze standaard al tamelijk oud is wordt ze door haast alle hedendaagse browsers ondersteund (vanaf Internet Explorer 3.0 en van Netscape Communicator 4.0). In 1998 werd CSS1 uitgebreid naar **CSS2** (ondersteund vanaf Internet Explorer 5.0 en van Netscape Communicator 6.0). **CSS3** is in ontwikkeling, maar sommige stijlen worden al goed ondersteund.

Met stylesheets kan worden gespecificeerd hoe bepaalde elementen op het scherm eruit zullen zien, bijvoorbeeld welke kleur een tekst heeft, welk font gebruikt moet worden, hoe groot het font is, wat de spatiëring is, welke achtergrond, Een aantal van zulke eigenschappen bij elkaar wordt een stijl genoemd.

De grote voordelen van stylesheets zijn dus:

- De mogelijkheid om inhoud en stijl te scheiden;
- Het wegwerken van de bestaande tekortkomingen in HTML, XHTML en HTML5;
- De mogelijkheid om alle “deprecated” elementen te vervangen en zo HTML5-gevalideerde pagina's te maken;
- Een stijl kan van toepassing zijn op verschillende elementen, bijvoorbeeld op <p>, , <body> of <h2>.

3.1 De syntax van CSS

Een CSS-regel bestaat uit twee delen; een **selector** die gevolgd wordt door de **stijldeclaratie**. De selector kan bestaan uit een HTML-element, een klasse, een id en zelfs uit meerdere selectors gescheiden door een komma. De stijldeclaratie komt tussen accolades en indien er meerdere zijn worden ze gescheiden door een puntkomma.

```
p      {
    font-size: 15pt;
    line-height: 20pt;
    margin-left: 1in;
    margin-right: 1in;
    text-indent: .5in
}
h1, h2 {
    font-family: "Times New Roman", serif;
}
```

❖ Vergelijking HTML – CSS

HTML en CSS vertonen een aantal opvallende verschillen. In HTML worden meerdere attributen gescheiden door een spatie en wordt de waarde van het attribuut na een =-teken (gelijk aan) tussen aanhalingstekens geplaatst. In CSS worden meerdere stijlen gescheiden door een puntkomma en wordt de waarde rechtstreeks na een :-teken (dubbele punt) geschreven.

De stijldeclaratie zal de meeste attributen binnen een HTML-document kunnen vervangen. Afgekeurde elementen en attributen moeten vervangen worden door CSS. Zo kan het “deprecated” font-element vervangen worden door een stijldeclaratie.

```
<p><font face="Ari al " si ze="+2" col or="bl ue">.... </font></p>
```

```
p {
  font-size: 12pt;
  font-family: Ari al;
  color: blue
}
```

❖ Verkorte schrijfwijze CSS

Een opeenvolging van bij elkaar horende stijlen kan ook met een verkorte weergave geschreven worden. Hierbij is bij sommige stijldeclaraties (zoals *font*) de volgorde echter wel belangrijk, bij anderen heeft de volgorde geen invloed.

Voor de fontdeclaratie moeten *weight* en *style* bijvoorbeeld eerst gespecificeerd worden. Letterttypen binnen een *font-family* die bestaan uit meer dan één woord moeten tussen aanhalingstekens geschreven worden. Bij de borderdeclaratie speelt de volgorde dan weer geen rol.

```
p {
  font-family: Times, serif;
  font-size: 12pt;
  line-height: 20pt;
  font-weight: bold;
  font-style: italic
}
p {
  font: bold italic 12pt/20pt Times, serif;
}
```

❖ Commentaar

Commentaar kan eveneens toegevoegd worden, maar moet dan omgeven zijn door */*...*/*.

```
/* commentaar */
```

❖ Important

Om ervoor te zorgen dat er geen rekening gehouden wordt met de cascadevolgorde kan een stijldeclaratie als belangrijk aangeduid worden.

```
p {font-size: 12pt !important;}
```

3.2 Toepassing van Cascading Style Sheets

❖ Lokale stijl: binnen elk HTML-element

Bij het aanroepen van een HTML-element, dus binnen de starttag, kan een stijldeclaratie geplaatst worden. In deze *style=" "* code worden een aantal eigenschappen bepaald. Dit noemt men een **lokale** of **inline stijl**. De opgenomen stijlbeschrijving geldt enkel voor dat HTML-element. Het gebruik van een lokale stijldeclaratie kan in combinatie met attributen gebeuren.

```
<p style="color: red; font-family: 'New Century Schoolbook', serif; font-size : large;"> This paragraph is styled in red with the New Century Schoolbook font, if available. </p>
```


❖ Globale stijl: in de HTML-pagina

Een globale stijl of **blokstijl** wordt opgenomen in het <head>- gedeelte van een pagina door middel van <style>- code waarin de opmaak van de HTML-elementen bepaald wordt. Als type wordt "text/css" meegegeven.

Telkens dit element in de <body> gebruikt wordt zullen deze eigenschappen overgenomen worden (**globaal**). Deze eigenschappen gelden enkel binnen het HTML-document waarin de blokstijl is opgenomen. De stylesheets kunnen binnen commentaarhaken gezet, zodat browsers die geen stylesheets ondersteunen er geen last van hebben.

```
<style type="text/css">
<!--
body { margin: 10px;
      background-color: #999999;
}
p    { font: 10pt/14pt Verdana, Arial, Geneva, sans-Serif;
      margin: 1em .5em;
      text-indent: 15px;
}
-->
</style>
```

❖ Gelinkte stijl: apart stijlblad

Een **extern** stijlbestand bevat vele stijldefinities en heeft meestal .css als extensie. Een stijlbestand heeft dezelfde opmaak als een globaal stijlblad in de <head>.

Het linken van dit CSS-bestand aan meerdere bestaande HTML-bestanden gebeurt door het opnemen van het <link>-element in de <head> van die HTML-bestanden. Binnen <link> moet je verschillende attributen opnemen. Het rel - attribuut bepaalt de relatie met het document en de gebruikte waarde is "stylesheet". Het href - attribuut bepaalt welk stijlblad dient gekoppeld te worden. Het juiste type kan worden aangegeven door type="text/css", maar dat is niet langer nodig in HTML5 aangezien de relatie al aangeduid wordt door het rel -attribuut.

```
<link rel="stylesheet" href="stijlbestand.css" title="huisstijl" />
```

Met rel="alternate stylesheet" kan je alternatieve stijlbestanden laden.

Een alternatief voor het <link>-element is het gebruik van @import om een extern stijlbestand te koppelen. Een voordeel is dat zo meerdere stijlbestanden eenvoudig kunnen geïmporteerd worden. Een nadeel is dat @import niet ondersteund wordt door sommige oudere browsers. De code om hetzelfde resultaat te bekomen als het hierboven vermeld voorbeeld wordt dan:

```
<style type="text/css">
@import url(stijlbestand.css);
</style>
```

Een handige toepassing van @import is om het gezamenlijk te gebruiken met het <link>-element. Op deze wijze kunnen externe stijlbestanden in elkaar opgeroepen worden.

In de HTML-code is dan enkel een link te zien:

```
<link rel="stylesheet" href="support.css" title="supportpagina" />
```

In het opgeroepen extern stijlbestand worden bovenaan één of meerdere andere stijlbestanden geïmporteerd.

```
@import url(huisstijl.css);          /* invoegen van de huisstijl */
/* hierna kommen alle stijlen voor de supportpagina */
```

3.3 De waterval en overerving

In de term “cascading style sheets” verwijst de term “cascade” naar het watervalstelsel dat geldt bij het toekennen van stijlen. Zoals hierboven vermeld kunnen de stijlen onderverdeeld worden in elementspecifieke stijlen (lokaal), paginaspecifieke stijlen (globaal) en sitespecifieke stijlen (gelinkt). Het principe van een waterval is dat het water van allerlei plaatsen kan toestromen maar steeds naar beneden stroomt. Ditzelfde effect wordt bekomen door de verschillende niveau van stijlen te laten samenvloeien met als eindpunt het HTML-element. Het hoogste niveau vanwaar stijlen kunnen komen is het gelinkte stijlbestand, daarna komt de paginaspecifieke stijl en uiteindelijk de elementspecifieke stijl. Als telkens andere opmaken meegegeven worden, cumuleren die uiteindelijk tot een samengestelde stijl.

Als bijvoorbeeld voor een paragraaf in het extern CSS-bestand *font-family:Arial* is meegegeven, en in de <head> staat bij de paragraafopmaak *font-size:12pt* en lokaal bij een bepaalde paragraaf in de HTML-code staat `style="color:blue"` dan zal de paragraaf uiteindelijk de drie kenmerken vertonen, dus in Arial, met een grootte van 12pt en in het blauw.

Stel dat in het extern CSS-bestand *font-family:Arial* niet ingesteld was voor het <p>- element, maar wel voor het <body>- element, dan zal het resultaat niet verschillen. Elke paragraaf is immers een **child** van de **parent** body, waardoor deze kenmerken worden overgeërfd. Van deze eigenschap kan handig gebruik gemaakt worden om bepaalde eigenschappen voor meerdere elementen in te stellen. Dit is zeker het geval bij geneste elementen.

3.4 Classes

Stylesheets zijn een zeer krachtig hulpmiddel om een huisstijl af te dwingen op een website. Immers, er kan vanuit elke pagina een link worden gelegd naar een uitgebreide externe stylesheet, die de huisstijl exact definieert. Naast het afdwingen van een stijl scheelt het ook veel programmeerwerk, want het werk wordt zo op één plaats gedaan. In de webdocumenten zelf kan dan alle aandacht uitgaan naar de structuur in plaats van de opmaak.

Om van een dergelijke tweedeling nog meer profijt te hebben, zijn er bij stylesheets ook zogenoemde klassen geïntroduceerd. Dit houdt in dat er een reeks van eigenschappen worden ondergebracht onder één noemer in een klasse in plaats van dat ze worden toegekend aan een bepaalde HTML-tag, zoals je in de voorgaande voorbeelden hebt gezien. Indien stijlen per element dienen beschreven te worden, is het immers noodzakelijk om stijldeclaraties meerdere malen in een stijlblad op te nemen. Door klassen te gebruiken voorkom je deze herhaling.

❖ Klassen (classes)

Binnen een klasse kan je een stijl beschrijven, die je daarna op willekeurige en meerdere elementen kan toepassen. De klasse komt binnen de stijlblok en wordt aan het element gekoppeld door het `class`-attribuut te beschrijven.

De algemene syntax van een klasseregel start met de klasseselector die start met een punt. Na de klasseselector komt de stijldeclaratie

```
.naam { ei genschap1: waarde;
        ei genschap2: waarde;
        ei genschap3: waarde;
}
```

Een uitgewerkt voorbeeld zal de werking duidelijk maken.

Het HTML-bestand:

```
<head>
<link rel="stylesheet" href="stijl.css" />
</head>
```

```
<body>
<p class="text">The class of .text.</p>
<p class="red">This is red color with size 13.</p>
<p class="text">.text can be used again!</p>
<p class="red">.red can be used again!</p>
</body>
```

Het stijlbestand "stijl.css":

```
.text {font-family: "Verdana", "Arial", "Times New Roman";
      font-size: 10pt;}
.red  {color: #FF0000;
      font: bold 13pt;}
```

Je kan bijvoorbeeld een klasse met de naam 'huisstijl' aan maken.

```
.huisstijl {
  color: #00FF00;
  letter-spacing: 0.1em;
  word-spacing: 0.4em;
  text-indent: 3em;
  text-align: center;
  background-image: url (back.gif);
  background-repeat: repeat-y;
  background-attachment: fixed;
  background-position: 100% 100%;
}
```

Als een dergelijke klasse is gedefinieerd kan je er binnen HTML-tags naar refereren door de `class=""` vermelding. Indien je de huisstijl binnen het hele document wil laten gelden, neem je een verwijzing op in de `<body>`-tag.

```
<body class="huisstijl">
```

❖ Afhankelijke klassen (fixed classes)

Klassen kunnen ook gekoppeld worden aan een bepaald HTML-element. Op deze wijze kan je stijlen definiëren die enkel voor dat element gelden. De syntax van een afhankelijke klasseregel is identiek aan de gewone klasse. Het enige verschil is dat dit gekoppeld wordt aan een bepaald HTML-element.

```
element. naam { ei genschap1: waarde;
                ei genschap2: waarde;
                ei genschap3: waarde;
                }
```

Voorbeeld:

CSS:

```
p. red { color: #FF0000;
        font-size: 13pt;
        font-weight: bold;
      }
```

HTML:

```
<body>
<p class="red">Enkel paragrafen kunnen gebruik maken van p. red.</p>
</body>
</html>
```

❖ Pseudoklassen

Pseudoklassen definiëren de opmaak van het element. In CSS1 kunnen deze pseudoklassen enkel toegepast worden op het <a>-element en starten ze dus met een 'a:'. De afgekeurde attributen `link`, `alink` en `vlink` van het <body>-element worden vervangen door de pseudoklassen `:link`, `:visited`, `:active` en `:hover`. Dit noemt men pseudoclasses omdat het attribuut `class` niet opgenomen wordt bij het openen van het <a>-element. De browser bepaalt of de link al dan niet bezocht is, actief staat of aangewezen wordt en zal dan de juiste opmaak toepassen.

<code>a:link</code>	<code>{color: #0000FF; text-decoration: none; }</code>
<code>a:visited</code>	<code>{color: #0000AA; text-decoration: underline; }</code>
<code>a:hover</code>	<code>{color: #0000FF; text-decoration: underline; }</code>
<code>a:active</code>	<code>{color: #0000AA; text-decoration: underline; }</code>

Bij CSS2 en CSS3 kunnen de bovengenoemde pseudoklassen ook op andere elementen dan het anker-element toegepast worden en zijn extra pseudoklassen toegevoegd, zoals *first-child*, *lang* en *focus*. De *focus*-pseudoklasse zal een stijl toepassen wanneer het element de focus heeft. Dit is vooral handig in formulieren. *First-child* geeft het eerste kind van een element de beschreven stijl. De pseudoklasse *:lang* laat de auteur toe een bepaalde taal te koppelen aan een element.

CSS	selectie	voorbeeld
<code>:link</code>	een niet-bezochte koppeling	<code>a:link</code>
<code>:visited</code>	een bezochte koppeling	<code>a:visited</code>
<code>:hover</code>	het element waar de muiscursor boven staat	<code>img:hover</code>
<code>:active</code>	het actieve element (meestal de koppeling waarop geklikt is)	<code>a:active</code>
<code>:focus</code>	het element met de focus	<code>input:focus</code>
<code>:first-child</code>	het eerste kind-element van de parent	<code>p:first-child</code>
<code>:lang()</code>	het element met de juiste waarde in het lang-attribuut	<code>p:lang(nl)</code>

❖ Pseudoklassen II: Fixed Pseudo-classes

Pseudoklassen van type II bekom je door afhankelijke klassen te definiëren voor pseudoklassen type I.

CSS:

<code>a.bold:link {color: #FFFF00; text-decoration: underline; font-weight: bold; }</code> <code>a.bold:visited {color: #FFFF00; text-decoration: none; font-weight: bold; }</code> <code>a.bold:hover {color: #FFFF00; text-decoration: none; font-weight: normal; }</code>
--

HTML:

<pre><p>This is with a 'bold' class</p> <p> The visited link with 'bold' class</p></pre>
--

❖ Pseudo-elementen

Binnen CSS2 zijn ook pseudo-elementen gedefinieerd: *first-line*, *first-letter*, *before* en *after*.

CSS	selectie	voorbeeld
<code>:first-letter</code>	De eerste letter van het element.	<code>p:first-letter</code>
<code>:first-line</code>	De eerste lijn van een paragraaf.	<code>p:first-line</code>
<code>:before</code>	Plaatst inhoud voor het element.	<code>p:before</code>
<code>:after</code>	Plaatst inhoud achter het element.	<code>p:after</code>

<code>p:first-letter {font-size: 1.5em; }</code>
--

```
p: first-line {font-size: 1.2em; }
```

```
p: before {content: url (fi guur. gi f); }
p: after {content: " bi jkomende tekst"}
```

CCS3 voegt opnieuw extra pseudoklassen en -elementen toe, die echter nog niet door alle browsers ondersteund worden. Het is belangrijk dus eerst te controleren welke versies welke selectors ondersteunen. Een goede site hiervoor is <http://www.quirksmode.org>. Als je weet dat nog veel van de websitebezoekers een vroegere versie hebben dan IE8, dan kan je deze selectors beter niet gebruiken.

CSS	selectie	voorbeeld
:empty	Een leeg element.	p:empty
:not()	Een element dat niet aan de voorwaarde voldoet.	input:not([type=radio])
:enabled	Een invoerelement dat enabled is.	input:enabled
:disabled	Een invoerelement dat disabled is.	input:disabled
:checked	Een invoerelement (radio, checkbox) dat checked is.	input:checked
:first-of-type	Het eerste element van dat type.	p:first-of-type
:last-of-type	Het laatste element van dat type.	p:last-of-type
:only-of-type	Het enige element van dat type.	p:only-of-type
:last-child	Het laatste kind van dat element.	div:last-child
:only-child	Het enige kind van dat element.	div:only-child
:nth-child()	Het zoveelste kind van dat element.	div:nth-child(2n)
:nth-last-child()	Het zoveelste kind van dat element, maar terugtellend.	div:nth-last-child(2)
:nth-of-type()	Het zoveelste element van dat type.	div:nth-of-type(2n)
:nth-last-of-type()	Het zoveelste element van dat type, maar terugtellend.	div:nth-last-of-type(2)

3.5 ID's

Indien een stijldeclaratie slechts voor één enkel element bedoeld is, is het niet logisch om hiervoor een klasse te creëren. In dit geval worden id's gebruikt om een unieke identificatie toe te kennen aan een element. De algemene syntax van een id-regel start met de klasseselector die start met een #. Na de klasseselector komt de stijldeclaratie

```
#naam { ei genschap1: waarde;
        ei genschap2: waarde;
        ei genschap3: waarde;
      }
```

In het HTML-document dient het id-attribuut toegevoegd te worden zodat er een koppeling ontstaat tussen de stijldeclaratie en het unieke element.

```
<p id="naam">enkel deze paragraaf zal bovenvermelde ei genschappen
verkrij gen.</p>
```

3.6 Speciale selectors

❖ Asterisk

Indien een bepaalde opmaak voor alle elementen dient gebruikt te worden, wordt het snel onoverzichtelijk om al die stijlen te koppelen. In dit geval kan het handig zijn om met een universele selector te werken. Het meegeven van een asterisk werkt als “wildcard” en refereert dus naar alle elementen.

```
* {margin-left: 10px; }
```

❖ Gecombineerde klassen

Een tweede speciale situatie is wanneer er meerdere klassen wensen toegepast worden. Dit kan eenvoudig bekomen worden door in de HTML-code alle klassenamen na elkaar te schrijven.

```
.geel {color: yellow; }  
.vet {font-weight: bold; }  
.cursief {font-style: italic; }
```

```
<p class="geel cursief">Deze tekst is geel en cursief</p>
```

Een meer gevorderde methode is om de klassen reeds te combineren bij de opmaak van de stijldeclaraties. Zo kan ervoor gezorgd worden dat wanneer twee klassen gecombineerd worden gebruikt nog een extra eigenschap wordt meegegeven. In onderstaand voorbeeld wordt in dat geval een rode achtergrondkleur ingesteld.

```
.geel {color: yellow; }  
.vet {font-weight: bold; }  
.cursief {font-style: italic; }  
p.geel.cursief {background-color: red; }
```

❖ Contextuele selectors

Indien de HTML-elementen genest gebruikt worden is er een **parent-child** relatie tussen de elementen onderling. Deze verwantschap kan gebruikt worden om bepaalde elementen een opmaak mee te geven die afhankelijk is van het element waarin ze genest zijn, men spreekt dan van een contextuele selector.

```
div h1 strong {color: gray; }
```

In bovenstaand voorbeeld krijgen dus enkel de `strong`-elementen die afstammen van een kop1 (`h1`) die in een divider (`div`) is opgenomen de vermelde stijl.

Indien enkel een pure ouder-kindrelatie gewenst is, kan dit gespecificeerd worden met het groter-dan-teken.

```
div>h1>strong {color: gray; }
```

Een voorbeeld zal het verschil tussen beide verduidelijken.

```
<div>  
  <h1>Dit is een <strong>heel</strong> belangrijke titel</h1>  
</div>  
  
<div>  
  <h1><em>Dit is een <strong>heel</strong> belangrijke titel</em></h1>  
</div>
```

Wanneer in dit voorbeeld het >-teken gebruikt wordt zal enkel in de eerste kop het woord “heel” een grijze kleur meekrijgen. Als spaties gebruikt worden zal dit in beide koppen gebeuren.

Aangezien deze contextuele selectors zeer strikt zijn kan het handig zijn om met een universele selector te werken.

```
#sectie1 * span {margin-left: 10px; }
```

In bovenstaand voorbeeld krijgen alle `span`-elementen, die binnen om het eender welk ander element genest zijn binnen `sectie1`, de opgegeven stijl.

❖ Kinderen combineren

Naast de parent-child relatie kan er ook nog een **sibling** relatie zijn. In dit geval moeten de elementen als broers of zussen beschouwd worden van eenzelfde parent. Zo zijn bijvoorbeeld twee paragrafen die onder de `body` staan, beiden een kind van die `body` en dus siblings. Bij het opmaken van stijldeclaraties kan de volgorde van deze nazaten gebruikt worden door gebruik te maken van het plus-teken. Op deze wijze kan bijvoorbeeld ervoor gezorgd worden dat enkel de eerste paragraaf die volgt na een `<h1>`-kop zal inspringen.

```
h1 + p {text-indent: 10px; }
```

❖ Attribuutselectors

Je kan ook een selectie maken op basis van een attribuut of attribuutwaarde van een element.

<code>img[alt] {...}</code>	; img-elementen met een alt-attribuut
<code>img[alt="figuur"] {...}</code>	; img-elementen met alt="figuur"
<code>img[alt^="figuur"] {...}</code>	; img-elementen met alt beginnend met "figuur"
<code>img[alt\$="figuur"] {...}</code>	; img-elementen met alt eindigend met "figuur"
<code>img[alt*="figuur"] {...}</code>	; img-elementen met "figuur" in de alternatieve

3.7 Eenheden

De eenheden kunnen opgesplitst worden in relatieve en absolute waarden.

De relatieve eenheden:

- **em** (de breedte van de letter “M” van het gebruikte lettertype)
- **ex** (de hoogte van de kleine letter “x” van het gebruikte lettertype)
- **px** (pixel, volgens de schermresolutie)

De absolute eenheden:

- **in** (inches; 1in=2.54cm)
- **cm** (centimeters; 1cm=10mm)
- **mm** (millimeters)
- **pt** (points; 1pt=1/72in), voornamelijk om lettergroottes aan te geven.
- **pc** (picas; 1pc=12pt), voornamelijk om lettergroottes aan te geven.

Indien een website gebouwd dient te worden die onafhankelijk van de gebruikte hardware en software dezelfde afmetingen moet hebben, dan valt de keuze op absolute eenheden.

Naast deze eenheden kan ook met percentages gewerkt worden. Hoe dit percentage geïnterpreteerd dient te worden hangt af van de gebruikte eigenschap en van de juiste positie van het HTML-element.

3.8 Mediatypes

Binnen CSS kunnen verschillende mediatypes opgegeven worden om te specificeren welke stijlbestanden voor welk medium bedoeld zijn. Indien het mediatype niet wordt meegegeven gelden de stijldeclaraties voor alle media. De namen van de mediatypes zijn niet hoofdlettergevoelig.

De opgegeven media-naam spreekt meestal voor zich:

- **all**: geschikt voor alle toestellen.
- **aural**: voor spraakbrowsers (text-to-speech synthesizers). Hierin kan gewerkt worden met verschillende stemmen en stemvariabelen.
- **braille**: voor weergave door braillesystemen.
- **embossed**: voor weergave door brailleprinters.
- **handheld**: voor mobiele apparaten met een klein, soms monochroom, scherm en een beperkte bandbreedte. Dus voor de browsers die voorzien zijn op een pda en een gsm.
- **print**: opmaak voor de printer of voor de afdrukvoorbeelden. Vooral de mogelijkheid om pagebreaks toe te voegen is hier interessant.
- **projection**: voor projectoren of voor het printen van transparanten.
- **screen**: voor het standaard kleurencomputerscherm.
- **tty**: voor teletypes en terminals met een niet-proportioneel lettertype. Aangezien deze apparaten op letters gebaseerd zijn is het niet mogelijk om de pixel als eenheid te gebruiken.
- **tv**: voor tv-toestellen en andere schermen met een lage resolutie, een beperkte scrollbaarheid en beschikbaar geluid.

De implementatie van het mediatype kan op verschillende manieren gebeuren. Ofwel wordt het als een attribuut opgenomen in het `link`-element.

```
<link rel="stylesheet" href="stijl.css" media="screen" />
<link rel="stylesheet" href="pda.css" media="handheld" />
```

Ofwel wordt het bepaald in het extern stijlbestand door `@media` te gebruiken.

```
@media print {
    body { background-color: #FFFFFF; }
}
@media screen {
    body { background-color: #333333; }
}
@media screen, print {
    body { font-size: 1pt; }
}
```

Bij het importeren van een extern stijlbestand in een ander stijlbestand.

```
@import url(pda.css) handheld; /* invoegen van de pda-stijl */
```


4 Opmaak

4.1 Kleuren

Als er niets wordt opgegeven is de standaardkleur die door de browsers wordt gebruikt wit voor de achtergrond en zwart voor de voorgrond. Om een goed ogende webpagina te maken zijn natuurlijk meerdere kleuren nodig. Kleurkeuze van tekst en achtergrond zijn van belang voor de typografische leesbaarheid van webdocumenten.

❖ Kleurnamen

In de specificaties van CSS en HTML zijn **17 kleurnamen** vastgelegd: **aqua, black, blue, fuchsia, gray, green, lime, maroon, navy, olive, orange, purple, red, silver, teal, white en yellow**. Vanaf CSS 3 zijn er 147 kleurnamen.

```
body { background-color: silver;
      color: black;
}
```

Bovenvermelde stijl is de CSS vervanging van het afgekeurde `bgcolor`-attribuut en `text`-attribuut in het `<body>`-element.

```
<body bgcolor="silver" text="black">...</body> AFGEKEURD
```

❖ RGB-model

Aangezien het zeer moeilijk (quasi onmogelijk) is om met de 17 vastgelegde kleuren een mooie webpagina te maken kunnen kleuren zelf gemengd worden. Hierbij kan je zelf bepalen welke intensiteiten van rood, groen en blauw licht gemengd worden. Je kan hiervoor gebruik maken van het hexadecimaal stelsel (een zestientallig systeem dat van de cijfers 0 tot en met 9 en de letters A tot en met F gebruik maakt om de getallen 0 tot en met 15 binnen het zestiental aan te duiden). Elke kleur kan dan variëren van 00h tot ffh en de notatie die gebruikt wordt is **#rrggbb**. Indien de twee symbolen voor een kleur hetzelfde zijn, is ook een verkorte schrijfwijze mogelijk, zo verwijzen bijvoorbeeld **#AA33CC** en **#A3C** naar dezelfde kleurwaarde. Op deze wijze kunnen alle benodigde kleuren (16 miljoen) gemengd worden.

Een witte achtergrond bekom je door de RGB kleuren op volle intensiteit te mengen:

```
body { background-color: #ffffff; }
```

Een helrode achtergrond bekom je door enkel rood licht toe te voegen:

```
body { background-color: #ff0000; }
```

Een donkerrode achtergrond bekom je door enkel rood licht toe te voegen, maar niet aan volle intensiteit:

```
body { background-color: #990000; }
```

Een roze achtergrond door naast rood licht in volle intensiteit ook gelijke hoeveelheden groen en blauw licht toe te voegen:

```
body { background-color: #ff6666; }
```

Minder gebruikte, maar ook mogelijke kleurnotaties maken gebruik van percentages of decimale waarden (tussen 0 en 255) van de rode, groene en blauwe kleur.

```
body {background-color: rgb(60%, 40%, 0%); }
body {background-color: rgb(153, 102, 0); }
```

CCS3 voegt een vierde waarde toe die de mate van transparantie (a= alpha) beschrijft. De waarde 0 betekent volledig doorzichtig en de waarde 1 ondoorzichtig. De *rgba*-stijldeclaratie maakt ook gebruik van percentages of decimale waarden.

```
div {background-color: rgba(60%, 40%, 0%, 0.5); }
div {background-color: rgba(153, 102, 0, 0.5); }
```

❖ HSL-model

In CSS3 wordt het HSL-model (hue, saturation, lightness) gepromoot in plaats van het RGB-model. Er wordt dus een waarde toegekend aan de tint, de verzadiging en de helderheid. De basis van het HSL-model is het kleurenwiel dat start op 0 graden met rood en kloksgewijs wijzigt naar geel, groen en blauw om dan terug naar rood te evolueren. De rgb-kleuren zijn telkens 120 graden van elkaar verwijderd (rood = 0 of 360, groen = 120 en blauw = 240). De cmyk-kleuren zitten daar net tussen in (geel = 60, cyaan = 180, magenta = 300).

```
body {background-color: hsl(0, 100%, 50%); }
body {background-color: hsl(120, 25%, 25%); }
```

Ook binnen het hsl-model kan transparantie toegevoegd worden door over te stappen op de *hsla*-stijldeclaratie.

```
div {background-color: hsla(120, 100%, 30%, 0.5); }
```

❖ Webveilig kleurenpalet

Aangezien vroeger de beeldschermen slechts 256 kleuren konden weergeven voorziet de webstandaard 216 kleuren die door elke browser en elke computerconfiguratie correct kan worden weergegeven. Tegenwoordig kunnen haast alle computers miljoenen kleuren weergeven zodat het gebruik van webveilige kleuren minder noodzakelijk wordt.

4.2 Tekstopmaak

❖ Het lettertype

Om geldige HTML5-pagina's te maken dien je de tekstopmaak volledig te definiëren met CSS en mag je niet langer gebruik maken van de afgekeurde elementen `<basefont />` en ``. Hier worden deze elementen toch kort behandeld zodat de structuur bekend is. De kennis van afgekeurde elementen laat immers beter toe om ze te vervangen door CSS.

CSS	waarde	voorbeeld
font-family	naam van het lettertype	font-family: arial
font-size	xx-small x-small small medium large x-large xx-large larger smaller in cm mm pt px em ex %	font-size: large font-size: 12pt font-size: 90%
font-style	normal italic oblique	font-style: italic
font-variant	normal small-caps	font-variant: normal
font-weight	normal bold bolder lighter 100 200 300 400 500 600 700 800 900	font-weight: 600 font-weight: bold
font	font-style font-variant font-weight font-size / line-height font-family	font: bold italic 12pt/14pt times

Met het afgekeurde ``-element kan je de lettergrootte en het lettertype van een uitgekozen woord of letter veranderen. De mogelijke attributen zijn `size`, `color` en `face`. De lettertypegrootte kan gaan van `size="1"` tot `size="7"`. De waarde voor standaardtekst is 3, alles beneden de 3 is kleiner en alles daarboven is uiteraard groter. De kleurwaarde wordt opgegeven door `color="#..."` en `face="..."` bevat de naam van het gewenste lettertype.

```
<font face="Ari al " si ze="3" col or="#FF0033"> i nhoud </font>
```

Dit dient vervangen te worden door:

```
<span style="font-fami ly: Ari al ; si ze: 12px; col or: #FF0033"> i nhoud </span>
```

Met het afgekeurd `<basefont />` kan je de standaardgrootte en het standaardlettertype voor het hele document instellen.

```
<basefont face="Ari al , Verdana" si ze="3" col or="#FF0033" />
```

Door in de ``-container een relatieve waarde op te geven, refereer je naar de waarde die binnen `<basefont />` is opgegeven. Het eerste voorbeeld resulteert dus in een grootte van 5, het tweede voorbeeld in een grootte van 1.

```
<font si ze="+2"> </font>
<font si ze="- 2"> </font>
```

Aangezien beide elementen afgekeurd zijn, dient alles vervangen te worden door CSS. Een alternatief met hetzelfde resultaat is:

```
body {
  font-fami ly: Ari al , Verdana;
  font-si ze: 12px;
  col or: #FF0033
}
```

Om ook relatief te kunnen werken ten opzichte van een standaard lettertypegrootte dien je deze eerst te bepalen door de grootte op te nemen in de stijldeclaratie van het `body`-element. In de stijldeclaratie van de volgende elementen kan je hier relatief naar verwijzen door een relatieve eenheid te gebruiken. Indien dan het lettertype van 12 pt naar 14 pt gezet wordt, zal alle tekst in verhouding aangepast worden.

```
body {font-si ze: 12pt;}
h1 {font-si ze: 1.8em;}
h2 {font-si ze: 1.5em;}
```

Voor *font-family* moet de juiste benaming van het lettertype meegegeven worden. Let erop dat deze benamingen verschillen voor Windows, Mac en Linux. Het best kan je dus meerdere alternatieven opgeven en de reeks afsluiten door de familienaam van het gewenste font.

De fontfamilies zijn:

- **Sans-serif:** dit zijn fonts zonder mooie franjes, zoals Verdana, Arial, Geneva, ...
- **Serif:** dit zijn fonts met franjes, zoals Times, Times New Roman, Georgia, CG Times, ...
- **Monospace:** dit zijn niet-proportionele lettertypes waarin elke letter evenveel ruimte inneemt, zoals Courier, Courier New, Andale Mono, ...
- **Cursive:** dit zijn fonts die op een handschrift lijken, zoals Comic Sans, Apple Chancery, ...
- **Fantasy:** dit zijn talrijke fantasievolle lettertypes, zoals Webdings, Batik Regular, Impact, ...

Indien de naam uit meerdere woorden bestaat moeten aanhalingstekens gebruikt worden.

```
body {font-family: Times, "Times New Roman", Georgia, serif;}
```

In bovenvermeld voorbeeld zal dus eerst gecontroleerd worden of Times voorhanden is, is dit niet het geval dan wordt gecontroleerd op Times New Roman, is ook die niet aanwezig dan wordt het Georgia en als geen van deze drie aanwezig is dan kiest de browser het standaardlettertype dat gedefinieerd is voor de serif familie.

❖ Opmaak van de tekst

Naast het lettertype, de grootte en de kleur kan je met CSS ook het uitzicht van de tekst volledig naar je hand zetten en ook de verticale en horizontale uitlijning bepalen.

CSS	waarde	voorbeeld
direction	Tekstrichting: ltr rtl inherit.	direction: ltr
letter-spacing	Spatie tussen letters.	letter-spacing: 0.5em letter-spacing: 0.3em
line-height	Lijnhoogte, mogelijk in alle eenheden + %.	line-height: 200% line-height: 250mm
text-align	left right center justify	text-align: justify
text-decoration	none underline overline line-through blink	text-decoration: overline
text-indent	Inspringen van eerste woord, mogelijk in alle eenheden.	text-indent: 25px text-indent: 10pt
text-shadow	kleur, x, y, vervaging	text-shadow: blue 5px 5px 2px
text-transform	capitalize uppercase lowercase	text-transform: uppercase
vertical-align	baseline sub super top text-top middle bottom text-bottom %	vertical-align: top vertical-align: 20%
white-space	Behandeling van witruimten: normal nowrap pre pre-line pre-wrap.	white-space: nowrap
word-spacing	Spatie tussen woorden, mogelijk in alle eenheden (em, ex, px, in, cm, mm, pt, pc).	word-spacing: 0.5em word-spacing: -3px word-spacing: 2cm

Een toffe toevoeging in CSS3 die al vrij goed ondersteund wordt is de *text-shadow*. De eerste waarde geeft de kleur, dan de horizontale en verticale verplaatsing en een waarde voor de vervaging.

```
p {text-shadow: brown 5px 10px 3px;}
```

In CSS3 zijn extra mogelijkheden opgenomen die echter nog niet ondersteund worden, nl. *text-decoration-style* en *text-decoration-color* om de lijnstijl aan te passen en *text-wrap* om het afbreken van lijnen te bepalen.

❖ Invoegen van een lettertype

Met CSS3 kunnen ook lettertypes gebruikt worden die niet op de client-pc geïnstalleerd zijn. De lettertypebestanden in .eot, .off of .ttf moeten dan op de webserver geplaatst worden en worden geladen met *@font-face*. Internet Explorer ondersteunt enkel eot-bestanden. In *@font-face* moet een *src* bepaald zijn en kan je *font-stretch* (niet ondersteund), *font-style* en *font-weight* instellen.

```
@font-face
{
font-family: mijnLettertype_1;
src: url('naamLettertype.ttf'),
     url('Sansation_Light.eot'); /* IE */
}
```

4.3 Het Box-model

Elk blokelement kan verder opgemaakt worden door talrijke stijldeclaraties die invloed hebben op de alinea, de witruimte rondom, de marges, de aan- en afwezigheid van een kader en de vorm en kleur hiervan.

De inhoud van het blokelement zit centraal. Om witruimte te bekomen tussen de inhoud en de boord, dient de **padding** verhoogd te worden. Dan kan een kader (**border**) geplaatst worden en kan er gezorgd worden voor witruimte tussen de boord en omringende elementen door een **margin** te bepalen.

Met gecombineerde CSS kunnen de border, de margin en de padding voor elke zijde (top, right, bottom, left) afzonderlijk opgegeven worden of voor allemaal samen.

Alle marges 5em:

```
{ margin: 5em; }
```

Top en bottom 2em, left en right 4em:

```
{ margin: 2em 4em }
```

Clockwise: top 1em, right 2em, bottom 3em, left 4em:

```
{ margin: 1em 2em 3em 4em }
```

Indien slecht één waarde wordt meegegeven (vb: *margin: 2cm*) geldt dit voor alle zijden, dus in dit geval zullen alle zijden een marge hebben van 2 cm.

Indien er twee waarden worden opgegeven (vb: *margin: 2cm 3cm*), dan zal de bovenmarge 2 cm zijn en de rechtermarge 3 cm. De ontbrekende marges krijgen de waarde mee van de tegenovergestelde kant (dus bottom 2 cm en left 3 cm).

Indien alle zijden een waarde meekrijgen, gelden deze waarden in wijzerzin, te beginnen aan de bovenzijde. Dus *margin: 2cm 4cm 3cm 1cm* betekent top=2 cm, right=4 cm, bottom=3 cm en left=1 cm.

Indien drie waarden worden meegegeven geldt eveneens de richting van de wijzers van de klok. De code *padding: 15px 10px 8px* zal ervoor zorgen dat de bovenpadding 15 pixels bedraagt, die aan de rechterrind 10 pixels, en die aan de benedenrand 8 pixels. De linkerrand, die niet is weergegeven, krijgt ook 10 pixels, gezien de waarde van de tegenoverliggende zijde.

```
#voorbeeldbox {
width: 300px;
padding: 20px;
border: outset;
margin: 20px;
float: right;
background-color: silver; }
```

```
<p id="voorbeeldbox">Elk blokelement kan verder opgemaakt worden door
talrijke stijldeclaraties die invloed hebben op de alinea, de witruimte
rondom, de marges, de aan- en afwezigheid van een kader en de vorm en kleur
hervan.</p>
<h1>het Boxmodel</h1> ...
```


outline	verkort: color style width	outline: black solid 4px
width	breedte	width: 8cm width: 25px
height	hoogte	height: 40px
float	left right	float: right
clear	left right both none	clear: both

De *outline*-stijl is verschillend van de *border*-stijl, ondanks vergelijkbare werking. De *border* wordt gerekend bij het element en wordt dus meegeteld in de totale breedte en hoogte van de box. De *outline* valt daarbuiten.

Opnieuw zorgt CSS3 voor enkele lang gemiste mogelijkheden zoals afgeronde hoeken en schaduwen. Om een schaduw te verkrijgen dien je de waarden mee te geven in de box-shadow declaratie: kleur, x-verplaatsing, y-verplaatsing, vervaging en verspreiding. Door inset als extra waarde mee te geven komt de schaduw aan de binnenzijde. Je kan meerdere schaduwen samenvoegen door ze te scheiden door een komma.

Met *border-radius* kan elke hoek een afronding meegegeven worden, te starten met de linkerbovenhoek.

CSS	actie	voorbeeld
box-shadow	voegt een schaduw toe	box-shadow: blue 5px 5px 5px
border-radius	maakt afgeronde hoeken	border-radius: 10px 0px;
border-image	afbeelding als rand gebruiken	border-image: url()

Met behulp van deze nieuwe toevoegingen kunnen resultaten bekomen worden die tot voor kort nog onmogelijk geacht werden. De browserondersteuning stijgt dag na dag.

4.4 Lijnen

We kunnen een tekst logisch onderverdelen door middel van koppen, alinea's en lijsten. Een ander element om verschillende delen van een tekst van elkaar te scheiden is de lijn (<hr/> = horizontal rule):

Alle attributen (`size`, `width`, `align`, `noshade` en `color`) van het lijn element zijn afgekeurd in HTML 4.01 en dienen dus door stylesheets vervangen te worden voor HTML5-documenten.

Met CSS kunnen deze kenmerken ingesteld worden met *width* voor de breedte van de lijn, met *height* voor de hoogte van de lijn, met *color* voor de lijnkleur en met *text-align* voor de alineëring.

De stijldeclaratie *color* wordt echter niet door alle browsers hetzelfde geïnterpreteerd. Om dit gedeeltelijk op te lossen kunnen de stijlen van de borderinstellingen (*border-top* en *border-bottom*) gebruikt worden.

```
hr {
  border-top: 1px solid red;
  border-bottom: 1px solid gray; }
```

```
<hr />
```

4.5 Afwijken van het standaard gedrag met CSS

Vele HTML-elementen hebben een voorgedefinieerde opmaak. Zo is bijna voor alle elementen bepaald of ze inline- of blokelementen zijn. Soms is het nuttig daarvan af te wijken en een typisch blokelement toch inline te gebruiken en omgekeerd. Het gedrag van een element kan aangepast worden met de *display*-stijl, waarmee je kan kiezen om een bepaald element zich te laten gedragen als een ander element. Dit is een zeer handige stijldeclaratie en wordt veel gebruikt bij navigatiemenu's.

CSS	gedrag
none	geen box
block	blokelement met box errond
inline	inline
inline-block	inline, maar maakt een box
inline-table	inline, maar maakt een box die zich gedraagt als een tabel
list-item	blok en gedraagt zich als een lijstitem
run-in	afhankelijk van de inhoud wordt gekozen voor blok of inline
table	blok en gedraagt zich als een tabel
table-caption	blok en gedraagt zich als een tabelbijschrift
table-cell	blok en gedraagt zich als een tabelcel
table-column	blok en gedraagt zich als een tabelkolom
table-column-group	blok en gedraagt zich als een tabelkolomgroep
table-footer-group	blok en gedraagt zich als een tabelvoetnoot
table-header-group	blok en gedraagt zich als een tabelhoofding
table-row	blok en gedraagt zich als een tabelrij
table-row-group	blok en gedraagt zich als een tabelrijgroep
inherit	erft de eigenschap van zijn parentelement

Oudere browsers (vooral IE6, IE7 en IE8) doen moeilijk als je de nieuwe HTML5-structuurelementen gebruikt. Aangezien die elementen allemaal blokelementen zijn kan je dat de oudere browser leren door dit in een CSS-bestand op te nemen.

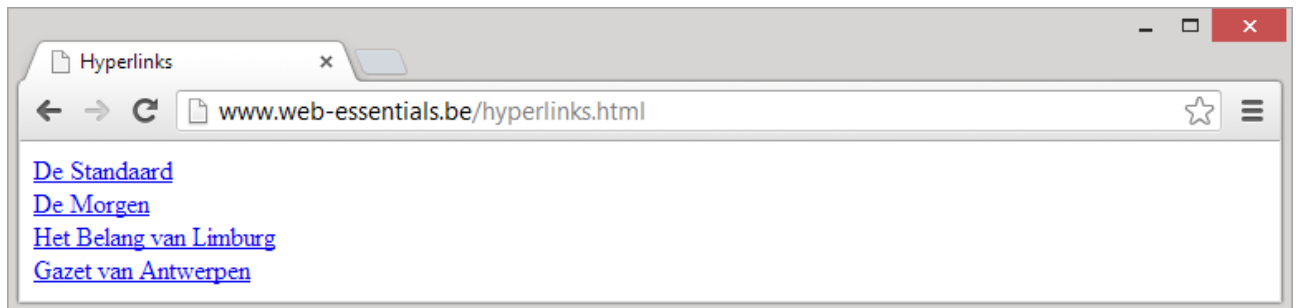
```
article, aside, figcaption, figure, footer, header, hgroup, nav, section {
  display: block;
}
```


5 Hyperlinks

5.1 Verbindingen leggen

Om een webpagina te laten verwijzen naar een ander hypertext item gebruik je het **anchor** element `<a>...`. Het meest gebruikte attribuut van `<a>` is `href`, de **hypertext reference**.

```
<a href="http://www.destandaard.be">De Standaard</a><br />
<a href="http://www.demorgen.be">De Morgen</a><br />
<a href="http://www.hbvl.be">Het Belang van Limburg</a><br />
<a href="http://www.gva.be">Gazet van Antwerpen</a><br />
```


De andere attributen van `<a>` kunnen alleen samen met het `href`-attribuut aanwezig zijn.

HTML	waarde
<code>href</code>	De hyperlink die geopend wordt.
<code>hreflang</code>	De taal van de hyperlinkreferentie.
<code>media</code>	Geeft het medium/apparaat aan (vb. screen, pda, ...).
<code>rel</code>	De relatie tussen het document en de doel-url: alternate author bookmark help license next nofollow norereferrer prefetch prev search tag.
<code>target</code>	Doel waar de link geopend wordt: _blank _parent _self _top.
<code>type</code>	MIME-type van de doel-url.

❖ Opmaak van links

Aangezien de `link`, `alink` en `vlink`-attributen in de opentag van `<body>` afgekeurd zijn, dient de opmaak van hyperlinks met pseudoklassen van type I gedefinieerd te worden. Standaard zijn links altijd onderlijnd. De kleur geeft de status aan, niet-bezochte links zijn blauw, bezochte links paars en actieve links rood.

```
a {text-decoration: none; }
a:link {color: #0000ff; }
a:visited {color: #000099; }
a:hover {color: #ffffff; background-color: #0000ff; }
a:active {color: #000099; }
```

5.2 Absolute en relatieve koppelingen

Een **absolute koppeling** verwijst naar een bepaald document op een webserver en gebruikt hiervoor een URL-adres. Als van het bestand de naam wordt gewijzigd, als het naar een andere directory of op een andere server wordt geplaatst is de betovering verbroken en volgt er bij het aanklikken een foutmelding.

```
<a href="http://www.voorbeeld.be/index.html">...</a>
```

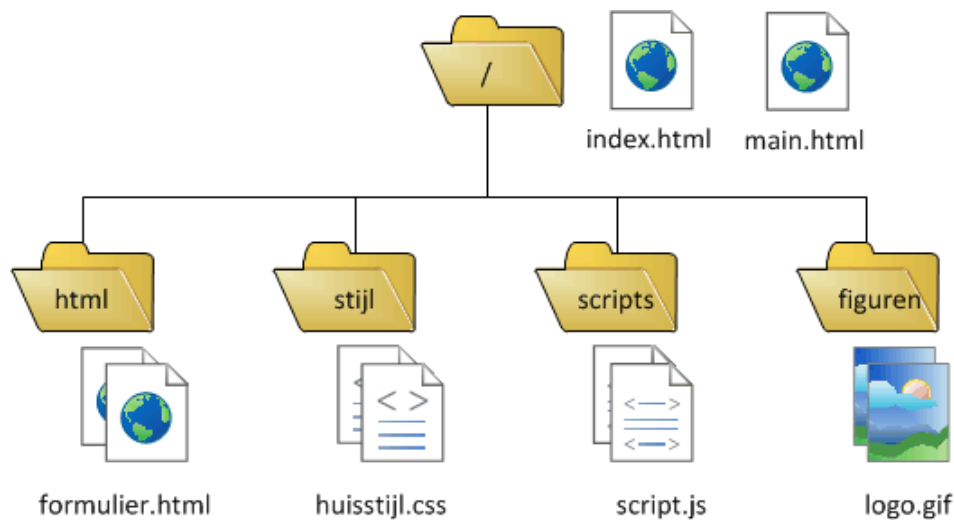
Een **documentrelatieve koppeling** verwijst naar een ander bestand, maar doet dit relatief ten opzichte van het bestand van waaruit de link wordt aangeklikt. Het voordeel hiervan is dat de directories in hun geheel, met al de onderliggende directories naar een andere computer overgebracht kunnen worden waarbij de structuur en de koppeling behouden blijft.

Indien vanuit het bestand index.html dient gelinkt te worden naar het bestand main.html dat zich in dezelfde directory bevindt, dan geeft dit volgende syntax.

```
<a href="main.html">...</a>
```

Indien vanuit het bestand index.html dient gelinkt te worden naar formulier.html dat zich in de directory html bevindt, dan dien je de foldernaam mee op te nemen. Let erop dat voorwaartse slashes gebruikt worden om foldernamen aan te geven. Moeten er meerdere niveaus gedaald worden, dan worden alle foldernamen gescheiden door een slash (dus **geen backslash!**).

```
<a href="html/formulier.html">...</a>
```


Indien er in de folderhiërarchie dient gestegen te worden dan maak je gebruik van ../. Zo kan je van formulier.html linken naar index.html met de volgende syntax.

```
<a href="../../index.html">...</a>
```

Het benaderen van de figuur logo.gif in het huisstijl.css bestand in de stijlmap ziet er dus zo uit.

```
div {
  background-image: url("../figuren/logo.gif");
}
```

Een andere methode om relatieve links te leggen is met een **site-rootrelatieve koppeling**. Hierbij wordt de rootdirectory van de site aangeduid door een slash, en vertrek je altijd van deze locatie.

Enkele voorbeelden van site-rootrelatieve koppelingen:

```
<a href="/html/formulier.html">...</a>

<a href="/index.html">...</a>
<link rel="stylesheet" href="/stijl/huisstijl.css" />
```

De site-rootrelatieve links werken enkel goed indien de bestanden reeds op een server geplaatst zijn en kunnen dus slecht getest worden wanneer ze op de lokale harde schijf staan.

5.3 Interne koppelingen

Een **interne koppeling** wordt gebruikt om een sprong te maken binnen een document. Hiermee worden dus ankers bedoeld die je naar een andere positie op dezelfde of een andere pagina brengen.

Een interne koppeling bestaat uit twee delen, een anker met naam `...` en een hyperlink naar die naam toe `...`.

```
<h2>Inhoudsopgave</h2>
<a href="#deel1"> deel 1 </a><br />
<a href="#deel2"> deel 2 </a><br />
...
<article>
  <h3><a id="deel1">Deel 1: Inleiding</a></h3>
...
</article>
...
<article>
  <h3><a id="deel2">Deel 2: Structuur</a></h3>
...
</article>
```

De ankerkoppeling met de hypertext reference wordt door de browser onderstreept weergegeven, die met het `id`-attribuut wordt echter niet onderstreept. Beiden worden afgesloten met ``.

In de oudere HTML-standaarden wordt gebruik gemaakt van het `name`-attribuut, tegenwoordig geniet het `id`-attribuut de voorkeur. In HTML5 hoeft er zelfs geen anker meer aanwezig te zijn en kan je het vermelde `id` ook aan een ander element toekennen. Onderstaande code werkt dus hetzelfde als de bovenstaande.

```
<h2>Inhoudsopgave</h2>
<a href="#deel1"> deel 1 </a><br />
<a href="#deel2"> deel 2 </a><br />
...
<article id="deel1">
  <h3>Deel 1: Inleiding</h3>
...
</article>
...
<article id="deel2">
  <h3>Deel 2: Structuur</h3>
...
</article>
```

Er kan eveneens vanuit een ander bestand gelinkt worden naar een interne link van een bestand.

```
<a href="index.html#deel1"> deel 1 </a><br />
```

Een veelgebruikte toepassing is de top-link in webpagina's met veel inhoud waarbij een verticale scrollbar nodig is om alle inhoud te kunnen zien. Hierbij wordt er bovenaan de pagina een `id="top"` geplaatst en onderaan een link naar die toplocatie.

```
<h1><a id="top">Hoofdstuk 1</a></h1>
...
<a href="#top"> Top </a>
```

Het plaatsen van het topanker is strikt genomen niet noodzakelijk omdat `href="#"` sowieso naar het begin van de pagina verwijst.

```
<h1>Hoofdstuk 1</h1>
...
<a href="#"> Top </a>
```

5.4 Andere soorten koppelingen

❖ Koppeling naar een FTP-site

Hiervoor wordt het protocol FTP (file transfer protocol) gebruikt. Een ftp-koppeling heeft dezelfde structuur als een URL (uniform resource locator), enkel is het http-protocol vervangen door het ftp-protocol:

```
<a href="ftp://ftp.provi der. be/user_X">koppel i ngstekst</a>
```

Er zijn twee soorten ftp-sites. Op anonieme sites kan iedereen inloggen met de gebruikersnaam anonymous en zijn e-mailadres als wachtwoord. Op niet-anonieme sites moet de gebruiker bij de server bekend zijn voordat hij kan inloggen, de gebruiker heeft een eigen inlognaam en een wachtwoord.

❖ Koppeling naar een e-mailadres

Hiervoor wordt het protocol `mailto` gebruikt met naam@systeem.be om op te geven wie de e-mail dient te ontvangen.

```
<a href="mailto: naam@systeem. be">...</a>
```

De `mailto`-opdracht kan uitgebreid worden met een "cc" (carbon copy), een "bcc" (blind carbon copy) en/of een "subject". Dit wordt ingegeven door achter de geadresseerde een vraagteken in te geven. Daarna komt de "cc", de "bcc" en/of de "subject" gescheiden door een ampersand.

```
<a href="mailto: naam@systeem. be?cc=i emandanders@bedrij f. be&
bcc=nogi emand@bedrij f2. be&subj ect=Dri ngende%20boodschap! ">...</a>
```

❖ Bestanden downloaden

Voor veel bestanden is het niet langer nodig een ftp-server op te zetten. Door middel van een normale hyperlink kan je zip-bestanden, mp3-muziek, pdf-bestanden, videofragmenten (*.wmv, *.mov), Word-documenten, enzovoort downloaden.

Als de benodigde plug-in (bv. Adobe Reader, Office Reader, ...) aanwezig is kan het bestand geopend worden in een aparte webpagina of tab. In het andere geval krijg je de keuze het bestand op te slaan. Rechtsklikken op de hyperlink biedt meestal ook deze mogelijkheid.

```
<a href="figuren. zip">download hier de figuren</a>
<a href="cursus. pdf">downl oad de cursus</a>
```

5.5 zwevende frames

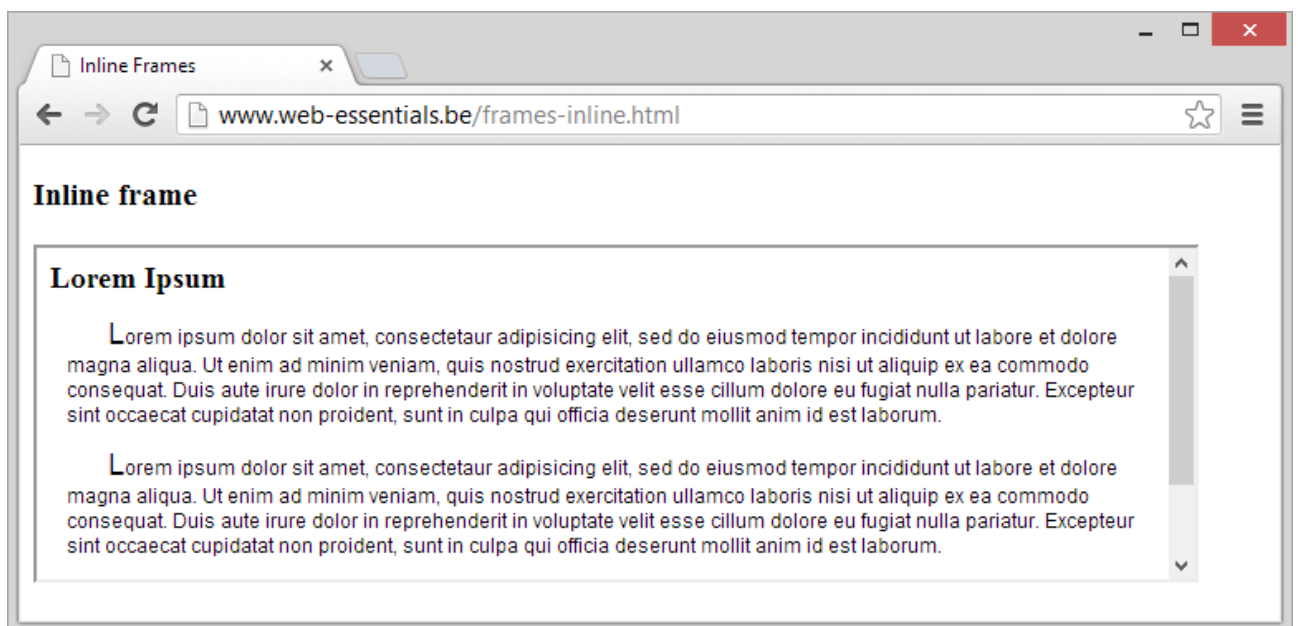
In plaats van met een hyperlink een webpagina op te roepen in een apart venster of tab, kan je ook een webpagina laden in een uitsnijding van je browservenster, een zwevend frame of inline frame.

Om dit te bekomen voeg je de `<iframe>...</iframe>`-container toe op de pagina die de uitsnijding moet bevatten. Geef met `src="..."` binnen de starttag `<iframe>` de URL of de locatie aan van de pagina die in de uitsnijding wordt weergegeven. Gebruikmakend van attributen of stijlregels kan je het zwevend frame op de pagina positioneren.

De attributen `frameborder`, `longdesc`, `marginheight`, `marginwidth` en `scrolling` worden niet langer ondersteund. De nieuwe HTML5 attributen `seamless` en `srcdoc` worden nog niet ondersteund.

HTML	waarde
height	De hoogte in pixels of %.
name	Unieke naam die kan gebruikt worden als target of binnen scripts. Kan steeds vervangen worden door een id-tag.
sandbox	Geeft een restrictie van de inhoud: allow-forms allow-same-origin allow-scripts allow-top-navigation.
seamless	Geeft een naadloze opmaak zodat de inline frame deel uitmaakt van de eigenlijke pagina.
src	De bron bepaalt welk bestand of welke URL dient geopend te worden binnen het frame.
srcdoc	De te tonen HTML-code.
width	De breedte in pixels of %.

```
<body>
<h3>Inline frame</h3>
<iframe src="pagina.html" width="700" height="200">...</iframe>
</body>
```


6 Lijsten

6.1 Soorten lijsten

Lijsten zijn containers, dus met een begin- en eindtag. Er zijn drie soorten lijsten: genummerde, ongenummerde en definitielijsten. Voor een genummerde lijst maak je gebruik van het `...` (*ordered list*) element. Voor ongenummerde is er de `...` (*unordered list*) tegenhanger. Opsommingen van definities kunnen zeer handig gebeuren met een definitielijst `<dl>...</dl>` (*definition list*).

Binnen genummerde en ongenummerde lijsten worden de items opgebouwd door het `` (*list item*) element. In definitielijsten staat `<dt>` (*definition term*) voor het te definiëren woord en `<dd>` (*definition description*) voor de uitleg van het gedefinieerde woord.

❖ Genummerde lijsten (geordende lijsten)

Geordende lijsten zijn lijsten met automatische nummering.

```
<ol>
  <li>item 1</li>
  <li>item 2</li>
</ol>
```

De browser plaatst zelf de cijfers of letters voor de verschillende items. De nummering van de items moet dus niet worden aangepast bij het verwijderen of toevoegen ervan.

```
<body>
<h3>Dit is een genummerde lijst</h3>
<ol>
  <li>item A</li>
  <li>item B</li>
  <li>item C</li>
  <li>item D</li>
</ol>
</body>
```


De ``-attributen `type` en `start` kunnen vervangen worden door stylesheets. Nieuw voor HTML5 is de toevoeging van het attribuut `reversed`, om een aflopende telling te krijgen.

Met CSS kan nummering op *decimal* (1, 2, 3,...), op *lower-roman* (i, ii, iii, iv, ...), op *upper-roman* (I, II, III, IV, ...), op *lower-alpha* (a, b, c, ...) en op *upper-alpha* (A, B, C, ...) gezet worden.

❖ Onge Nummerde lijsten

Ongeordende lijsten zijn lijsten met markeerpunten waarbij de volgorde van items niet van belang is. Op de `` i.p.v. `` na is het gebruik ervan identiek.

```
<ul>
  <li>item 1</li>
  <li>item 2</li>
</ul>
```

```
<body>
<h3>Dit is een onge nummerde lijst</h3>
<ul>
  <li>item A</li>
  <li>item B</li>
  <li>item C</li>
  <li>item D</li>
</ul>
</body>
```


Het enige geldige attribuut van `` is `value`. Het `type`-attribuut van `` en `` is afgekeurd en dus moet je de stijl *list-style* gebruiken (*disc*: ronde zwarte stip, *circle*: open ronde stip, *square*: zwart vierkant).

```
#rondje {list-style: disc}
#cirkel {list-style: circle}
#blokje {list-style: square}
```

```
<ul id="rondje">
  <li>item A</li>
  <li>item B</li>
</ul>
<ul id="cirkel">
  <li>item A</li>
  <li>item B</li>
</ul>
<ul id="blokje">
  <li>item A</li>
  <li>item B</li>
</ul>
```

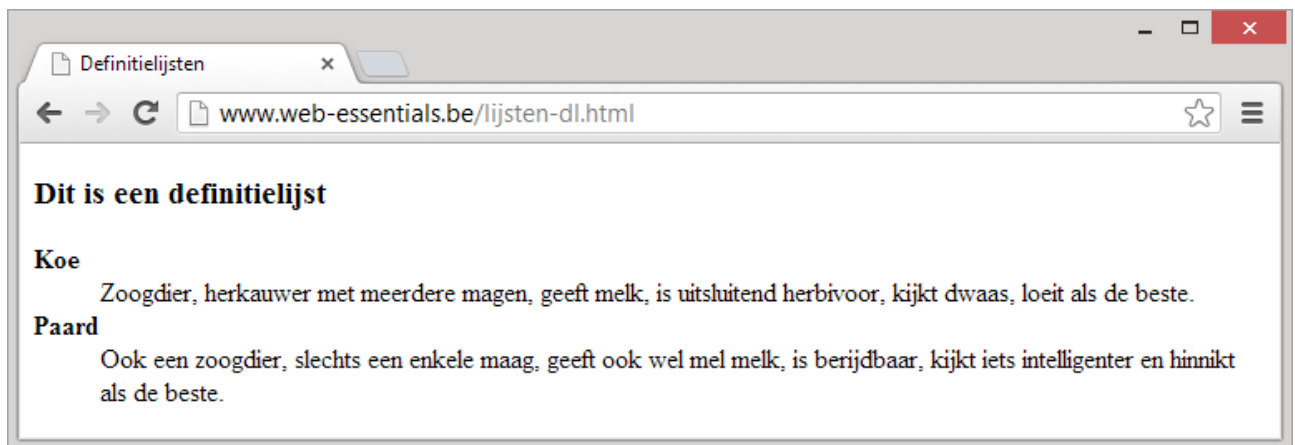

❖ Definitielijsten

Definitielijsten zijn woordenlijsten met telkens een te verklaren term gevolgd door de verklaring. De volledige woordenlijst komt binnen de `<dl>`-container. Elk element uit een definitielijst bestaat uit twee delen: een woord of term `<dt>...</dt>` en de definitie van het woord of de term `<dd>...</dd>`.

```
<dl>
  <dt>term</dt>
  <dd>definitie van woord of term</dd>
</dl>
```

```
<dl>
  <dt><strong>Koe</strong></dt>
  <dd>Zoogdier, herkauwer met meerdere magen, geeft melk, is uitsluitend
  herbivoor, kijkt dwaas, loeit als de beste.</dd>
  <dt><strong>Paard</strong></dt>
  <dd>Ook een zoogdier, slechts een enkele maag, geeft ook wel melk, is
  berijdbaar, kijkt iets intelligenter en hinnikt als de beste.</dd>
</dl>
```


6.2 Geneste lijsten

Bij het nesten van een lijst binnen een andere lijst springen de verschillende niveaus automatisch in met telkens een ander opsommingsteken (**let op het correct nesten!**). Zet elk nieuw item van een lijst op een nieuwe regel en laat de geneste lijsten inspringen ten opzichte van de hoofdljst. De lijst is dan in HTML-code veel gemakkelijker te beheren.

```
<body>
<h3>Dit is een geneste
lijst</h3>
<ul>
  <li>item A</li>
  <li>item B
    <ul>
      <li>item A</li>
      <li>item B
        <ul>
          <li>item A</li>
          <li>item B</li>
        </ul>
      </li>
    </ul>
  </li>
  <li>item C</li>
</ul>
</body>
</html>
```


6.3 CSS voor lijsten

CSS	waarde	voorbeeld
display	block (gevolgd door een nieuwe regel) inline (niet gevolgd door een nieuwe regel) list-item (met toevoeging van een markeerpunt) none (geen display)	display: inline
list-style-image	url	list-style-image: url(x.gif)
list-style-position	inside outside	list-style-position: inside
list-style	verkorte notatie	list-style: square inside list-style: none list-style: url(...gif) list-style: upper-alpha list-style: lower-roman inside
list-style-type	disc circle square decimal lower-roman upper-roman lower-alpha upper-alpha none	list-style-type: square list-style-type: decimal

Met de CSS-code *list-style-image* kunnen dus eigen opsommingstekens gedefinieerd worden. Hiervoor kunnen alle ondersteunde grafische bestanden voor gebruikt worden.

```
.fig {list-style-image: url(figuur.gif);}
```

```
<ul>
<li class="fig">item A</li>
<li class="fig">item B</li>
</ul>
```

In combinatie met de CSS-mogelijkheden van fonts en het boxmodel kunnen ogenschijnlijk simpele lijsten omgevormd worden tot mooie menustructuren. Met het *display*-attribuut kan gekozen worden voor een horizontale of verticale menu. Met de pseudoklassen kan ook een dynamisch effect bekomen worden.

HTML-code:

```
<nav>
<ul>
<li><a href="#">Item 1</a></li>
<li><a href="#">Item 2</a></li>
<li><a href="#">Item 3</a></li>
<li><a href="#">Item 3</a></li>
<li><a href="#">Item 4</a></li>
</ul>
</nav>
```

CSS-code:

```
<style type="text/css">
nav li a {
color: white;
font: normal Verdana, Geneva, sans-serif;
text-decoration: none;
list-style-image: none;
background: #666;
padding: 5px 30px;
border: solid 1px black;
border-radius: 10px 10px 0px 0px;
}
nav li {
display: inline;
}
```

```
nav li a: hover {  
    color: #333;  
    background: #fff;  
    border-bottom: none;  
}  
</style>
```


7 Afbeeldingen

7.1 Bestandsformaten voor het web

Er kunnen verschillende afbeeldingsformaten op een webpagina geplaatst worden. Een veel gebruikt formaat is **GIF** (Graphics Interchange Format) met drie verschillende versies. De GIF87a is bedoeld voor simpele computertekeningen, GIF89a ondersteunt ook transparantie en voor animaties zijn er animated GIF's. Een GIF bevat max. 256 kleuren door zijn kleurdiepte van 8 bits (2^8). GIF's bevatten een ingebouwde compressiemethode zonder kwaliteitsverlies. Dit maakt dat een GIF te verkiezen is voor illustraties en grafieken met vlakke kleuren.

De **JPEG** (Joint Photographic Expert Group) bezit een eigen compressiemethode die erg ideaal is voor foto's en afbeeldingen met veel natuurlijke kleuren door zijn kleurdiepte van 24 bits ($2^{24} = 16,7$ miljoen kleuren). JPEG gooit informatie weg, het compressiemechanisme gaat ervan uit dat het menselijk oog niet zoveel kleuren kan onderscheiden als er in het origineel aanwezig zijn. Eenmaal compressie toegepast, is de weggegooid informatie niet terug te winnen. JPEG zorgt voor een juiste balans tussen hoge kwaliteit en een kleine bestandsgrootte.

Het **PNG** (Portable Network Graphics) formaat ondersteunt 24-bits en 48-bits afbeeldingen. PNG-bestanden zijn meestal groter dan vergelijkbare GIF- of JPEG-bestanden. De compressie is gekenmerkt door minder verlies van informatie in vergelijking met JPEG's. Een duidelijke meerwaarde is dat PNG's transparantie ondersteunen.

	GIF	JPEG	PNG
aantal kleuren	256	16 miljoen	16 miljoen
bestandsgrootte (hetzelfde bestand)	groter	kleiner	kleiner
downloadtijd	langer	korter	korter
decompressietijd	korter	langer	langer
animatie	aanbevolen	afgeraden	afgeraden
transparantie	Gif89a	-	mogelijk
logo's	aanbevolen	afgeraden	afgeraden
computertekening	aanbevolen	afgeraden	afgeraden
foto's	afgeraden	aanbevolen	aanbevolen

Indien transparantie nodig is, dienen de beelden bewaard te worden als GIF89a. Bij deze versie van het GIF-formaat is het mogelijk één van de kleuren transparant te maken. Deze kleur valt dan weg tegen elke gewenste achtergrond. Enkel geschikt voor eenvoudige afbeeldingen waarin de voorstelling zich duidelijk van de achtergrond onderscheidt. Ook PNG ondersteunt transparantie, maar dit wordt nog niet veel toegepast.

7.2 Het invoegen van afbeeldingen

❖ Het -element

Het plaatsen van een afbeelding kan door middel van de open tag ``. De sluitslash is niet langer nodig in HTML5, maar hier wordt gekozen deze toch aan te houden, maar `` is dus ook geldig. Aangezien het `img`-element een inline element is, kan het best in een container geplaatst worden. Zowel het `src` - als het `alt`-attribuut is verplicht. Het `src`-attribuut geeft aan welke afbeelding getoond wordt.

```

```

Met het `alt`-attribuut wordt een alternatieve tekst mee gegeven die getoond wordt als de figuur niet kan weergegeven worden. Indien niet gewenst kan je altijd een leeg `alt`-attribuut plaatsen. Deze figuren worden dan genegeerd door een spraakbrowser.

De tabel toont de nog goedgekeurde attributen van ``, maar sommigen kunnen ook door CSS bepaald worden:

CSS	Attribuut	
	alt	Hiermee geef je aan dat de browser een alternatieve tekst op het scherm zet als de afbeelding om een of andere reden niet zichtbaar is (verplicht binnen HTML5).
height	height	De hoogte van een afbeelding (in pixels of %).
	ismap	Verwijst naar een server-side image map.
	usemap	Geeft aan dat de afbeelding een client-side image map is.
width	width	De breedte van een afbeelding.

De attributen `align`, `border`, `hspace` en `vspace` zijn niet langer opgenomen in de HTML5-standaard, evenals het `longdesc`- en `lowsrc`-attribuut. Ze worden dan ook bij voorkeur vervangen door stylesheets, nl. *float*, *vertical-align*, *border*, *margin* en *padding*.

CSS	Attribuut	
vertical-align	align	Verticale uitlijning: top, text-top, middle, bottom, text-bottom, baseline, sub, super.
float	align	Horizontale uitlijning (left en right).
border	border	border-style, border-width, border-color.
padding		Voegt witruimte toe tussen afbeelding en kader.
margin	hspace vspace	Voegt witruimte toe tussen kader en andere elementen.

❖ Het `<figure>`-element

Het figure-element is nieuw in HTML5 en is bedoeld om foto's, illustraties, diagrammen, codelistings, enzovoort in te kapselen. Het is vergelijkbaar met het inkapselen van hyperlinks binnen een `nav`-container. Vooral de mogelijkheid om een bijschrift toe te voegen met het `figcaption`-element is handig, zeker als dit over meerdere figuren gaat.

```
<figure>
  
  
  <figcaption>Links beeld1 en rechts beeld2</figcaption>
</figure>
```

❖ Het `<object>`-element

Het `<object>`-element is een containertag `<object>...</object>`. Het wordt gebruikt om objecten in te sluiten in een HTML-document. Dit element is voornamelijk bedoeld voor het invoegen van geluidsfragmenten, filmpjes, animaties, applets, enzovoort (zie hoofdstuk Audio en Video). Het `<object>`-element kan echter ook gebruikt worden om afbeeldingen in te voegen.

Ten tijde van XHTML werd getracht het `<object>`-element te promoten ten koste van het ``-element. Dit is nooit doorgebroken door de ondermaatse browserondersteuning. Binnen HTML5 is van deze vervanging geen sprake meer. Je blijft dus best `` gebruiken.

```
<object data="beelden/beeld1.gif" type="image/gif"></object>
```

De specifieke attributen van `<object>` die aan afbeeldingen gerelateerd zijn:

HTML	waarde
data	Hiermee geef je de locatie aan waar de image (of een ander soort object) zich bevindt.
type	Hiermee geef je het type van het object aan dat werd gespecificeerd in het <code>data</code> -attribuut. Dit attribuut geef je best altijd mee.

Voorbeelden van MIME-type voor figuren zijn: image/png, image/gif, en image/jpeg	
usemap	= "#naam": geeft aan dat de afbeelding een client-side image map is

Voor het <object>-element zijn de attributen width en height ook geldig, maar dat kan je beter met CSS definiëren.

In onderstaande code is voor de linkerfiguur een object-tag gebruikt en voor de rechterfiguur een img-tag. Recente browsers hebben hier duidelijk geen probleem mee. Bij oudere browsers is de ondersteuning niet volledig en worden er schuifbalken getoond rond de figuur.

```
<figure>
  
  <object data="figuren/school.jpg" type="image/jpeg" ></object>
  <figcaption>Foto ingevoegd met img-element (links) en met object-
    element (rechts)</figcaption>
</figure>
```


7.3 De positie van de afbeelding

❖ Afbeeldingen en tekst

Wanneer je tekst tussen twee afbeeldingen wil, biedt CSS een mogelijkheid om het afgekeurde align-attribuut te vervangen. Hiervoor is wel wat meer code nodig.

HTML5:

```
<div>
  
  
  <h2>Tussen twee afbeeldingen</h2>
</div>
```

CSS:

```
img          {width: 100px}
img#links    {float: left}
img#rechts   {float: right}
h2           {text-align: center}
```


♦ Tekst en afbeeldingen scheiden:

Een ingevoegde afbeelding beïnvloedt de tekst die erop volgt. In de voorgaande HTML-versies kon je dit beïnvloeden door de eindmarkering `
` uit te breiden met het `clear`-attribuut. Het `clear`-attribuut van de linebreak is echter afgekeurd, dus in HTML5 dien je de stijl *clear:left*, *clear:right*, *clear:both* en *clear:none* (dit is de standaardwaarde) te gebruiken op het element dat na de figuur komt.

```
h1 {clear: both; }
```

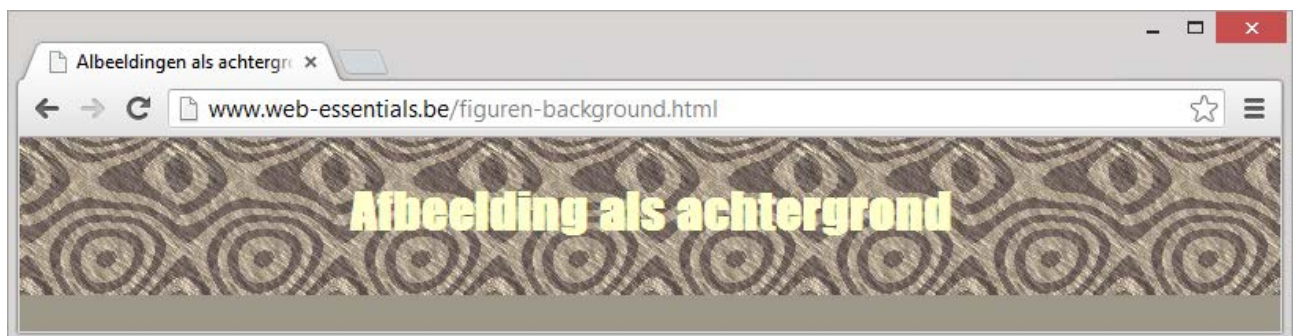
❖ Afbeelding als achtergrond

In de HTML 4-standaard kan met het `background`-attribuut van het `body`-element een afbeelding als achtergrondfiguur geplaatst worden. Als de afbeelding kleiner is dan het browservenster van de surfer, wordt de afbeelding herhaald tot de hele achtergrond gevuld is. Het eventueel erbij vermelde `background-color`-attribuut heeft dus geen nut aangezien de achtergrondkleur toch niet zichtbaar is. Beide attributen zijn nu “deprecated”

Binnen HTML5 kan hetzelfde bekomen worden door de stijldeclaraties *background-image:url()*. Dit kan eventueel in combinatie met *background-color*: gebeuren aangezien de achtergrond niet noodzakelijk herhaald wordt tot het browservenster opgevuld is. Indien gewenst kunnen er meerdere achtergrondfiguren opgenomen worden met telkens een andere *background-position*.

```
body { background-image: url(figuren/tegel.jpg);  
      background-color: #9E9889;  
      background-repeat: repeat-x; }
```

CSS	waarde	voorbeeld
background-attachment	scroll fixed	background-attachment: fixed
background-color	color-rgb color-hex color-name transparent	background-color: red
background-image	url	background-image: url(image.gif)
background-position	·horizontaal (left, center, right) ·verticaal (top, center, bottom)	background-position: center
background-repeat	repeat repeat-x repeat-y no-repeat repeat-x is horizontaal repeat-y is vertical local	background-repeat: no-repeat
background	verkorte notatie	background: red url(image.gif)

Met CSS3 worden de mogelijkheden met achtergrondfiguren behoorlijk uitgebreid. Het nieuwe *background-clip* specificeert het gebied dat de achtergrondfiguur zal innemen. Hierbij wordt de *background-position* relatief bekeken ten opzichte van de padding-box. Met *background-origin* kan je die oorsprong aanpassen. De handigste toevoeging is *background-size*, met auto als standaardwaarde. Je kan de grootte van de achtergrond bepalen door lengtematen op te geven (liefst in pixels), door percentages mee te geven. Met *cover* zal de figuur uitgevuld worden tot de

kleinste maat, met *contain* tot de grootste maat. In een vierkante box zullen beide waarden dus geen verschil geven, in een rechthoekige box echter wel.

CSS	waarde					voorbeeld
background-clip	padding-box	border-box	content-box			background-clip: content-box
background-origin	padding-box	border-box	content-box			background-origin: border-box
background-size	length	percentage	cover	contain	auto	background-size: 800px 600px

Gebruik zoveel mogelijk dezelfde achtergrond op de webpagina's van een site. Het laden gaat sneller omdat de afbeelding na de eerste keer in de cache van de browser staat. Om de leesbaarheid niet in het gedrang te brengen, staat er best geen tekst op de achtergrondafbeelding. Indien een kleine afbeelding gebruikt wordt die getegeld wordt, kunnen de scherpe randen door middel van filters in een beeldbewerkingsprogramma verzacht worden.

❖ Afbeelding als koppeling

Wanneer je de tag `` opneemt binnen de koppeling-tag `<a>...` werkt de afbeelding als een koppelingstekst. Om de blauwe rand rondom een afbeelding, die als link fungeert, te vermijden, moet je met CSS de boord wegdoen met *border:none*.

```
<a href="..."></a>
```

❖ Image maps

Om aan te geven dat het bij een afbeelding om een image map gaat, moet je aan de ``-tag naast het attribuut `src` ook het attribuut `usemap` toevoegen. Dit is de verwijzing naar het `map`-element met de opgegeven `name`, maar voorafgegaan door een hekje.

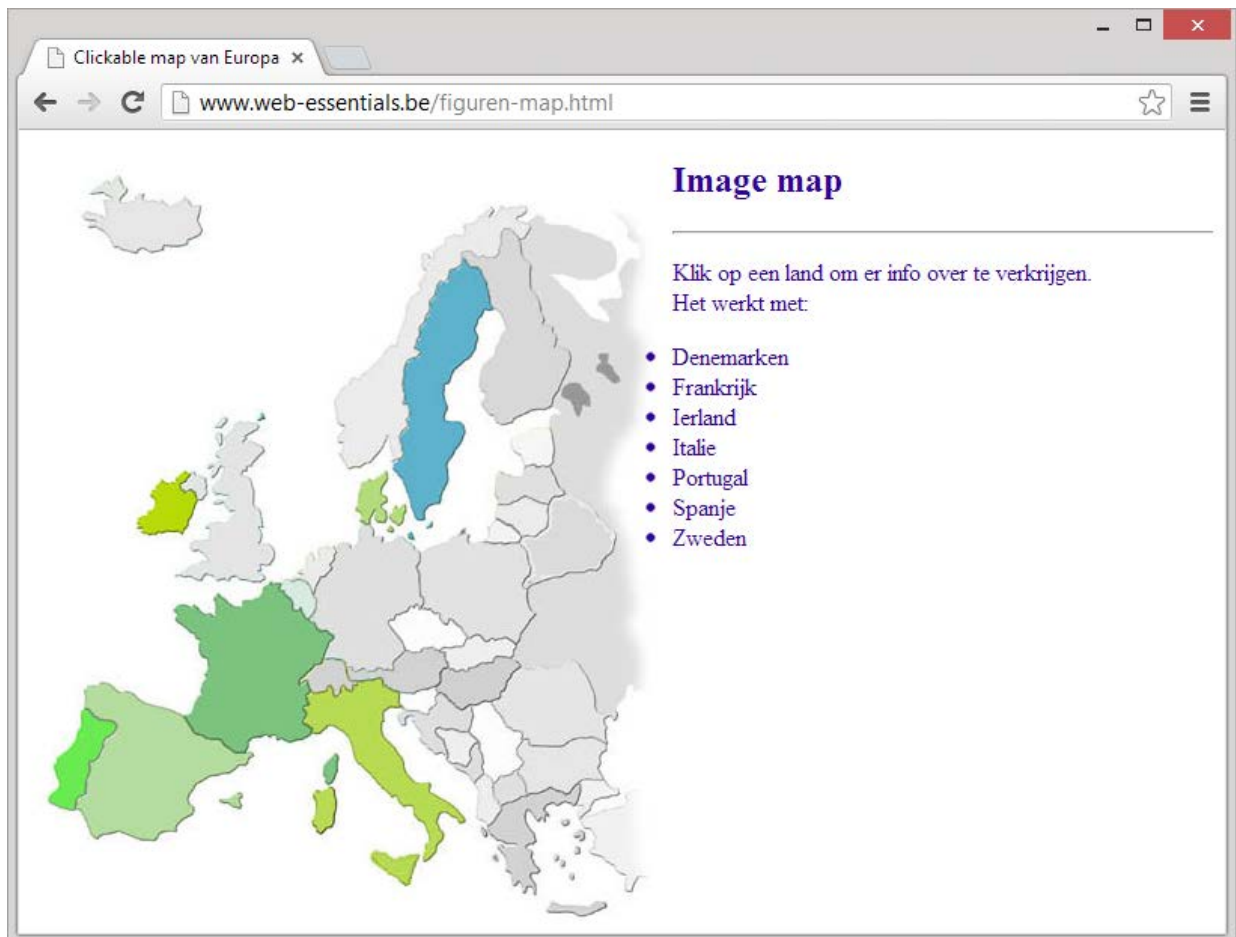
Een `map`-element bevat één of meer `area`-elementen. Elke `area` legt van een aanklikbaar gebied in de afbeelding de vorm, de coördinaten en de bestemming vast.

```

<map name="map">
  <area shape="rect" coords="0, 0, 140, 190" href="beelden/test 1.jpg"
    alt="test 1" />
  <area shape="circle" coords="100, 100, 10" href="beelden/test 2.jpg"
    alt="test 2" />
</map>
```

De attributen van `<area>` zijn:

HTML	waarde
alt	Alternatieve tekst.
coords	Coördinaten, gescheiden door komma's.
href	Hyperlink die geopend wordt.
hreflang	Taal van de hyperlinkreferentie.
media	Geeft het medium aan (vb. screen, pda, ...).
rel	Relatie tussen het document en de doel-url: alternate author bookmark help license next nofollow noreferrer prefetch prev search tag.
shape	Vorm van het gebied: default rect circle poly.
target	Doel waar de link geopend wordt: _blank _parent _self _top.
type	MIME-type van de doel-url.

7.4 Afbeelding klaarmaken voor het web

Bij het invoegen van een afbeelding in een webpagina, wordt best de breedte en hoogte (met *width* en *height* stijlregels) meegegeven. Op deze manier weet de browser hoeveel plaats hij moet openlaten voor de afbeeldingen. Een browser zal immers eerst de tekst laden en daarna pas de figuren. Door gebruik te maken van *width* en *height* kan natuurlijk een figuur ook uitgerekt of samengedrukt worden tot de gewenste afmeting. Dit is echter geen goede werkwijze. Het uittrekken van een figuur gaat gepaard met groot kwaliteitsverlies en bij het samendrukken van grote afbeelding zal deze wel kleiner weergegeven worden op de webpagina, maar blijft de bestandsgrootte echter even groot en dus ook de downloadtijd. Het best worden figuren dus aangepast aan de grootte van de webpagina. De beste werkwijze is ervoor zorgen dat het bestand zo klein mogelijk is en dus weggeschreven wordt in een resolutie waarmee de figuur op het scherm getoond wordt. Maar niet enkel het aantal pixels bepaalt de downloadtijd, ook het aantal kleuren heeft een invloed.

De onderstaande tabel geeft een idee van de gemiddelde downloadsnelheid van een 150 KB bestand met verschillende soorten modems (hier is rekening gehouden met een overhead van 30%, wat op zich zeer laag is).

Snelheid	Verbinding	Downloadtijd HH:MM:SS
28.8 Kbps	Analoge modem	00:00:54
56.6 Kbps	Analoge modem	00:00:27
64 Kbps	ISND	00:00:24
128 Kbps	ISND-2	00:00:12
1 Mbps		00:00:01
4 Mbps	ADSL	375 ms
10 Mbps	Kabel	150 ms

❖ Bestandsgrootte

Er zijn meerdere factoren die een invloed hebben op de bestandsgrootte.

◆ *Aantal pixels:*

Met huidige breedbandverbindingen zou je misschien denken dat je niet op de bestandsgrootte van je afbeeldingen moet letten. Een eenvoudig voorbeeld zal duidelijk maken dat dit wel nodig is. Een foto genomen met je 6 megapixel digitaal fototoestel is ongeveer 2.2 MB groot. Het online plaatsen van deze foto zal met een 4 Mbps verbinding minstens tussen de 5 en 10 seconden duren (in vrij ideale omstandigheden). Wanneer echter iemand je pagina met een telefoonmodem wil bekijken, dient hij minstens 6 minuten geduld uit te oefenen en dan spreken we nog maar over die éne knappe vakantiefoto en nog niet over die 41 anderen. Wanneer de bovenvermelde 6 megapixel echter hervormd wordt naar de grootte waarop deze op de webpagina (bijvoorbeeld 640 x 426) wordt weergegeven zal hij echter nog maar 150 KB groot zijn en ligt de downloadtijd terug in de milliseconden. Bekijk beelden tijdens en na bewerking (in een beeldverwerkingsprogramma) steeds op 100%.

◆ *Aantal kleuren:*

Het aanpassen van het aantal gebruikte kleuren in een beeld heeft invloed op de bestandsgrootte.

◆ *De compressie:*

Compressie vermindert de informatie opgeslagen in een beeld. Er bestaan twee soorten compressie. Bij **non-lossy** compressie blijven de pixels intact. Het bestand wordt enkel op een efficiëntere manier op schijf weggeschreven dan simpelweg bij het save van een bestand. Het terug openen van het (non-lossy) weggeschreven bestand geeft eenzelfde resultaat als het origineel. Bij **lossy** compressie wordt de informatie van het beeld herleid tot het minimum en is onherstelbaar verloren na het save. Er is een duidelijk kwaliteitsverlies.

◆ *Extra's:*

Extra informatie opgeslagen in een bestand zoals previews, paden, kanalen, ICC-profielen, file-info, enz... zorgen voor een grotere bestandsgrootte.

8 Tabellen

8.1 Structuur van een tabel

❖ De tabel

De volledige gegevens van de tabel worden in de `<table>...</table>`-container geplaatst. Een tabel wordt rij voor rij opgebouwd, van linksboven naar rechtsonder. Daarna kan elke rij verdeeld worden in de gewenste hoeveelheid kolommen.

Elke zo verkregen cel kan gegevens bevatten. Vervolgens kan je een nieuwe rij toevoegen en herbegint alles.

```
<table>
  <tr>
  </tr>
</table>
```

❖ De tabelrij

Het toevoegen van een nieuwe tabelrij gebeurt met een `<tr>...</tr>`-container (table row). In deze horizontale rij kunnen meerdere cellen gedefinieerd worden. Indien het aantal cellen in alle rijen gelijk is, komt dit overeen met het aantal kolommen.

❖ De cellen

De tabelrij wordt verder verdeeld in het aantal gewenste cellen met het `<td>`-element (table data). Alle gegevens die je wilt opnemen in een tabel komen tussen de codes `<td>` en `</td>`. Binnen de tabel en de tabelrij zelf komen dus geen naakte gegevens te staan. Gegevens kunnen bestaan uit tekst, tags voor opmaak, lijsten, koppelingen, afbeeldingen of een combinatie van al deze elementen.

```
<table>
  <tr>
    <td>...</td>
    <td>...</td>
  </tr>
</table>
```

De zo ontstane cellen worden met gegevens gevuld.

```
<table>
  <tr>
    <td>GIF</td>
    <td>JPEG</td>
  </tr>
</table>
```

Het element `<th>...</th>` (table heading) is een variant van `<td>`. De werking is identiek, enkel de opmaak verschilt. De meeste browsers zullen de inhoud automatisch gecentreerd en vet weergeven. Je kan de eerste rij of eerste kolom van de tabel definiëren als veldnaam door gebruik te maken van de `<th>`.

Om een goede leesbaarheid te bekomen en snel codefouten te vinden, laat je de codes voor rijen en cellen best inspringen. Nadat de gegevens aangebracht zijn in de cellen kan het resultaat bekeken worden in verschillende browsers. In de ontwerpfase gebruik je best het attribuut `border="1"`, nadien kan dit attribuut terug weggelaten worden.

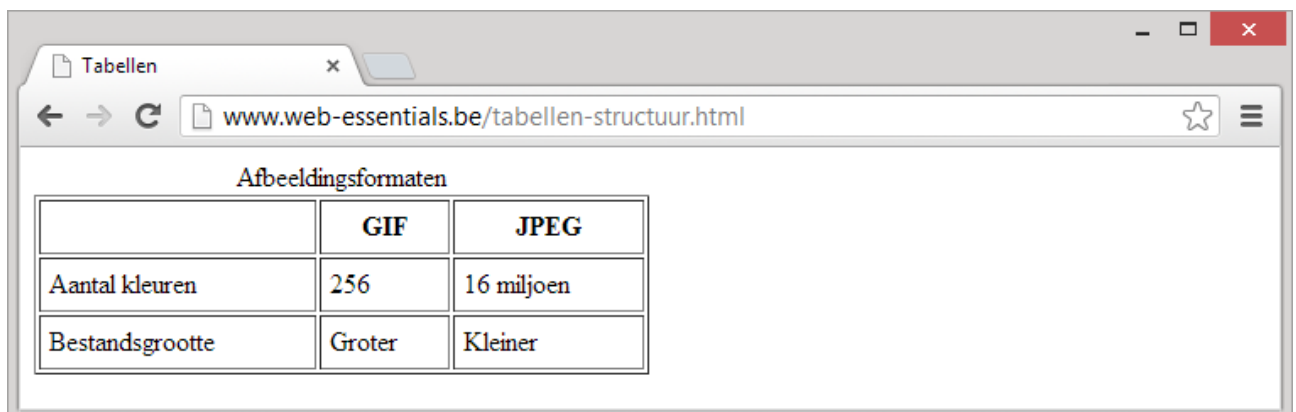
❖ Het bijschrift

Je kan een tabel een titel of bijschrift geven. Hiervoor gebruik je het `<caption>`-element. De standaardpositie van het bijschrift is gecentreerd boven de tabel. Aangezien het `align`-attribuut afgekeurd is, moet je dit oplossen met CSS met *caption-side* (top, bottom, left en right). Dit wordt ondersteund door alle recente browsers. De horizontale alineëring vang je op met *text-align*.

```
caption {caption-side: top}
```

Een voorbeeld:

```
<table border="1">
<caption>afbeeldingsformaten</caption>
<tr>
  <th>&nbsp;</th>
  <th>GIF</th>
  <th>JPEG</th>
</tr>
<tr>
  <td>Aantal kleuren</td>
  <td>256</td>
  <td>16 miljoen</td>
</tr>
<tr>
  <td>Bestandsgrootte</td>
  <td>Groter</td>
  <td>Kleiner</td>
</tr>
</table>
```


8.2 Attributen

Bij het opmaken van een tabel heb je de keuze of de opmaak geldt voor de gehele tabel, een rij of een cel. Afhankelijk hiervan zal je de attributen moeten plaatsen in `<table>`, in `<tr>` of in `<td>`.

De meeste attributen voor de tabelonderdelen (o.a. `align`, `bgcolor` en `background`) voldoen niet langer aan de HTML-standaard, ze worden dus niet meer ondersteund en dienen vervangen te worden door stijlopmmaak.

❖ Attributen voor tabellen

Specifiek voor `<table>` is enkel het `border`-attribuut nog geldig. De attributen `cellpadding`, `cellspacing`, `frame`, `rules`, `summary` en `width` zijn allemaal afgekeurd.

HTML	Waarde
<code>border</code>	Bepaalt de dikte van de rand in pixels. Met <code>border="0"</code> wordt er geen tabelrand getoond.

❖ **Attributen voor rijen**

Voor de opmaak van rijen (`tr`) zijn niet langer attributen ter beschikking. Alle ooit bestaande attributen (`align`, `char`, `charoff`, `valign`) worden niet langer ondersteund in HTML5.

❖ **Attributen voor cellen**

Ook voor de opmaak van individuele cellen (`td` of `th`) resteren er amper nog attributen. De attributen `abbr`, `align`, `axis`, `char`, `charoff`, `height`, `nowrap`, `scope`, `valign` en `width` behoren niet langer tot de HTML5-standaard.

HTML	waarde
<code>colspan</code>	Overspannen van kolommen (zie verder)
<code>headers</code>	Enkel voor niet grafische browsers
<code>rowspan</code>	Overspannen van rijen (zie verder)

❖ **CSS voor tabellen en cellen**

Aangezien haast alle aan tabel gerelateerde attributen weggefallen zijn, is CSS nog het enige geldige alternatief om je tabel op te maken. Samen met de meeste instellingen van het boxmodel zijn er specifieke CSS-stijlen beschikbaar voor tabellen.

CSS	Waarde
<code>border-collapse</code>	<code>collapse</code> (geen ruimte tussen cellen) <code>separate</code> (ruimte tussen de cellen)
<code>border-color</code>	randkleur
<code>border-spacing</code>	witruimte tussen binnen- en buitenrand
<code>border-width</code>	randbreedte
<code>caption-side</code>	plaatsing van het bijschrift
<code>empty-cells</code>	lege cellen tonen of niet: <code>show</code> <code>hide</code>
<code>height</code>	hoogte
<code>padding</code>	witruimte tussen celinhoud en rand
<code>text-align</code>	horizontale uitlijning
<code>vertical-align</code>	verticale uitlijning
<code>width</code>	breedte

De breedte van de tabel kan je met de stijlregel `width` aanpassen. Om zeker te zijn dat een tabel altijd de volledige breedte van het beeldscherm benut (als alle tekst wordt opgenomen in een tabel) geef je `width: 100%` mee. Bij aanpassing van het browservenster wordt de tabel opnieuw opgemaakt. De browser zorgt ervoor dat de tabel nooit te klein wordt voor de inhoud.

```
<table style="width: 600px">
```

Een tabel die in zijn geheel minder dan 100% van het browserscherm beslaat kan je centreren door de stijlen `margin-left: auto` en `margin-right: auto` mee te geven.

Om de afmetingen van een individuele cel te wijzigen worden de stijleigenschappen `width` en `height` gebruikt. Deze waarden kunnen ook in procenten (relatieve hoogte en breedte) weergegeven worden. Het aanpassen van de hoogte van één cel heeft gevolgen voor alle cellen in die rij. Als je een hele rij in de hoogte wil aanpassen, is het voldoende wanneer de hoogte gespecificeerd wordt in de eerste cel `<td>` of voor de hele rij `<tr>`. Voor de breedte geldt dat het aanpassen ervan in één cel gevolgen heeft voor alle cellen in die kolom.

```
<td style="width: 250px; height: 150px;"></td>
```

Door middel de stijlregel `padding` kan je de ruimte tussen de celinhoud en de celrand aanpassen.

Door middel stijlregel `border-spacing` kan je de ruimte tussen de cellen onderling vergroten, de cellen zelf veranderen dan niet van grootte.

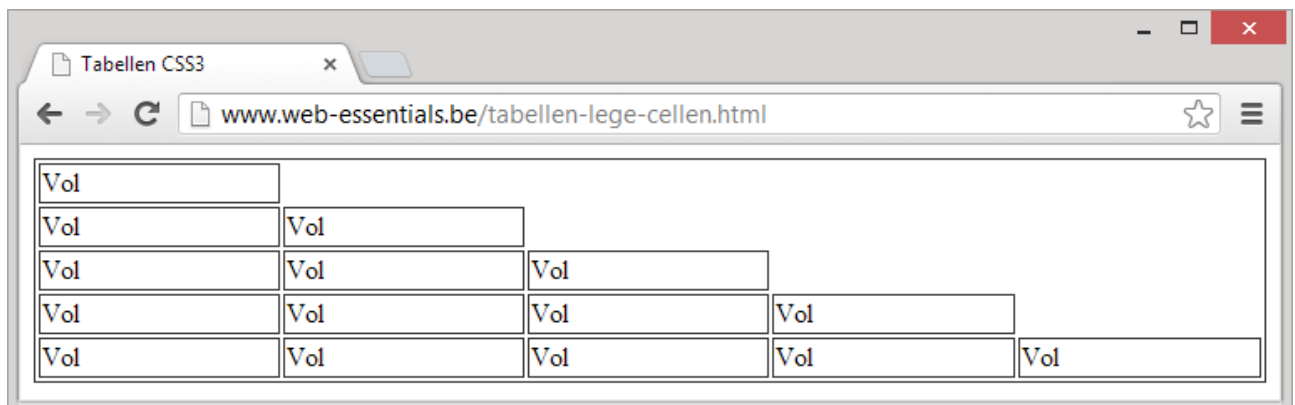
Als je geen ruimte wil tussen de cellen, kan je dit bekomen met *border-collapse*. Dit stijlkenmerk overheerst het gebruik van *border-spacing*.

Tekst in cellen `<td>` wordt standaard links uitgelijnd, tekst in kopcellen `<th>` wordt standaard gecentreerd. De stijlregel *text-align* (left, right, center, justified) geeft de maker van tabellen de mogelijkheid om qua uitlijning een keuze te maken. Tekst kan je ook verticaal uitlijnen, tekst kan tegen de onderkant of de bovenkant geplaatst worden of juist gecentreerd. De stijlregel hiervoor is *vertical-align* en de opties zijn top, bottom, middle en baseline. De horizontale en verticale uitlijning kunnen ook gecombineerd worden.

```
td {text-align: center;
    vertical-align: top; }
```


Met *empty-cells* kan je bepalen of lege cellen getoond worden of niet. Het weglaten van lege cellen was voordien onmogelijk.

8.3 Rijgroepen en kolomgroepen

❖ Rijgroepen

Om de opbouw van het uitzicht van een tabel te vergemakkelijken kan de tabel ingedeeld worden in drie zones of **rijgroepen**: `<thead>`, `<tfoot>` en `<tbody>` in deze volgorde.

Hiervoor wordt aangegeven welke rijen deel uitmaken van de betreffende rijgroep (hoofd, body, voet). Zo kan je bijvoorbeeld voor alle cellen uit de rijgroep in één keer een aantal stijlkenmerken vastleggen (*text-align*, *background-color*, *vertical-align*). Bij gebruik van attributen wordt de opmaak dan doorgegeven naar de betreffende rijgroep.

◆ Tabelkop

Binnen de tabel kan een hoofding gedefinieerd worden door alle rijen die hiertoe behoren te bundelen in een `<thead>...</thead>` container. In de hoofding worden meestal de benamingen van de kolommen aangegeven (= veldnamen). Een voordeel van het werken met `<thead>` is dat een hoofding kan ingesteld worden die op elke bladzijde zichtbaar is wanneer de tabel zich over meerdere bladzijden uitstrekt.

```
thead {display: table-header-group;}
tbody {display: table-row-group;}
```

◆ Tabelvoet

De tabelvoet `<tfoot>...</tfoot>` werkt analoog aan de tabelhoofding, maar dient om aan te geven welke rijen deel uitmaken van de voet van de tabel.

◆ Eigenlijke gegevens

De `<tbody>...</tbody>` container dient om aan te geven welke rijen deel uitmaken van de eigenlijke data van de tabel. Indien de tabelbody veel rijen bevat, kan de browser deze voorzien van een scrollmechanisme.

❖ Kolomgroepen

Ook kolommen kunnen gegroepeerd worden door gebruik te maken van `<col />` en `<col group>`. Hiermee worden in één keer de kenmerken van alle cellen van bepaalde kolommen gedefinieerd. Kenmerken die voor de gehele kolomgroep moeten gelden kunnen best opgenomen worden in de `<col group>`-tag. Kenmerken die enkel voor bepaalde kolommen bedoeld zijn worden best in de `<col />`-tag geplaatst.

Het aantal kolommen in een kolomgroep wordt ofwel bepaald door het opnemen van één of meer `<col />`-elementen tussen `<col group>...</col group>` en/of door het `span`-attribuut.

```
<style type="text/css">
col group {vertical-align: middle}
#groep1 {width: 30%; background-color: #99CCFF;}
#groep2 {width: 25%; background-color: #CCFFFF;}
#groep3 {width: 10%; background-color: #CC99FF;}
</style>
```

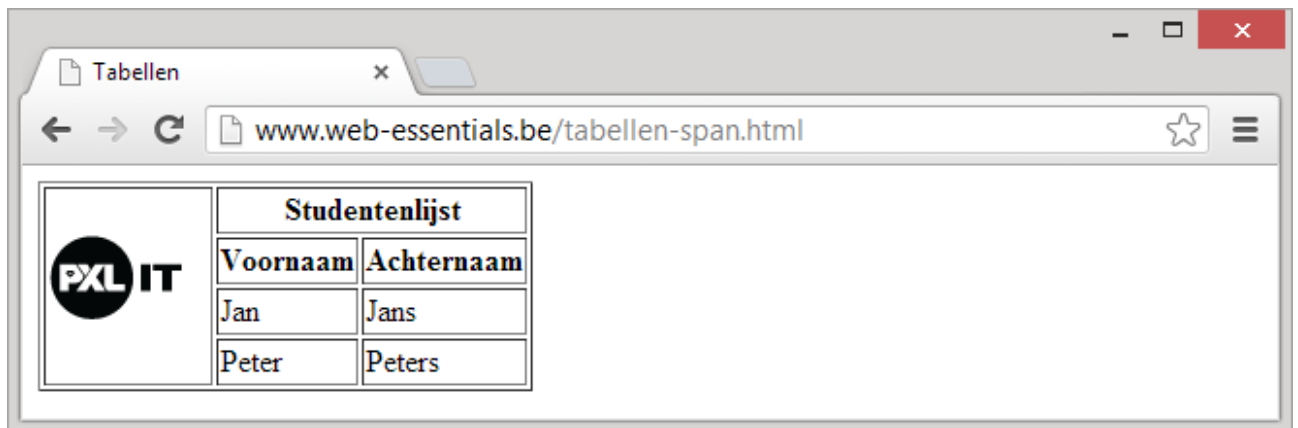
```
<col group>
  <col span="1" id="groep1" />
  <col span="2" id="groep2" />
  <col span="2" id="groep3" />
</col group>
```

Product	Beschrijving	Categorie	EURO	\$
8 711444 403064	Moederbord	Hardware	€ 195	\$ 204
8 922567 404476	Harde schijf	Hardware	€ 125	\$ 131
8 459834 874530	Processor	Hardware	€ 243	\$ 255
8 735468 096740	Grafische kaart	Hardware	€ 95	\$ 100

8.4 Overspannen van kolommen en rijen

Soms is het nodig om tabelcellen samen te voegen. Het attribuut `colspan="aantal"` dient voor het overspannen van een aantal kolommen en `rowspan="aantal"` is de tegenhanger voor het overspannen van rijen.

```
<table border="1">
<tr>
  <td rowspan="4"></td>
  <th colspan="2">Studentenlijst</th>
</tr>
<tr>
  <th>Voornaam</th>
  <th>Achternaam</th>
</tr>
<tr>
  <td>Jan</td>
  <td>Jans</td>
</tr>
<tr>
  <td>Peter</td>
  <td>Peters</td>
</tr>
</table>
```


8.5 Opeenvolgende tabellen

Men kan probleemloos tabellen na elkaar opnemen.

```
<table>
<code voor tabel met bijvoorbeeld twee kolommen>
</table>
<!-- einde van tabel 1 -->
<table>
<code voor tabel met bijvoorbeeld vier kolommen>
</table>
```

8.6 Geneste tabellen

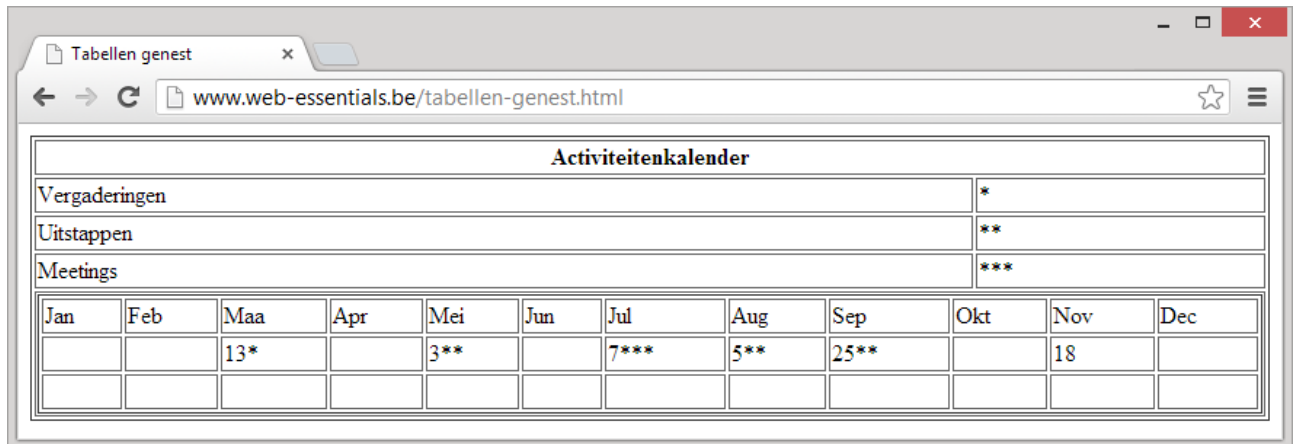
Geneste tabellen (tabellen binnen tabellen) zijn ook geen enkel probleem. Binnen de tag `<td>...</td>` van een cel definieer je gewoon een nieuwe tabel die omsloten wordt door de container tag `<table>...</table>`.

```
<table>
<tr>
  <td>...</td>
  <td>...</td>
</tr>
<tr>
  <td>...</td>
```

```

<td>
  <table>
    <tr>
      <td>...</td>
      <td>...</td>
    </tr>
  </table>
</td>
</tr>
</table>

```


Het mooi aaneensluiten van de randen is wel een probleem, dit kan enkel opgelost worden door de kolom niet te nesten en met kolom- en rijspanning te werken.

8.7 CSS3 voor tabellen

De nieuwe pseudoklassen en -elementen bieden zeer handige mogelijkheden om tabellen vorm te geven. Het alternerend vormgeven van rijen of kolommen kan bijvoorbeeld met *:nth-child*, *:first-child* en *:first-of-type*. In plaats van de wiskundige formules te geven kan ook gewerkt worden met *nth-child(odd)* en *nth-child(even)*.

```

table tr: first-of-type {
  background: black;
  color: white;
  text-align: left;
}
tr: nth-child(2n+1) {
  background: #aaa;
  color: #333;
}
tr: nth-child(2n) {
  background: #ccc;
  color: #666;
}

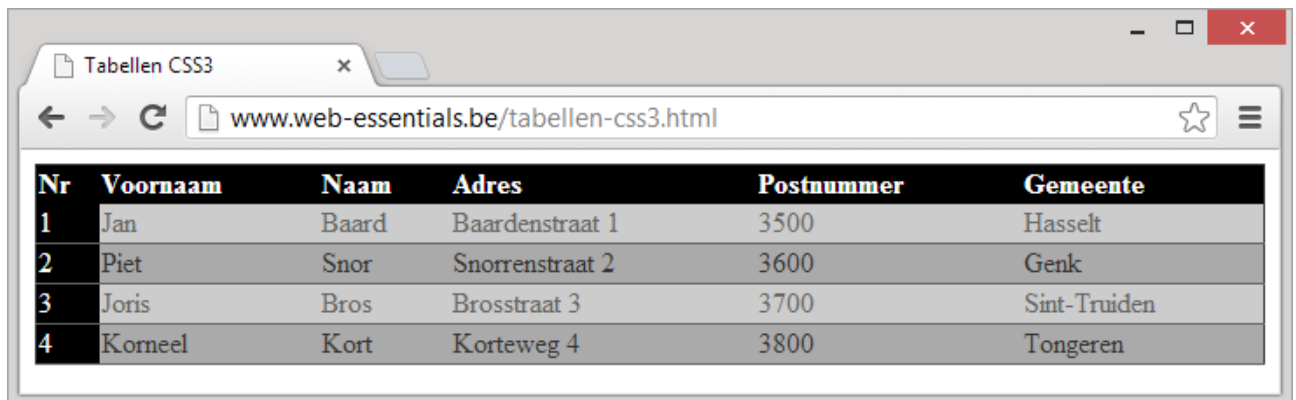
```



```

}
tr > td:first-child {
    background: black;
    color: white;
}

```


Nr	Voornaam	Naam	Adres	Postnummer	Gemeente
1	Jan	Baard	Baardenstraat 1	3500	Hasselt
2	Piet	Snor	Snorrenstraat 2	3600	Genk
3	Joris	Bros	Brosstraat 3	3700	Sint-Truiden
4	Korneel	Kort	Korteweg 4	3800	Tongeren

9 Positioneren met CSS

9.1 Waarom CSS positioning

Vanaf de begindagen van het web ervaren ontwikkelaars de nood om een webpagina in te delen in deelvensters. Lang werd dit met frames gedaan. Dit wordt momenteel echter als een achterhaalde en “old school” technologie beschouwd. Een tijdje lang werd het gebruik van tabellen als alternatief naar voor geschoven. Dit heeft ook zijn nadelen: het benodigt zeer veel HTML-code met een slechtere leesbaarheid tot gevolg. Door de grote hoeveelheid en de relatieve complexiteit duurt het ook langer om de pagina met tabellen op te bouwen. Tabellen schenken ook geen absolute vrijheid aangezien alles in een rechthoekige opmaak moet passen.

Momenteel is het enige goede alternatief om gebruik te maken van layers die desnoods boven elkaar kunnen geplaatst worden. De term layer wordt gebruikt voor die v-elementen met een id-attribuut die met behulp van CSS gepositioneerd worden. In HTML5 kan je natuurlijk ook alle structuurelementen daarvoor gebruiken. Dit geeft een haast onbegrensde vrijheid aangezien je deze layers niet alleen exact kan plaatsen, maar je ook alle kenmerken zoals bijvoorbeeld breedte, kleur of zichtbaarheid kan bepalen. Het meest gebruikte voorbeeld is de multikolommenopmaak die toelaat om een pagina er te laten uitzien als een magazine of krant.

CSS	Waarde	Werking
bottom	auto % afstand	De afstand vanaf de benedenrand van het browservenster of het parent element.
clear	left right both none	Bepaalt de grenzen van vlottende elementen.
clip	auto vorm	Bepaalt de vorm van het element.
float	left right none	Bepaalt de positie van het element.
left	auto % afstand	De afstand vanaf de linkerrand van het browservenster of het parent element.
overflow	auto hidden scroll visible	Bepaalt wat moet gebeuren als de inhoud groter wordt dan het beschikbare oppervlak.
position	static relative absolute fixed	Plaatst het element op een statische, relatieve, absolute of vaste positie.
right	auto % afstand	De afstand vanaf de rechterrاند van het browservenster of het parent element.
top	auto % afstand	De afstand vanaf de bovenrand van het browservenster of het parent element.
visibility	visible hidden collapse	Bepaalt of een element zichtbaar of onzichtbaar moet zijn.
z-index	auto nummer	Bepaalt de stapelorde.

9.2 Div en span element

De HTML-elementen kunnen verdeeld worden in blokelementen en inline-elementen. Elk van deze elementen kan je dan met CSS opmaken. Soms wil je echter een opmaak meegeven aan een object zonder dat de standaardkenmerken van dit element wenselijk zijn of zonder dat het gebruik van dat element daar op zijn plaats is.

❖ Het span-element

Stel dat je in een tekst de namen van alle personen cursief en grijs wil weergeven. Hiervoor bestaat niet dadelijk een geschikt element, tenzij een klasse gebouwd wordt voor `<i>`-elementen. Het nadeel is dat, als je later beslist om de namen enkel in het grijs te zetten en niet langer cursief, je dan alle `<i>`-tags best kan vervangen. Een beter alternatief hiervoor is gebruik te maken van ``. Het span-element is immers een onopgemaakt inline-element, dus zonder bijhorende standaardopmaak.

```
. cursief {
  background-color: gray;
  font-style: italic;
}
```

```
<p>Een IT-citaat: <span class="cursief">Er zijn 10 soorten mensen in de
wereld: zij die binair begrijpen en zij die het niet begrijpen.</span></p>
```

❖ Het div-element

Ook voor blokelementen bestaat er zo een onopgemaakt element, namelijk `<div>`. In een div-element (divider, division) kunnen andere elementen, zowel blokelementen als inline-elementen genest worden. Het `<div>`-element wordt voornamelijk gebruikt om een pagina in te delen in logische secties of groepen. Aangezien de logische secties van een pagina meestal uniek zijn wordt hier meestal met het `id`-attribuut gewerkt en niet met het `class`-attribuut.

Zo kan je een pagina verdelen in de logische secties logo, navigatie, inhoud en voetnoot. Elke van deze secties kan je dan door middel van CSS een andere opmaak meegeven.

```
<div id="logo">
  <p></p>
</div>
<div id="navigatie">
  <p>
    <a href="een.html" >.....</a>
    <a href="twee.html" >.....</a>
    ...
    <a href="zestien.html" >.....</a>
  </p>
</div>
<div id="inhoud">
  <h1>Titel</h1>
  <p>inhoud inhoud inhoud</p>
</div>
<div id="voetnoot">
  <p>Firma naam Adres Telefoon e-mail</p>
</div>
```

❖ De structuurelementen

Met HTML5 kunnen we meer betekenisvol tewerk gaan met de nieuwe structuurelementen `<header>`, `<footer>`, `<section>`, `<article>`, `<aside>` en `<nav>`. De CSS-benadering verschilt niet van deze van het div-element aangezien deze elementen ook geen voorgedefinieerde opmaak meekrijgen. Voor de structuurelementen die slechts éénmaal voorkomen is een `id`-attribuut niet langer strikt noodzakelijk.

```

<header>
  <p></p>
</header>
<nav>
  <p>
    <a href="een.html" >.....</a>
    <a href="twee.html" >.....</a>
    ...
    <a href="zestien.html" >.....</a>
  </p>
</nav>
<article id="inhoud">
  <h1>Titel</h1>
  <p>inhoud inhoud inhoud</p>
</article>
<footer>
  <p>Firma naam Adres Telefoon e-mail</p>
</footer>

```

Om een modern ogende webpagina te bekomen zal naast de opmaak ook de positie van elk structurelement moeten bepaald worden. Dit kan op verschillende manieren: vast (standaardinstelling), drijvend, statisch, absoluut en relatief.

9.3 Drijvende opmaak

Als je gebruik maakt van de **float**-eigenschap creëer je een drijvende of vlottende opmaak. Wanneer een *float*-waarde wordt meegegeven aan een element bepaalt dit niet enkel de positie van dit element, maar eveneens het gedrag van de andere elementen rond dit element. Indien je een box bijvoorbeeld links plaatst met *float:left* dan zorgt dit ervoor dat de daaropvolgende elementen zich rechts van de box zullen bevinden.

Het is natuurlijk mogelijk om gelijktijdig *float:left* en *float:right* te gebruiken op een pagina. De resterende HTML-code zal zich dan daar tussen wringen. Indien het niet gewenst is dat het volgend element zich rond de box plaatst kan je dit voorkomen met *clear*. Bij *clear:left* zal het volgend element zich onder de links drijvende box plaatsen, bij *clear:right* onder de rechts drijvende box. Indien helemaal geen opvulling gewenst is tussen de boxen gebruik je best *clear:both*.

9.4 Absolute opmaak

Het absoluut gepositioneerde element positioneert zich relatief ten opzichte van zijn onmiddellijk parent element dat niet statisch is gepositioneerd (*position:static*, de standaardinstelling). Als er zo geen parent element is, zal het zich relatief ten opzichte van de `<html>`-container positioneren.

Een element met *position:absolute* gedraagt zich als een aparte laag en oefent niet langer een invloed uit op andere elementen, waardoor de volgorde van de absoluut gepositioneerde HTML-elementen helemaal geen rol meer speelt. In het onderstaand voorbeeld is dit duidelijk. De tekst die na de twee boxen komt, houdt helemaal geen rekening met de aanwezigheid daarvan. Om dit probleem op te lossen kan elke informatie van de webpagina in een aparte laag geplaatst worden.

De juiste positie wordt bepaald door de afstand ten opzichte van rand van het browservenster, dus met de *top*, *bottom*, *left* en *right* eigenschap. Bij het wijzigen van de grootte van het browservenster blijft deze afstand ongewijzigd. Een vaste breedte kan meegegeven worden door een *width*-waarde op te geven. Indien je voor alle lagen een vaste breedte instelt zal deze niet wijzigen als het browservenster wijzigt.

Om gedeeltelijk tegemoet te komen aan wijzigingen aan het browservenster kan je ook minimum- en maximumbreedten en -hoogten definiëren met *min-width*, *max-width*, *min-height* en *max-height*.

```
#box1 {
  position: absolute;
  top: 10px;
  left: 10px;
  width: 200px;
}
#box2 {
  position: absolute;
  top: 10px;
  right: 10px;
  width: 200px;
}
#inhoud {
  position: absolute;
  top: 10px;
  right: 240px;
  left: 240px;
}
```

```
<aside id="box1">
  <p>...</p>
</aside>
<aside id="box2">
  <p>...</p>
</aside>
<article id="inhoud">
  <h1>...</h1>
  <p>...</p>
</article>
```

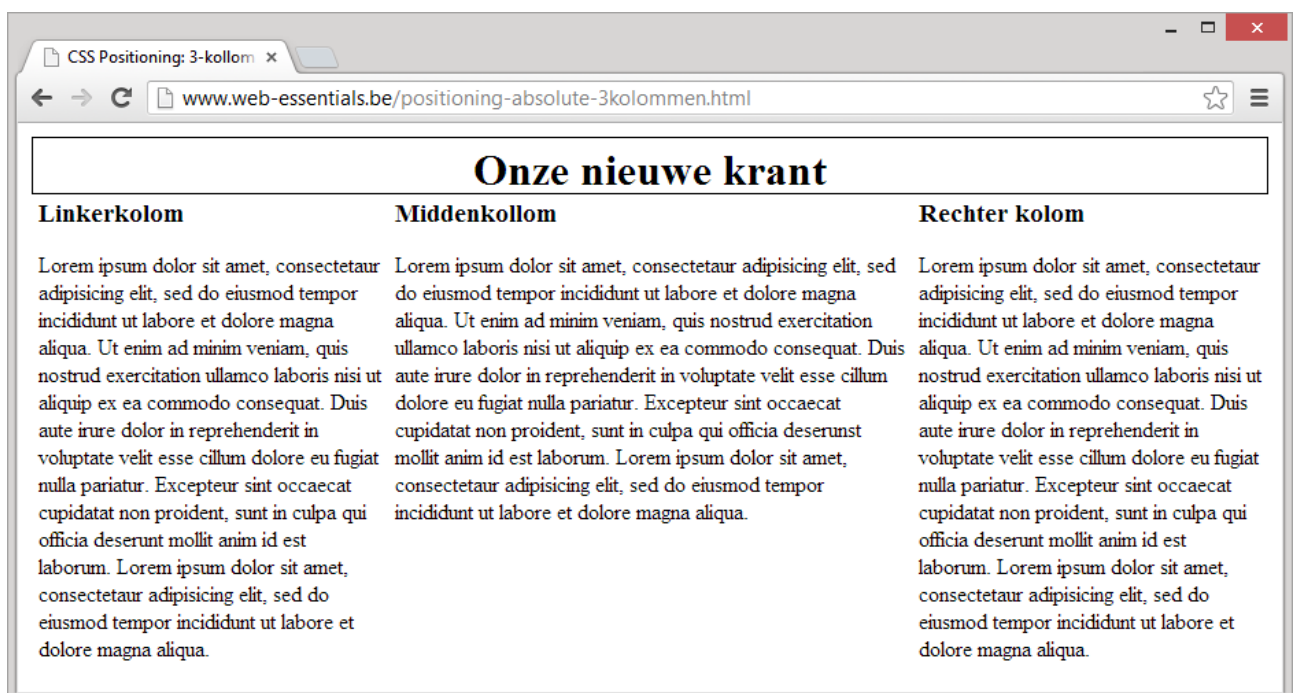

Als je toch het browservenster volledig wenst te benutten kan je van één of enkele lagen de breedte niet meegeven. Om deze laag toch vrij te houden ten opzichte van de andere lagen moet je de afmeting van deze lagen meerekenen in de *top*, *bottom*, *left* en *right* -waarde. Hiervoor moet je rekening houden met alle parameters, dus zowel *width*, *padding* en *margin*.

In onderstaand voorbeeld wordt de *right*- en *left*-waarde van de inhoudslaag ingesteld op 240 pixels. Dit wordt als volgt bekomen: startend van links zijn de eerste 10 pixels afkomstig van de *left*-waarde van box1, de volgende 2 pixels komen van de boorddikte, dan 10 pixels voor de linkerpadding, dan 200 pixels van de breedte van box1, opnieuw 10 pixels voor de rechterpadding en 2 pixels voor de rechterboord van box1. Dit geeft een totaal van 234 pixels. Aangezien de *left*-waarde van de inhoudslaag op 240 pixels ingesteld staat zijn er dus 6 pixels witruimte tussen beide lagen.

Een extra voorbeeld met een 3-kolommen krantenopmaak illustreert dit beter. Door de linker- en rechterkolom een vaste breedte mee te geven en dit niet te doen voor de middenkolom past deze kolom zich aan aan de breedte van het browservenster.

Indien voor de middenkolom wel een vaste breedte opgegeven wordt zal er een witruimte komen aan de rechterzijde. Om dit te bekomen dien je alle lagen ten opzichte van de linkerkant uit te lijnen. Voor de middenkolom tel je dus van de linkerkolom de 10 pixels linkermarge en de 250 pixels breedte samen. Hierbij tel je dan extra 20 pixels om een witruimte tussen de twee kolommen te bekomen. Voor de middenkolom geeft dit dus *left:280px*.

Ook dient de titellaag een vaste breedte mee te krijgen door de breedtes van de 3 kolommen op te tellen, samen met de gewenste witruimtes. Om een krantenopmaak te bekomen is voor alle kolommen ook *text-align:justify* meegegeven.

```
#top {
  position: absolute;
  top: 10px;
  left: 10px;
  width: 790px;
  height: 30px;
  padding: 5px;
  border: 1px solid black;
  text-align: center;
}
#links {
  position: absolute;
  top: 60px;
  left: 10px;
  width: 250px;
  text-align: justify;
}
#midden {
  position: absolute;
  top: 60px;
  left: 280px;
  width: 250px;
  text-align: justify;
}
#rechts {
  position: absolute;
  top: 60px;
  left: 550px;
  width: 250px;
  text-align: justify;
}
```

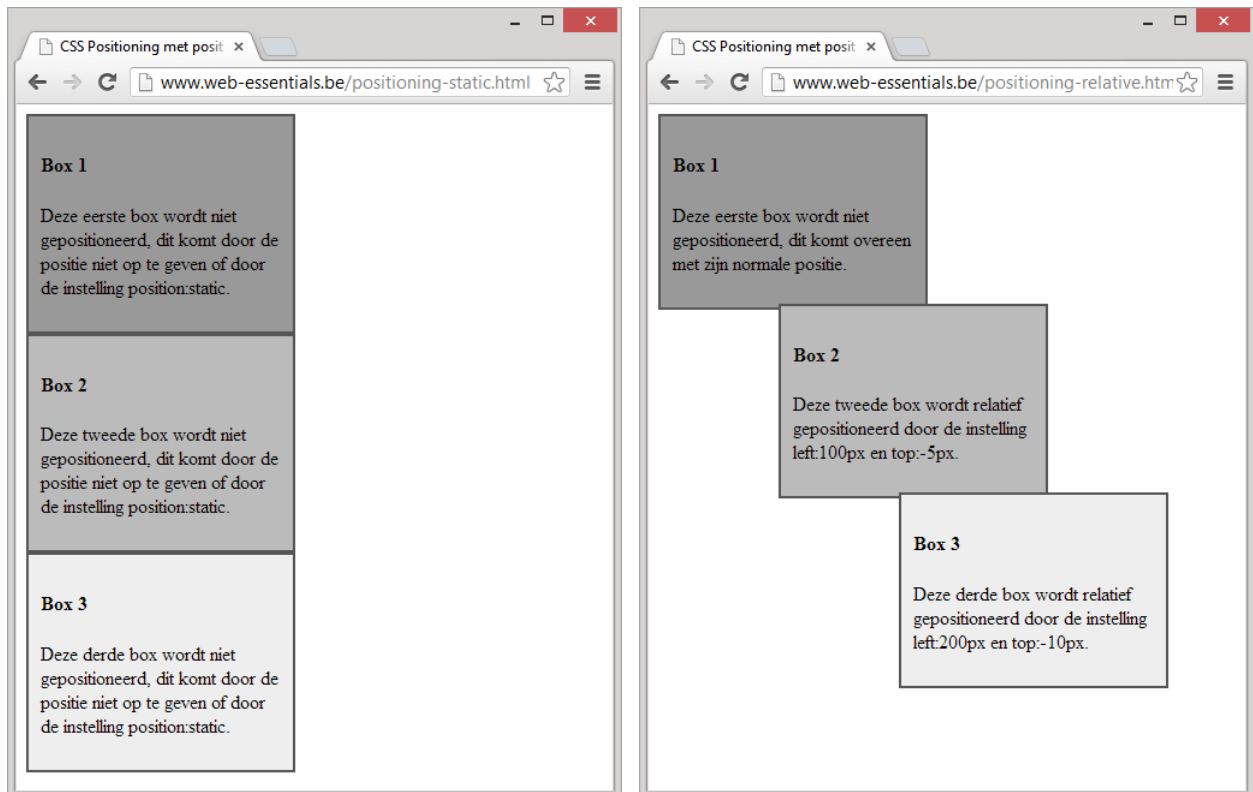

9.5 Relatieve opmaak

Bij gebruik van *position:relative* verhoudt de positie van een element zich relatief ten opzichte van de normale positie die dit element zou hebben zonder positiebepaling (dit komt overeen met de standaardinstelling *position:static*). De normale positie wordt bepaald door de plaats van dit element

in de HTML-code. Zo komen opeenvolgende blokelementen allemaal onder elkaar en inline-elementen naast elkaar.

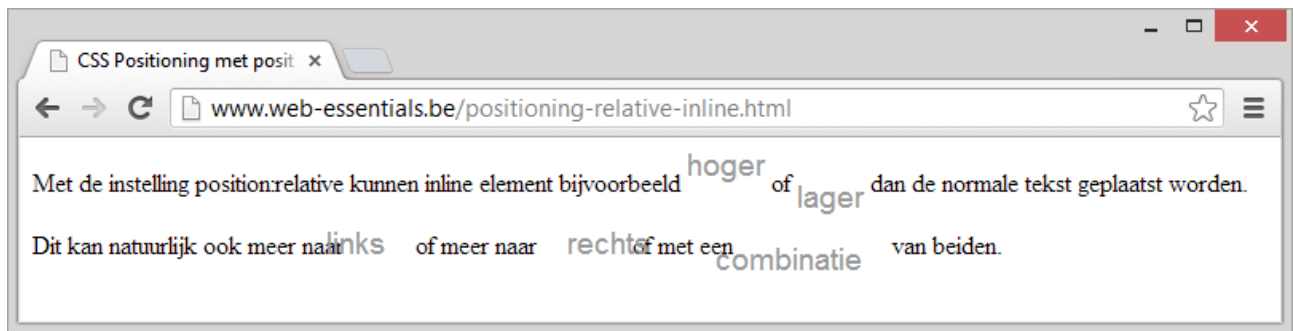
Drie opeenvolgende div's worden normaal perfect onder elkaar weergegeven, maar door het opgeven van *top*, *bottom*, *left* en *right*, kan deze positie gewijzigd worden.

Bij inline elementen geeft dit ook nieuwe mogelijkheden. Zo kan bijvoorbeeld een bepaald tekstonderdeel verplaatst worden ten opzichte van zijn normale positie.

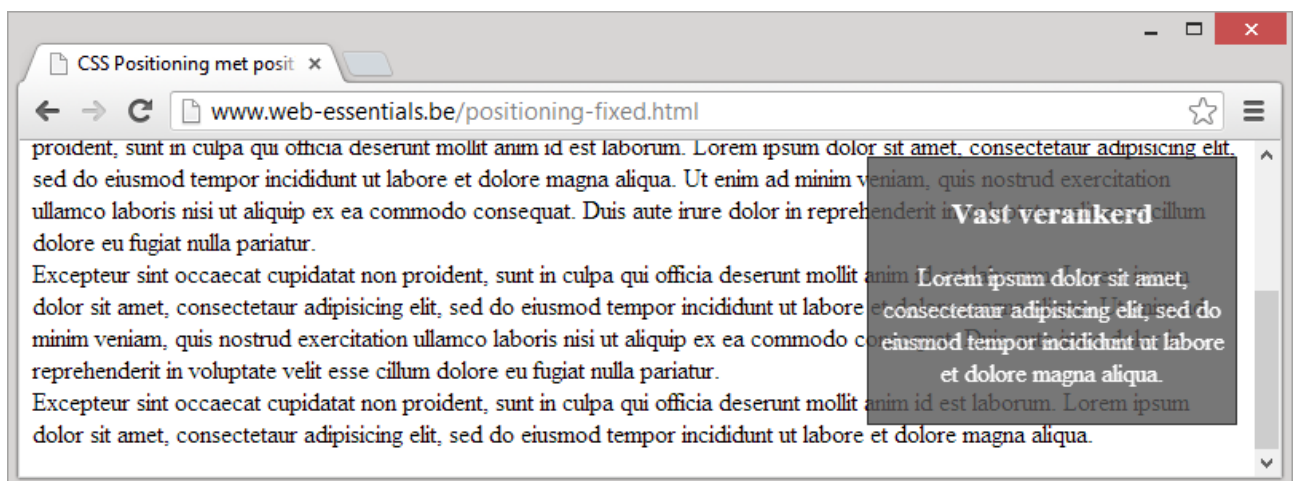
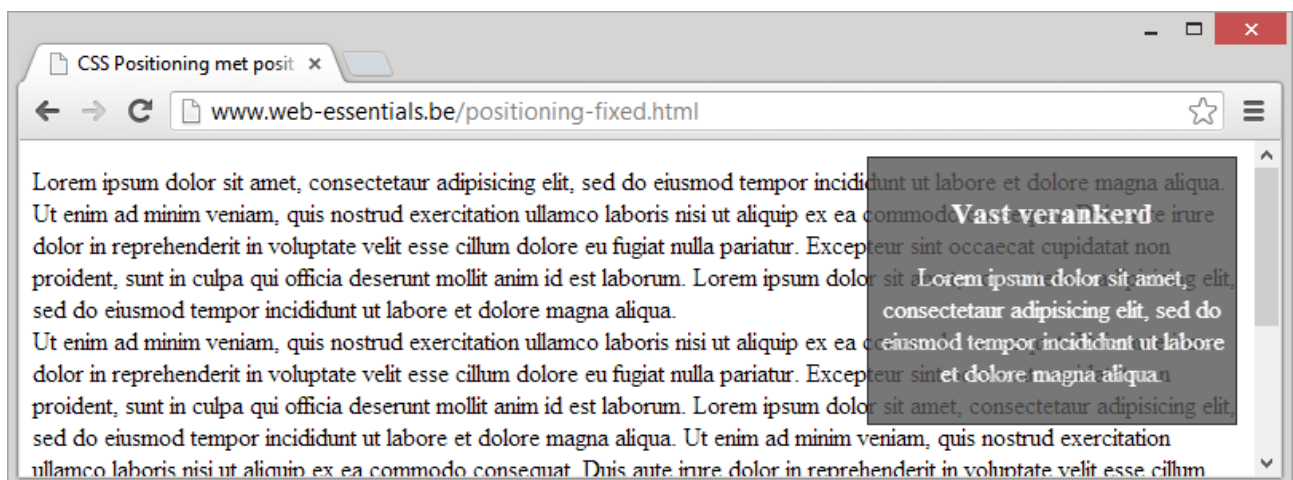
```
span {
  font-family: Arial, Helvetica, sans-serif;
  color: #999999;
  font-size: 1.2em;
}
.hoger{
  position: relative;
  bottom: 10px;
}
.lager {
  position: relative;
  bottom: -10px;
}
.links{
  position: relative;
  left: -15px;
}
.rechts {
  position: relative;
  right: -15px;
}
```

<p>Met de instelling `position: relative` kunnen inline elementen bijvoorbeeld hoger of lager dan de normale tekst geplaatst worden. </p>
<p>Dit kan natuurlijk ook meer naar links of meer naar rechts of met een combinatie van beiden. </p>

9.6 Vaste positie

Met de instelling *position: fixed* worden objecten vast verankerd binnen het zichtbare veld van het browservenster. Verder werkt dit identiek aan *position: absolute*. In onderstaand voorbeeld is transparantie gebruikt om het effect te verduidelijken. Let op de positie van de schuifbalk.

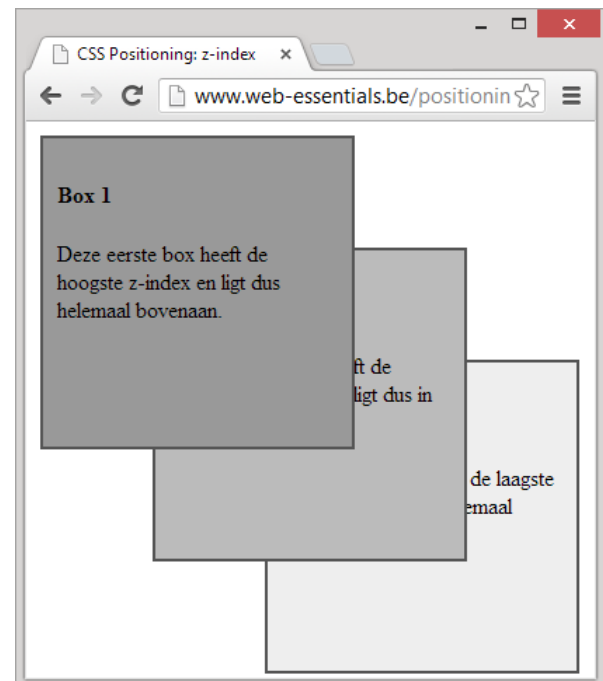
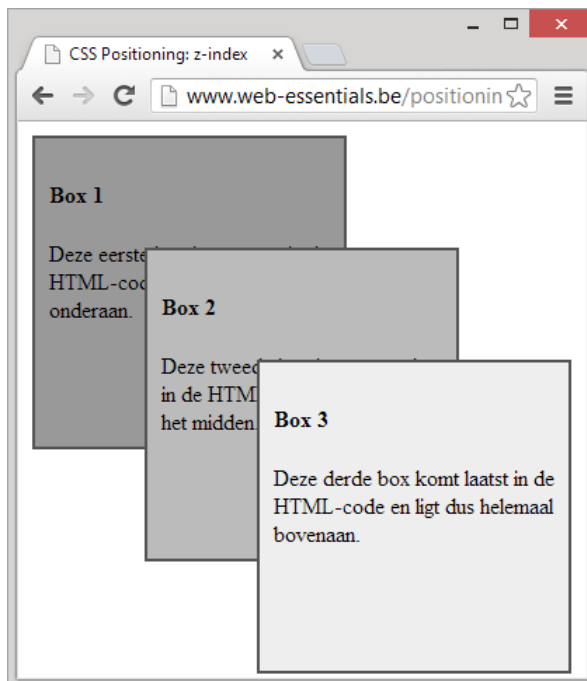
9.7 Driedimensionale opmaak

Zoals in bovenstaande voorbeelden met een absolute en vaste opmaak blijkt, worden de verschillende lagen op elkaar gestapeld. De laag die eerst in de HTML-code staat komt onderaan te liggen en alle volgende lagen zullen hierop gepositioneerd worden in de volgorde waarop ze in de code staan. Dit geeft niet altijd het gewenste effect en het wijzigen van de code levert een verminderde leesbaarheid op. Om manueel in te grijpen op de positie van de lagen kan de *z-index* ingesteld te worden en hoeft er niet geraakt te worden aan de volgorde van de code. Objecten met een hogere *z-index* liggen bovenop objecten met een lager nummer. Er kunnen ook negatieve getallen gebruikt worden.

```

div {
  position: absolute;
  border: 2px solid #555555;
  padding: 10px;
  width: 200px;
  min-height: 200px;
}
#box1 {
  top: 10px;
  left: 10px;
  background-color: #999999;
  z-index: 3;
}
#box2 {
  top: 90px;
  left: 90px;
  background-color: #BBBBBB;
  z-index: 2;
}
#box3 {
  top: 170px;
  left: 170px;
  background-color: #EEEEEE;
  z-index: 1;
}

```

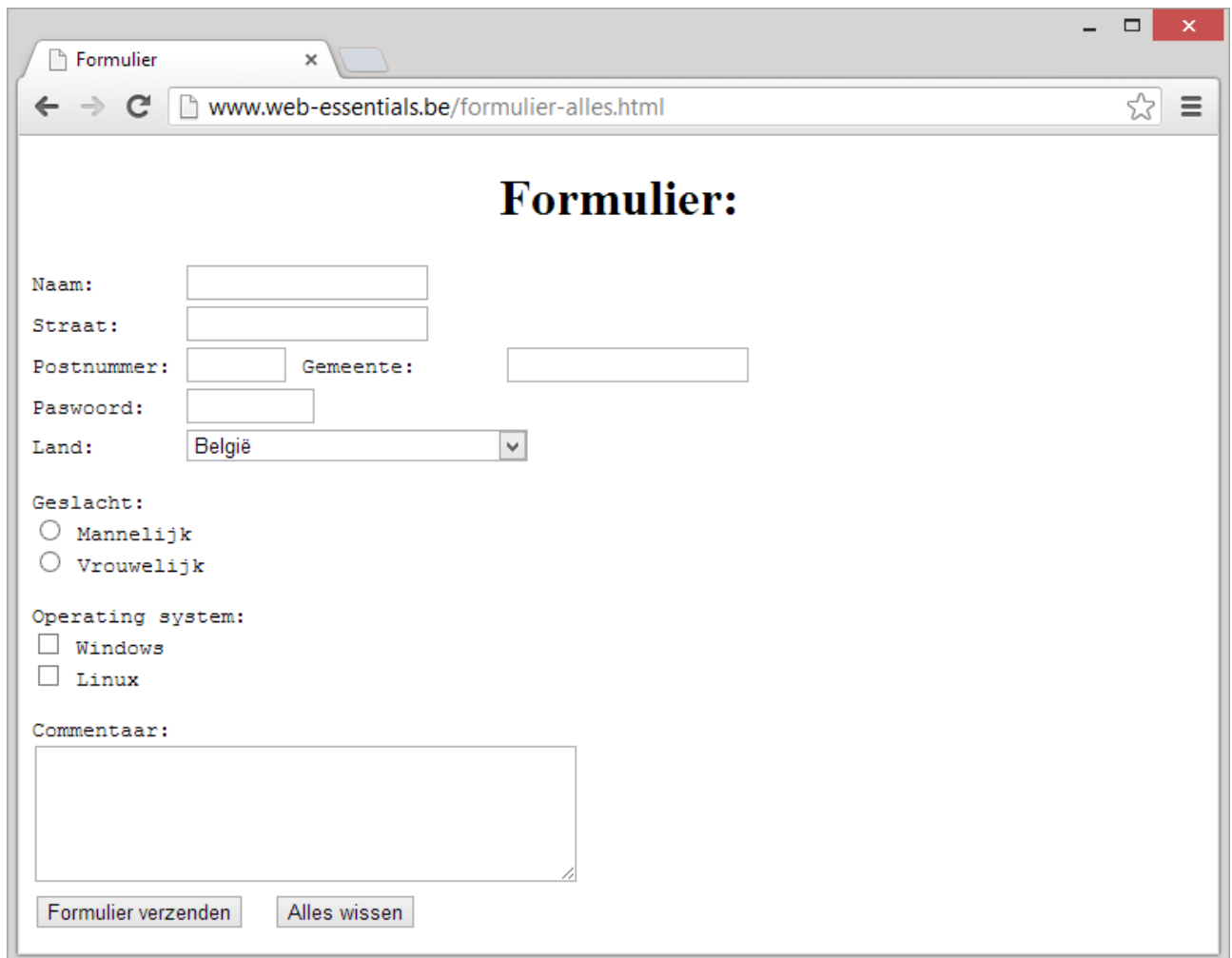

10 Formulieren

10.1 Omschrijving

Formulieren verhogen de interactiviteit van de website en zijn te vergelijken met het dialoogvenster van een programma. Formulieren worden niet enkel gebruikt voor het opgeven van contactgegevens en het versturen van bevestigingen, maar zijn zeker op zeer interactieve pagina's onmisbaar. Bij het klassieke gebruik van een formulier stuurt de websurfer gegevens naar een webserver die daar verwerkt worden door een webapplicatie via een achterliggend script (cgi, php, perl, ...). Die verwerkte gegevens kunnen in een databank bewaard worden en/of desgewenst onder de vorm van een HTML-pagina teruggestuurd worden naar de verzender als respons. De ingevulde gegevens kunnen ook via e-mail verzonden worden. Op interactieve pagina's die bijvoorbeeld simulaties toelaten, worden de gegevens verwerkt door een scripttaal (JavaScript, VBScript, php, ...).

Om ten volle van de meerwaarde van een formulier te genieten moet je dit doordacht opbouwen. Bedenk dus op voorhand goed waarvoor je het formulier nodig hebt en beslis wat er moet gebeuren met de verzamelde gegevens. Het aantal formulieren dat kan opgenomen worden in een HTML-pagina is onbeperkt, maar formulieren kunnen niet genest worden. Indien alle gegevens met één klik van de muis moeten verzonden worden is het wel nodig om alles binnen één formulier te houden.

The screenshot shows a web browser window with a single tab titled 'Formulier'. The address bar displays 'www.web-essentials.be/formulier-alles.html'. The page content features a large heading 'Formulier:' followed by a form with the following elements:

- Naam:** A single-line text input field.
- Straat:** A single-line text input field.
- Postnummer:** A single-line text input field.
- Gemeente:** A single-line text input field.
- Paswoord:** A single-line text input field.
- Land:** A dropdown menu with 'België' selected.
- Geslacht:** Two radio buttons labeled 'Mannelijk' and 'Vrouwelijk'.
- Operating system:** Two checkboxes labeled 'Windows' and 'Linux'.
- Commentaar:** A large multi-line text area.
- Buttons:** Two buttons at the bottom: 'Formulier verzenden' and 'Alles wissen'.

10.2 Elementen en attributen

Formulieren kunnen zonder problemen in een gewone HTML-pagina opgenomen worden. Ze zijn prima combineerbaar met tekst, afbeeldingen, tabellen, opmaakcodes, enzovoort.

Met formulierspecifieke elementen kan je knoppen, keuzerondjes, keuzelijsten, tekstvakken, paswoorden, enzovoort toevoegen. Aan de gebruiker wordt zo een snelle en efficiënte manier geboden om een website interactief te bezoeken en te verkennen.

❖ Het <form>-element

De container <form>...</form> wordt geplaatst op de plaats in het HTML-document waar je het formulier wil opnemen. De minimale structuur van een formulier:

```
<form>
  Inhoud van het formulier
</form>
```

Om de webserver te vertellen hoe een formulier moet worden verwerkt, gebruik je de attributen `method` en `action`. Het encryptietype geef je aan in `enctype`. Indien een leesbaar ASCII-tekst moet verstuurd worden staat dit op "text/plain".

HTML	waarde
<code>accept-charset</code>	Specificeert de karakterset voor de server.
<code>action="URL"</code>	Hiermee wordt aangegeven wat de server moet doen met de gegevens die je hebt gepost ('post') of die de server heeft opgehaald ('get'). 'URL' geeft het adres aan van het script dat deze gegevens moet verwerken. Door gebruik te maken van een script kan de bezoeker onmiddellijk over de resultaten beschikken.
<code>autocomplete</code>	Schakelt het automatisch aanvullen aan of uit.
<code>enctype</code>	Geeft aan hoe het formulier verzonden wordt naar de server. Met <code>enctype="text/plain"</code> wordt gekozen voor ASCII-tekst (enkel bij <code>method="post"</code>).
<code>method="post" of method="get"</code>	Met 'method' geef je aan hoe de gegevens gecodeerd zullen worden. Met 'post' worden de gegevens niet getoond in de URL, met 'get' worden ze wel getoond.
<code>name</code>	Naam voor het formulier.
<code>novalidate</code>	Geeft aan of veldvalidatie moet gebeuren alvorens te verzenden.
<code>target</code>	Het doel om het resultaat in te tonen.

```
<form action="http://www.domei n. com/cgi - bi n/..." method="post "
enctype="text/pl ai n">
```

Gebruik een mailto-koppeling als alternatief voor browsers (zeer klein percentage) die geen formulieren ondersteunen.

```
<form action="mai l to: i emand@domei n. com" method="post ">
```

Binnen de mailto-koppeling kan ook een onderwerp, een carbon copy en een blind carbon copy opgegeven worden. Deze dienen gescheiden te worden van het mailto-adres door een vraagteken en onderling door een ampersand.

```
<form
action="mai l to: i emand@domei n. com?subj ect=onderwerp&cc=i emands. anders@domei n
2. com&bcc=nogi emand. anders@domei n3. com" method=post ">
```

10.3 Invoerelementen

De verschillende invoervelden vormen de basisbestanddelen van een formulier. Hiervoor gebruik je het `<input />`-element, waarin het type van invoerveld wordt gedefinieerd met `type=""`. Al vanaf de vroegere HTML-versies kan je met het `input`-element tekstinvoervelden (`text`, `password`, `hidden` en `file`), keuze-elementen (`checkbox` en `radio`), knoppen (`submit`, `reset`, `image` en `button`) maken. In HTML5 zijn er vele types toegevoegd aan het `input`-element (`email`, `url`, `number`, `tel`, `local`, `range`, `date`, `month`, `week`, `time`, `datetime`, `datetime-local`, `search` en `color`). Daarnaast zijn er de elementen `datalist`, `keygen` en `output` bijgekomen. Vooraleer gebruik te maken van deze nieuwe HTML5-elementen moet je controleren in hoeverre ze ondersteund worden door de belangrijkste browsers.

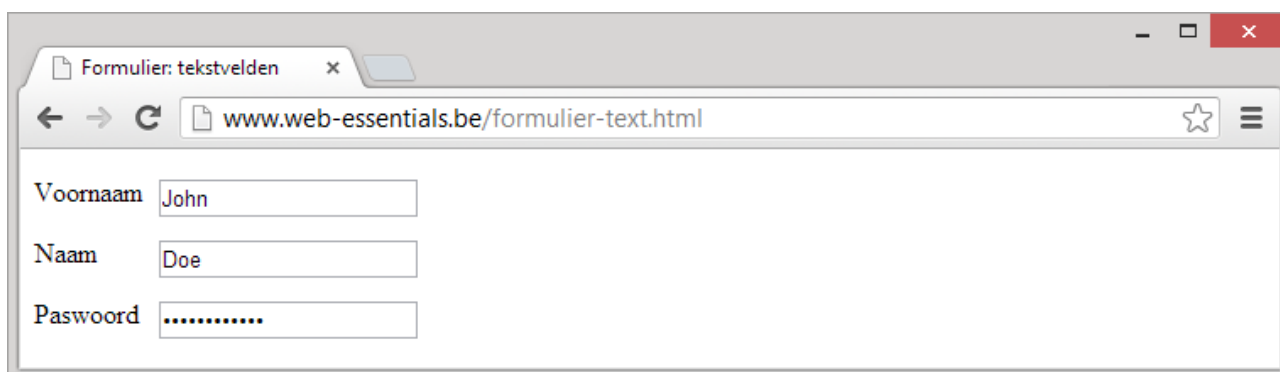
Sommige attributen zijn op bijna alle `<input>`-formulierelementen toepasbaar.

HTML	waarde
<code>autocomplete</code>	Automatisch aanvullen.
<code>autofocus</code>	Automatisch focus krijgen.
<code>disabled</code>	Voorkomt dat de gegevens doorgestuurd worden naar de server.
<code>formnovalidate</code>	Zorgt ervoor dat een element niet gevalideerd wordt.
<code>list</code>	Refereert naar een <code>datalist</code> .
<code>maxlength</code>	Geeft het maximumaantal tekens aan.
<code>name</code>	Zonder dit attribuut stuurt de browser de invoervelden niet door naar de webserver.
<code>pattern</code>	Reguliere expressie.
<code>placeholder</code>	Toont een hint.
<code>readonly</code>	Voorkomt dat de waarde gewijzigd kan worden.
<code>required</code>	Maakt het invoerveld verplicht.
<code>size</code>	Duidt de beginbreedte van het element aan in aantal tekens.
<code>type</code>	Invoertype: <code>button</code> , <code>checkbox</code> , <code>color</code> , <code>date</code> , <code>datetime</code> , <code>datetime-local</code> , <code>email</code> , <code>file</code> , <code>hidden</code> , <code>image</code> , <code>month</code> , <code>number</code> , <code>password</code> , <code>radio</code> , <code>range</code> , <code>reset</code> , <code>search</code> , <code>submit</code> , <code>tel</code> , <code>text</code> , <code>time</code> , <code>url</code> , <code>week</code> .
<code>value</code>	Specificeert de beginwaarde.

❖ Tekstvelden: `text`

Tekstvelden zijn het meest geschikt voor het verzamelen van algemene informatie. Het is het eenvoudigste veld om als lezer tekstuele en numerieke informatie door te geven. Het invoerveld moet een naam krijgen via het `name`-attribuut. Zonder dit attribuut stuurt de browser de invoervelden niet door naar de webserver.

```
<input type="text" name="..." />
```


De labels kunnen gewoon opgegeven worden, maar kunnen ook door middel van het `label`-element aangegeven worden. Er is geen verschil in weergave, maar er kan wel een functioneel verschil zijn (vb. text-to-speech).

```
<label for="naam">Naam</label><input type="text" id="naam" name="naam" />
```

Met HTML5 kunnen er mogelijkheden voor een invoerveld gedefinieerd worden met een `data list`-container. In deze container plaats je `option`-elementen. Als het element goed ondersteund wordt toont de browser de mogelijkheden. Je kan aan een `label` ook een `value` koppelen. Als de gebruiker dan de `label`-waarde ingeeft, dan komt de `value`-waarde in het invoerveld. De gebruiker blijft altijd de mogelijkheid hebben om toch een vrije waarde in te geven. Dit wordt momenteel nog maar door enkele browsers goed ondersteund.

```
Gemeente: <input list="gemeentelijst" name="gemeente" />
<datalist id="gemeentelijst">
  <option label="3500" value="Hasselt">
  <option label="3600" value="Genk">
  <option label="3700" value="Sint-Truiden">
</datalist>
```

❖ Wachtwoordvelden

Wachtwoordvelden werken analoog aan het tekstveld. Het enige verschil bestaat erin dat er in het wachtwoordveld enkel bolletjes verschijnen bij het intikken. Het is enkel een bescherming bij het invoeren van gegevens in aanwezigheid van derden. Alles wat de bezoeker in het wachtwoordveld intikt, wordt echter ongecodeerd over het internet verzonden en kan onderschept worden.

```
<input type="password" name="..." />
```

❖ Hidden velden

Met hidden velden is het ook mogelijk om velden aan te maken die de lezer niet ziet. Deze kunnen dus niet ingevuld worden, maar zijn soms handig om binnen een script te gebruiken.

```
<input type="hidden" name="verborgen veld" />
```

❖ E-mailvelden

Het e-mailveld is bedoeld om het e-mailadres op te vragen. Het is de bedoeling om dan automatisch te controleren of de vormgeving geldig is, met name de aanwezigheid van punten en het `@`-teken. Dit wordt nog niet goed ondersteund.

```
<input type="email" name="e-mail adres" />
```

❖ Nummervelden

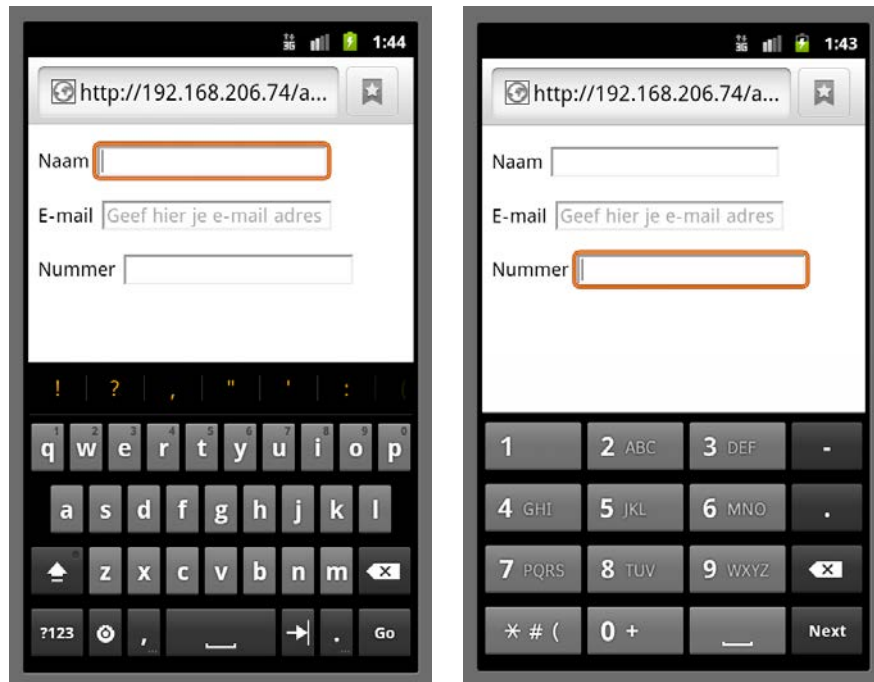
De nummervelden laten toe om een getal in te geven. Met het `min`- en `max`-attribuut kan je de range bepalen.

```
<input type="number" name="nummer" min="0" max="10" />
```

Bij mobiele apparaten zonder toetsenbord wordt vaak automatisch een numeriek toetsenbord gekozen als de focus op dit element komt. Voor andere invoerelementen wordt dan een andere toetsenbordlay-out gekozen. Bij iPhone en iPad werkt dit al voor nummers, e-mailadressen en url-adressen.

De mobiele browsers voor Android-toestellen maken dit onderscheid ook. Ze kiezen een geschikt toetsenbord, afhankelijk van het invoerveld dat de focus heeft.

❖ Tekstinvoer: url

Het `url`-type is een tekstveld dat de vormgeving van een webadres kan valideren en een foutmelding genereert als een incorrecte url wordt ingegeven. Dit is ook enkel HTML5 en nog onvoldoende ondersteund.

```
<input type="url" name="..." />
```

❖ Datumveld: date, month, week, time, datetime, datetime-local

Het invoegen van een vast gedefinieerde datum wordt nog onvoldoende ondersteund, maar zal in de toekomst zeker een meerwaarde zijn als de datum nodig is om berekeningen op uit te voeren om in een databank op te nemen. Er bestaan meerdere datumvelden: `date`, `month`, `week`, `time`, `datetime`, `datetime-local`.

```
<input type="date" name="..." />
```

❖ Zoekveld: search

Het `search`-type (nieuw in HTML5) werkt hetzelfde als het gewone tekstveld, maar kan een iets andere opmaak meekrijgen (toevoeging van wis-kruis). De bedoeling is om een aparte betekenis te geven aan zoekvelden.

```
<input type="search" name="..." />
```

❖ Range velden

Het range veld kan ook met een minimum en maximum uitgerust worden, eventueel aangevuld met stapsgewijze sprongen.

```
<input type="range" name="range" min="0" max="100" step="10" />
```


HTML	waarde
max	Maximum waarde
min	Minimum waarde
step	Stapsgewijze wijziging

❖ File velden

Wanneer bestanden dienen verzonden te worden naar de webserver kan je gebruik maken van het `file`-type. Natuurlijk moet de webapplicatie op de server verwachten dat er bestanden (mee)gestuurd worden. De weergave van een file-veld verschilt nogal van browser tot browser, "Bestand kiezen" of "Bladeren"-knop wordt automatisch toegevoegd.

```
<input type="file" name="bij voegsel" />
```

❖ Selectievakken: checkbox

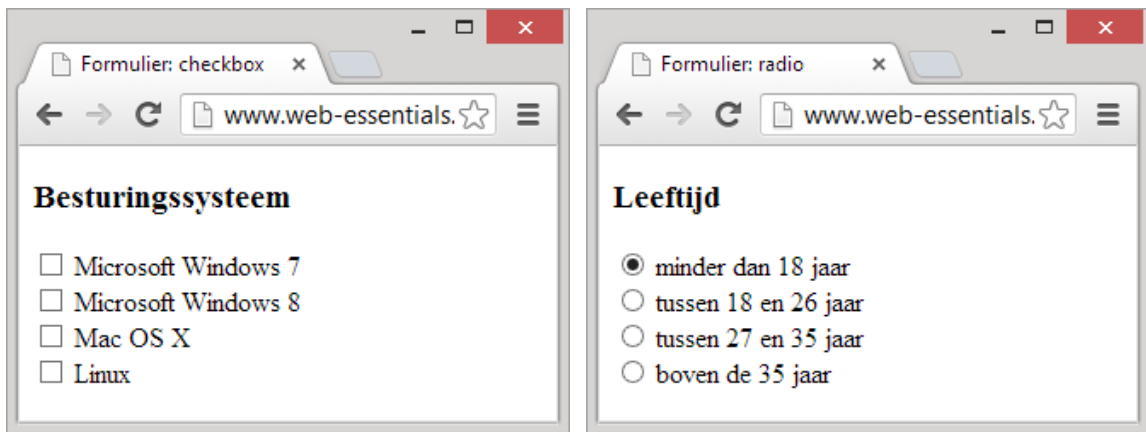
Wanneer de bezoeker een keuze dient te maken uit meerdere mogelijkheden maak je gebruik van selectievakjes. Deze kunnen geactiveerd (voorzien van een vinkje) of gedeactiveerd zijn. Het attribuut `checked` wordt gebruikt om een vakje standaard aan te vinken.

```
<input type="checkbox" name="..." value="..." checked="checked" />
```

❖ Keuzerondjes: radiobuttons

Analoog aan de selectievakjes met dit verschil dat de bezoeker maar één van de mogelijkheden kan selecteren. Dit bereik je door alle keuzerondjes in de lijst dezelfde `name` toe te kennen. Om toch te weten te komen welk keuzerondje uiteindelijk is geselecteerd, geef je ze allemaal een andere waarde mee (`value="..."`). Deze waarde wordt doorgezonden aan de webserver.

```
<input type="radio" id="leeftijd" name="..." value="..." checked="checked" />
<label for="leeftijd">minder dan 18 jaar</label>
```

❖ Kleurenveld: color

Het color-type is nieuw in HTML5 en nog slecht ondersteund. Het laat toe om een kleur te kiezen of een hexadecimale kleurwaarde in te geven

```
<input type="color" name="..." />
```

❖ Uitvoerveld: output

Nieuw in HTML5 is de logische toevoeging van uitvoervelden bovenop de invoervelden. Het output-element is nutteloos zonder een event handler met achterliggend JavaScript. De meeste browsers, uitgezonderd IE, ondersteunen dit nieuw element.

```
<form
oni nput="product. value=parseInt (getal 1. value) *parseInt (getal 2. value) ; ">
<input type="number" name="getal 1" value="0" /> x <input type="number"
name="getal 2" value="0" /> = <output id="product" for="getal 1 getal 2"
></output>
</form>
```

❖ Versleuteling: keygen

Eveneens nieuw in HTML5 is het *keygen*-element dat de verzonden gegevens versleutelt door middel van een lokaal opgeslagen private key. Bij het verzenden wordt de public key naar de server verzonden. De ondersteuning van de meeste browsers is nog niet voldoende om dit als betrouwbare versleuteling te gebruiken.

```
<form action="demo_keygen.asp" method="get">
Kredietkaart: <input type="text" name="credit" />
Versleuteling: <keygen name="security" />
<input type="submit" />
</form>
```

Het belangrijkste <keygen>-attribuut is *keytype* om te specificeren wat het versleutelingsalgoritme is (rsa = Rivest, Shamir and Adleman, dsa = Digital Signature Algorithm, ec = elliptic curve). Daarnaast kan ook *autofocus*, *disabled*, *form* en *name* gebruikt worden.

HTML	waarde
keytype	Het gebruikt versleutelingsalgoritme (rsa, dsa, ec)

10.4 Keuzelijsten

❖ Dropdownmenu: select

Qua structuur zijn keuzelijsten te vergelijken met genummerde of ongenummerde lijsten. Ze stellen de gebruiker in staat om één of meer items te selecteren uit een menu. Qua functie lijken keuzelijsten op keuzerondjes en selectievakjes. De schermweergave verschilt echter.

Een keuzelijst wordt gedefinieerd binnen de container-tag `<select>...</select>`. De afzonderlijke opties binnen de keuzelijst worden aangeduid door de tag `<option>...</option>`.

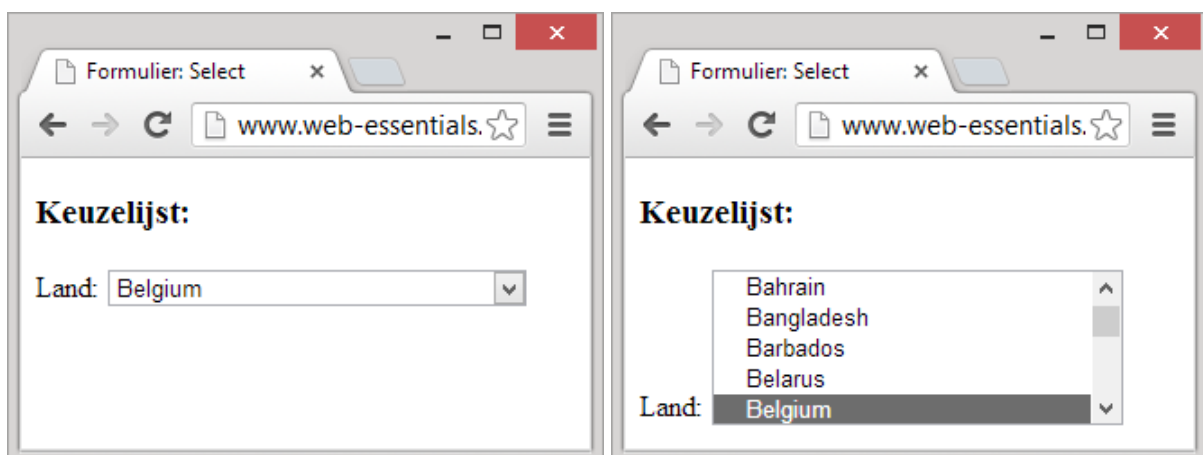
De `<select>`-tag kan de attributen `autofocus`, `disabled`, `form`, `name`, `size` en `multiple="multiple"` bevatten.

HTML	waarde
<code>autofocus</code>	Zet de focus op de keuzelijst bij het laden van de pagina.
<code>disabled</code>	Zet de keuzelijst op disabled.
<code>form</code>	Definieert de form waar de keuzelijst toe behoort.
<code>multiple="multiple"</code>	Zorgt ervoor dat de gebruiker meerdere items tegelijkertijd kan selecteren door middel van de Ctrl- of Shift-toets in Windows of de Commandtoets bij Mac.
<code>name</code>	Zonder dit attribuut stuurt de browser de invoervelden niet door naar de webserver.
<code>size</code>	Staat voor het aantal items dat de browser effectief toont.

De `<option>`-tag kan de attributen `selected="selected"` en `value="..."` bevatten.

HTML	waarde
<code>selected="selected"</code>	Maakt het mogelijk om een standaardwaarde te selecteren.
<code>value</code>	Specificeert de doorgestuurde waarde.

```
<select name="..." size="..." multiple="multiple">
  <option>...</option>
  <option selected="selected">...</option>
  <option>...</option>
</select>
```


10.5 Tekstvakken

❖ Tekstveld met meerdere regels: textarea

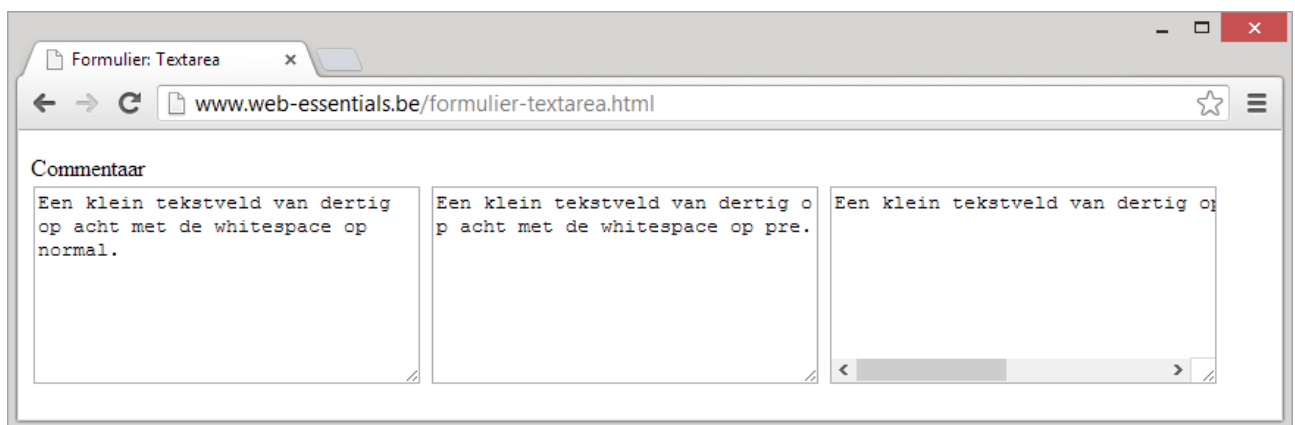
Voor het versturen van langere commentaren maak je best gebruik van de containertag `<textarea>...</textarea>`. Met de attributen `rows="..."` en `cols="..."` wordt de breedte en hoogte bepaald, uitgedrukt in het aantal karakters. Als je al tekst in het tekstveld wil, kan je die in de container plaatsen.

Het al dan niet toevoegen van lijneinden (wrapping) bij het verzenden kan gebeuren met het `wrap`-attribuut dat op soft of hard gezet kan worden. Bij soft wrapping wordt er geen nieuwe regel meegezonden als die er is in het tekstveld, bij hard wrapping wordt wel een combinatie van linefeed en carriage return meegezonden.

Met de CSS-stijl *white-space* kan het uitzicht binnen het tekstveld bepaald worden. De werking verschilt echter per browser.

- *white-space: normal* is de standaardinstelling, de tekst breekt vanzelf af en begeeft zich op de volgende regel als het eind van het tekstveld bereikt wordt.
- *white-space: pre* schrijft de tekst tot de grens van het venster en gaat dan naar een volgende regel, echter zonder af te breken.
- *white-space: nowrap* breekt helemaal niet af en geeft een schuifbalk als de gebruiker blijft doortypen zonder enters in te geven.

```
<label for="commentaar">Commentaar</label>
<textarea cols="30" rows="8" id="commentaar" wrap="hard"> ... </textarea>
```


10.6 Knoppen

❖ Zend- en wisknop: submit, reset

De waarden die de bezoeker heeft ingevuld, moeten naar de server verstuurd worden. Hiervoor maak je gebruik van een `submit`-knop. Indien je een eigen tekst op de knop wil plaatsen kan dit met het attribuut `value="..."`. Als je geen value meegeeft, komt de standaardtekst op de knop te staan en deze verschilt van browser tot browser. Het indrukken van de submitknop triggert de actie `action="..."` en verstuurt de informatie naar de server. Elk formulier kan maar één submitknop bevatten.

```
<input type="submit" value="Verzenden" />
```

Om al de invoervelden in een formulier te wissen gebruik je het `reset`-type:

```
<input type="reset" value="Wissen" />
```

❖ Knop: button

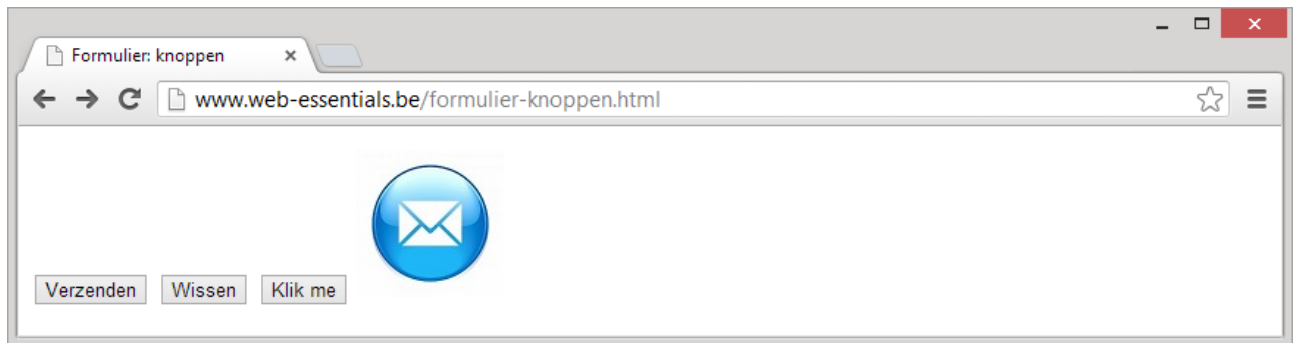
Voor een knop zonder voorgedefinieerde werking en zonder voorgedefinieerd label gebruik je het `button`-type:

```
<input type="button" value="Klik me" />
```

❖ **Figuurknop: image**

Als je een figuur als knop wil gebruiken, kan dat met het `image`-type. Aan de types `button` en `image` moet je een actie koppelen met een script en een event-handler.

```
<input type="image" src="e-mail.jpg" alt="e-mail me" />
```


Voor de submit- en image-knop bestaan er attributen om af te wijken van de in de form gedefinieerde action, enctype, method en target.

HTML	waarde
formation	overschrijft de standaardactie van de submit of imageknop.
formenctype	overschrijft de standaardencryptie van de submit of imageknop.
formmethod	overschrijft de standaardmethode van de submit of imageknop.
formtarget	overschrijft de standaardtarget van de submit of imageknop.

```
<form action="script.asp" method="get">
  Voornaam: <input type="text" name="voornaam" /><br />
  Achternaam: <input type="text" name="achternaam" /><br />
  <input type="submit" value="Verzenden" />
  <input type="submit" formmethod="post" formaction="postsript.asp"
  value="Verzenden met POST" />
</form>
```

10.7 Structuur in het formulier brengen

❖ **Fieldset en legend**

Indien bepaalde invoerelementen duidelijk samenhangen kan je best wat structuur aan je formulier toevoegen. Hiervoor is het `fieldset`-element ontwikkeld. Elke `fieldset` kan je een titel geven met het `legend`-element.

```
<fieldset>
  <legend>Persoonlijke gegevens</legend>
  <label for="naam">Naam</label>
  <input type="text" id="naam" name="naam" />
  <label for="voornaam">Voornaam</label>
  <input type="text" id="voornaam" name="voornaam" />
</fieldset>
```

In combinatie met CSS geeft dit een goed gestructureerd formulier.

10.8 CGI-scripts

Een CGI-script (Common Gateway Interface) is een programma dat op de webserver staat en uitgevoerd wordt als reactie op een aanvraag van de gebruiker (door op de submitknop te drukken). Een CGI-script is ofwel geschreven in een taal die gecompileerd wordt om op de server te draaien (C, C++, Ada, Java, Visual .Net) ofwel in een taal die door een interpreter wordt geïnterpreteerd op de server (perl, JCL, ...).

Met CGI-scripts kun je krachtige applicaties op het web toepassen. Dankzij dit soort scripts kan bijvoorbeeld de respons via een formulier op een webpagina geautomatiseerd worden. Dit is vooral handig voor het maken van discussieforums en gastenboeken, maar wordt ook veel gebruikt als

alternatief van de “mailto”-actie. Ze worden ook gebruikt om snel gegevens op te halen uit grote databanken. Vandaar de toepassing ervan bij zoekmachines.

CGI-scripts draaien op de webserver van een internet provider. Het resultaat wordt meestal weergegeven als een internetpagina. Dat heeft een groot voordeel, want de bezoeker hoeft geen nagelnieuwe browser en/of plug-ins op zijn eigen computer te hebben. Het werk wordt aan de andere kant op de server gedaan.

Voordat je er enthousiast mee aan de gang gaat is het nuttig om eerst uit te zoeken of je van je provider of systeembeheerder überhaupt scripts mag draaien op hun server. Omwille van de veiligheid en de belasting van hun server mag dat meestal niet of alleen tegen extra betaling. Bij de meeste providers heb je de beschikking over een script voor het bijhouden van een gastenboek en het versturen en verwerken van formulieren. Meestal voorzien providers een /cgi-bin directory waarin de beschikbare scripts zijn opgeslagen.

❖ Een voorbeeld

Stel dat je volgend formulier hebt met de volgende HTML-code.

```
<form method="post" action="/cgi-bin/form.cgi">
<pre>
Naam:      <input type="text" name="naam" size="40" /> <br />
E-mail adres: <input type="text" name="e-mail" size="40" /> <br />
Opmerkingen:
<textarea name="comments" cols="40" rows="5"></textarea>
</pre>
<input type="reset" value="W i s" />
<input type="submit" value="Verstuur" />
</form>
```

In de `method` plaats je de waarde “post” of “get”, afhankelijk van het script dat op de server staat. In `action` plaats je de URL of de locatie van het CGI-script op de webserver. Meestal staan die in de cgi-bin directory, dus bijvoorbeeld: `http://www.server.be/cgi-bin/`. Om de informatie die in het formulier staat te kunnen verwerken, moet de webserver wel CGI-scripts ondersteunen.

Het gebruik van CGI-scripts voor het versturen van e-mail kan vele voordelen bieden ten opzichte van de mailto. Er kan opgegeven worden welke pagina de lezer te zien krijgt als hij het formulier heeft verstuurd, je kan de waarden vanuit het formulier koppelen aan tekstbestanden, enzovoort.

❖ Verwerking van de inhoud van de formulierinvoer

Als de gebruiker het formulier verstuurt, ontvangt het CGI-script de data als een setje van naam-waardenparen. De naam is telkens gedefinieerd in de `<input />`, `<select>` of `<textarea>` tag, en de waarde is de inhoud (tekst, getallen, keuzes) of de `value` die de gebruiker heeft ingetypt of geselecteerd.

vb: `naam1=waarde1&naam2=waarde2&naam3=waarde3`

11 Audio en video

11.1 Geluid

❖ Geluidsbestanden

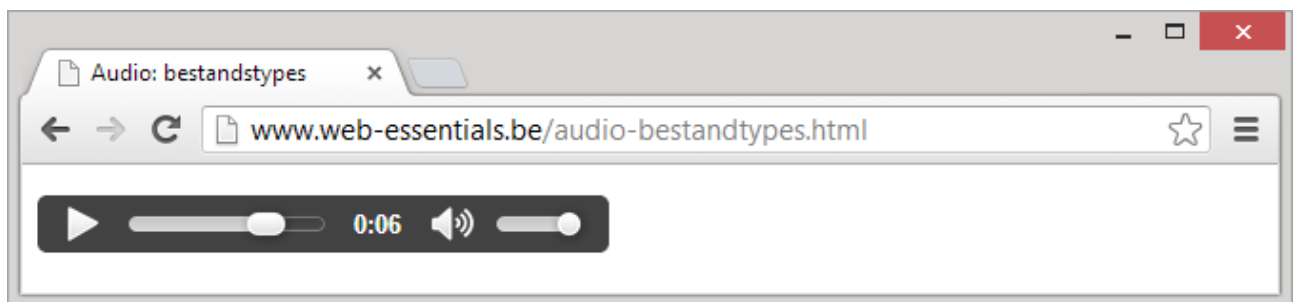
Binnen HTML5 worden er nog drie bestandsformaten voor geluid ondersteund, Ogg Vorbis, MP3 en WAV.

- **WAV:** Het door Microsoft en IBM geïntroduceerde wav-formaat is redelijk eenvoudig van aard. Het nadeel van .wav bestanden is dat ze, in vergelijking met nieuwere formaten, veel ruimte innemen op de harde schijf.
- **MP3:** Het meest gebruikte audio-formaat. Het voordeel van dit formaat is dat het zeer goed geluidsbestanden kan comprimeren. Daarnaast zijn er gratis mp3-players verkrijgbaar waarmee je de nieuwste popsongs kan opnemen en beluisteren. Lange tijd werd er gewerkt met het achtervoegsel .mp2, maar nu is .mp3 de standaard.
- **Ogg Vorbis:** De opensourcemethode om geluidsbestanden te comprimeren. De patentvrije standaard levert een hogere kwaliteit ten opzichte van de oudere MP3-indeling. Ogg Vorbis is het audiogedeelte van de Ogg-standaard. De bestanden krijgen de extensie .ogg.

❖ Geluid invoegen: audio

Met het `audio`-element kan je een geluidsfragment invoegen op je webpagina. Met de attributen `autoplay`, `controls`, `loop`, `preload` en `src` kan je het gedrag bepalen.

```
<audio controls="controls" autoplay="autoplay" src="audio/geluid.wav">
</audio>
```


De attributen voor audio zijn:

HTML	actie
<code>autoplay</code>	speelt het geluidsbestand bij het laden van de pagina.
<code>controls</code>	toont de controleknoppen.
<code>loop</code>	speelt het geluidsbestand in een lus.
<code>preload</code>	laadt het geluidsbestand als de webpagina geladen wordt.
<code>src</code>	bronbestand.

❖ Alternatieven: source

Niet alle browsers zijn al klaar voor de drie geluidsformaten. Daarom is het nu aangewezen van je geluidsfragmenten meerdere formaten op de site te plaatsen. Op die manier ben je zeker dat minstens één formaat ondersteund wordt. Door gebruik te maken van het `source`-element kan je de alternatieven opgeven met het `src`-attribuut. Met het `type`-attribuut kan je het juiste MIME-type definiëren.

```
<audio controls="controls">
  <source src="lied.ogg" type="audio/ogg" />
  <source src="lied.mp3" type="audio/mpeg" />
  Je browser ondersteunt geen geluid.
</audio>
```

11.2 Film

❖ Videobestanden

Ook videobestanden zijn beschikbaar in verschillende formaten, voor het gebruik op het web zijn er slechts enkele geschikt. Veel gebruikte extensies zijn avi, mov, mp4 of wmv. Vroeger moest je altijd een plug-in laden om in je browser video te kunnen afspelen. Dit is nu soms nog het geval, maar de nieuwere browsers breiden hun standaardondersteuning voor video snel uit.

De drie meeste gebruikte codecs zijn:

- **WebM** is een open-source bestandsformaat voor video door Google ontwikkeld. Het wordt reeds vrij goed ondersteund ondanks de recente lancering in 2010. WebM bestaat uit de VP8-video-codec en de Ogg Vorbis-audio-codec.
- **MPEG 4 (H.264)**: het mpeg4-videobestandsformaat gebruikt het H.264-compressiealgoritme, net als mp3-audiobestanden. Net als bij audio gaat dit wel ten koste van de kwaliteit. De standaard is ontwikkeld door de Moving Picture Experts Group (MPEG) van ISO/IEC. De codec wordt vaak toegepast in DivX en XviD (MPEG-4-part2) bestanden. De gebruikte extensie is dan .avi of .mov. Ook Apple's Quicktime maakt gebruik van de MPEG4-compressie. Op een Apple-systeem heeft dit formaat de extensie .qt, op het Windows-platform het achtervoegsel .mov.
- **OGG**: de ogg-standaard voor videobestanden is net als bij de audiobestanden open-source. Het formaat wordt onderhouden door de Xiph.Org Foundation. Voor het videoformaat worden andere codecs gebruikt dan bij het audioformaat Ogg Vorbis. Dit is soms verwarrend omdat beide formaten de extensie .ogg meekrijgen. Om die verwarring weg te werken heeft Xiph.Org verzocht om de .ogg-bestandsextensie om compatibiliteitsredenen enkel voor Vorbis te gebruiken. Naar de toekomst stellen zij voor om de extensie aan te passen aan de inhoud, bijvoorbeeld .oga voor audio, .ogv voor video en .ogx voor applicaties. Zowel commerciële als niet-commerciële en zowel vrije als beschermde mediaspelers hebben het Ogg-formaat en de verschillende codecs geïmplementeerd, mede doordat het formaat vrij is.

❖ Video invoegen: video

Het invoegen van video doe je met het video-element. De mogelijke attributen zijn autoplay, controls, height, loop, muted, poster, preload, src en width. De extra attributen ten opzichte van het audio-element zijn vooral bedoeld om het filmvenster aan te passen.

```
<video controls="controls" autoplay="autoplay" src="video/film.webm">
</video>
```

De attributen voor audio zijn:

HTML	actie
autoplay	speelt het filmpje bij het laden van de pagina.
controls	toont de controleknoppen.
height	hoogte van de videospeler.
loop	speelt het filmpje in een lus.
muted	zet het geluidskanaal af.
poster	toont een afbeelding als de video geladen wordt.
preload	laadt het filmpje als de webpagina geladen wordt.
src	bronbestand.
width	breedte van de videospeler.

Net als bij het audio-element kan je meerdere source-elementen opnemen. Door de gebrekkige ondersteuning van de browsers is het momenteel een goed idee om de drie videostandaarden op te nemen.

```
<video controls="controls">
  <source src="film.webm" type="video/webm" />
  <source src="film.mp4" type="video/mp4" />
  <source src="film.ogv" type="video/ogg" />
  Je browser ondersteunt geen video.
</video>
```

11.3 Andere interactieve inhoud

Naast geluid en film kunnen nog meer multimediatekstbestanden geladen worden in een webpagina. Denk dan bijvoorbeeld aan Flash-games, JAVA-toepassingen of Silverlight interfaces. Veel van die toepassingen kunnen momenteel vervangen worden door HTML5-eigen technologieën, zoals canvas. Dit betekent echter niet dat de anderen achterhaald zijn en niet langer ondersteuning nodig hebben.

- **SWF:** Flash (ShockWave Flash) is speciaal voor gebruik op het web ontwikkeld door Adobe en laat toe om interactieve filmpjes te ontwikkelen. Hiervoor is een plug-in nodig (Flash Player).
- **Silverlight:** De Microsofttegenhanger van het flash-formaat, ook bedoeld om complexe grafische animaties te ontwikkelen voor het web. Ook voor Silverlight is een web-plug-in noodzakelijk.
- **JAVA:** het invoegen van kleine JAVA-programma's gebeurde vroeger met het `applet`-element. Dit is echter niet langer deel van HTML5.

❖ Invoegen van animaties: `embed`

Het `embed`-element is oorspronkelijk afkomstig van Netscape en was verdwenen in XHTML. In HTML5 is het terug. Het is bedoeld als universele multimediatag waarmee allerlei media kan toegevoegd worden, dus zowel audio, video, animaties, als andere inhoud. Aangeraden wordt om het `embed`-element enkel te gebruiken voor bestanden die niet kunnen geladen worden met het `audio`- of `video`-element. Die twee nieuwe HTML5-elementen genieten dus de voorkeur.

```
<embed src="animatie.swf" type="application/x-shockwave-flash" width="300" height="300" />
```

Attributen van `<embed>`:

HTML	waarde
height	Hoogte van het multimedia object (in pixels).
src	Het bronbestand.
type	Het MIME-type van het bestand.
width	Breedte van het multimedia object (in pixels).

Het meest nuttig is het `embed`-element voor het laden van flashanimaties en/of als back-up voor het `audio`- en `video`-element.

❖ Invoegen van andere inhoud: object

Net als `embed` kan het `<object>`-element gebruikt worden voor allerlei multimediabestanden (afbeeldingen, audio, video, Java-applets, ActiveX, pdf en flash). De container `<object>...</object>` kan ook gebruikt worden om andere HTML-bestanden in te voegen in je HTML-code.

Een aantal attributen van `object` komt overeen met die van `embed`.

HTML	waarde
<code>data</code>	De locatie waar het object zich bevindt.
<code>form</code>	Het formulier waartoe het object behoort.
<code>height</code>	De hoogte van een afbeelding (in pixels of %).
<code>name</code>	Naam.
<code>type</code>	Specificeert het type van het object dat opgenomen is in het data-attribuut en wordt best altijd meegegeven. Voorbeelden van waarden zijn: "image/png", "image/gif", "video/mpeg", "audio/basic", ...
<code>usemap</code>	Voor client-side clickable maps.
<code>width</code>	De breedte van een afbeelding (in pixels of %).

Dit biedt echter niet dezelfde functionaliteit die `<embed>` biedt. Om aan deze tekortkoming tegemoet te komen kan er gebruik gemaakt worden van opgegeven parameters.

◆ *Het <param>-element*

Op de meeste objecten kan je zelf invloed uitoefenen door er parameters aan toe te kennen. Op die manier ben je onder meer in staat om bedieningspanelen uit te breiden, kleuren te veranderen of het lettertype te bepalen. Een parameter voeg je toe met het element `<param>`, dat je plaatst binnen de `<object>`-container.

Het `name`-attribuut is verplicht, met dit attribuut kan je aangeven welke eigenschap je van het object wil aanspreken. Met het `value`-attribuut kan je een waarde toekennen aan de eigenschap die gespecificeerd is bij `name`. Property waarden hebben geen betekenis in HTML; hun betekenis wordt bepaald door het object zelf.

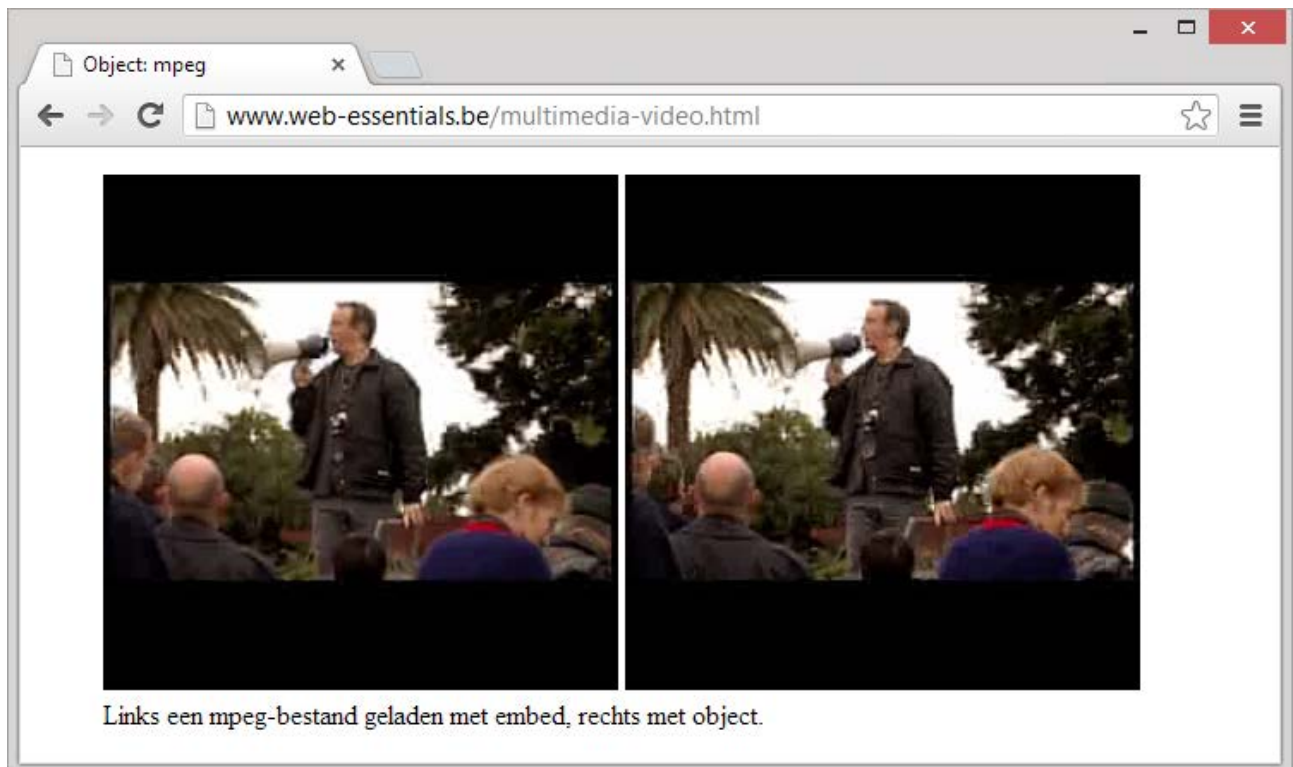
```
<object data="animatie.swf">
  <param name="height" value="40" />
  <param name="width" value="40" />
</object>
```

De tags `<object>` en `<embed>` kunnen in HTML gecombineerd worden als fall-back voor elkaar. Om het gewenste resultaat te verkrijgen in alle browsers is deze combinatie soms toch nodig, eventueel in combinatie met het `audio`- of `video`-element.

```
<object width="550" height="400" data="animatie.swf">
  <embed src="animatie.swf" width="550" height="400" />
</object>
```

Een alternatieve mogelijkheid om `<embed>` volledig weg te laten, maar de bestandsnaam dubbel mee te geven zodat alle browsers er in slagen het bestand te lokaliseren. De eerste maal als `data`-attribuut van het `object`-element en daarna nogmaals als `param`-element met de `name="src"`.

```
<object data="filmpje.mpg" type="video/mpg" width="..." height="...">
  <param name="src" value="filmpje.mpg" />
</object>
```


❖ Invoegen van Youtube-filmpjes

Tot voor kort had je voor het invoegen van Youtube-filmpjes een ingewikkelde code nodig waarin een embed-element werd opgenomen in een object-element. Gelukkig is dit niet langer nodig en wordt er gebruik gemaakt van een iframe-element om video's in HTML5-formaat af te spelen.

```
<iframe width="640" height="385" src="http://www.youtube.com/VIDEO_ID" >
</iframe>
```


12 Webpagina's publiceren

12.1 Voorbereiding

Als je voor een bedrijf een site hebt gemaakt, beschikt het bedrijfsnetwerk waarschijnlijk over een eigen server; in dat geval komt uploaden eenvoudigweg neer op het kopiëren van de bestanden naar een bepaalde locatie op het netwerk.

Dus wat heb je nodig:

- Webspace (een plek op het internet waar je website op staat).
- Een programma waar je je website mee op internet zet.
- Een internetverbinding.

Voordat je gaat uploaden moet je nog een paar dingen goed in de gaten houden.

- **Startbestand:** Het is belangrijk dat er altijd een bestand met de naam `index.html` (afhankelijk van de webserver) in de hoofdmap van je webruimte staat. Vanaf deze pagina verwijst je door middel van links naar de rest van je pagina's.
- **Bestandsstructuur:** Daarnaast is het heel verstandig de onderdelen (plaatjes, pagina's e.d.) apart onder te brengen in verschillende mappen om het overzicht te behouden.
- **Case-sensitivity:** En als laatste, benoem al je pagina's en mapnamen met kleine letters. Unix-servers zijn hoofdlettergevoelig. Het gebruik van hoofdletters in bestands- en mapnamen zou vreemde gevolgen kunnen hebben.

❖ Een eigen domeinnaam

Wanneer je pagina's op het web staan kan je door middel van het internetadres dat je van je webruimte aanbieder (ISP) hebt gekregen je pagina's bekijken. Vaak is het internetadres dat je krijgt niet echt makkelijk te onthouden. Vb: `http://users.provider.be/jenaam`. Ook hier is eenvoudig iets aan te doen door het aanvragen van een domeinnaam. Een domeinnaam mag je zelf verzinnen. Voor het aanvragen van een `.be` domein moet je betalen.

Maar ook hier is weer een gratis alternatief voor handen, het `.tk` domein. Dot.tk is afkomstig van de Tokelau Islands, een kleine eilandengroep in de buurt van Nieuw Zeeland. Bedrijven betalen voor een `.tk` domein. Voor particulieren is het aanvragen van een `.tk` domein gratis. Je kan je `.tk` domein aanvragen op Dot.tk

Zo krijg je een eigen domeinnaam:

Eerst moet je nagaan of de door jou gewenste domeinnaam wellicht al bestaat. Veel webhostingaanbieders verstrekken een eenvoudig formulier om domeinnamen te controleren, bijvoorbeeld `http://www.bnamed.net`. Voer de domeinnaam in die je wil laten controleren. Als de naam al is geregistreerd, krijg je een pagina te zien waarop wordt vermeld wie de naam heeft geregistreerd.

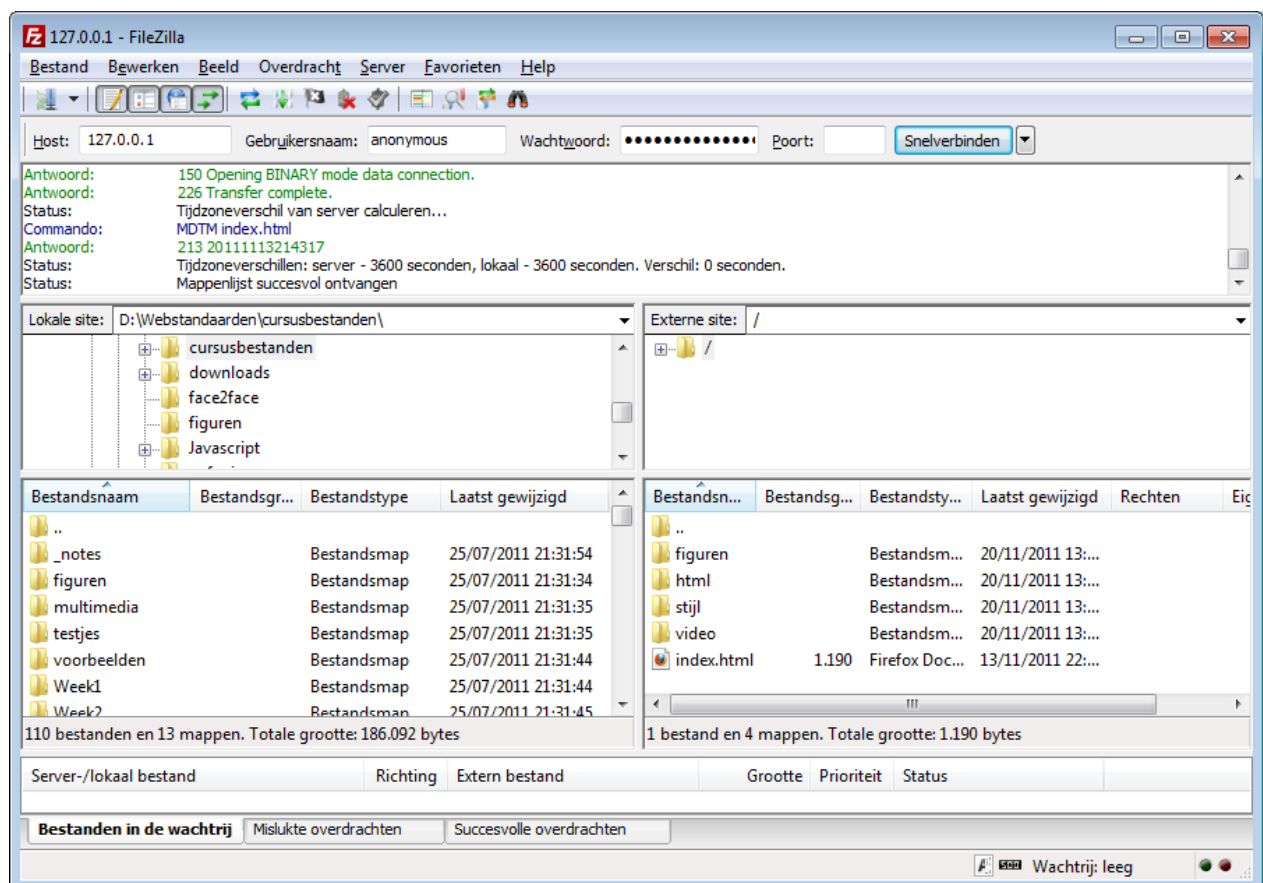
Als de naam niet is geregistreerd, neem je contact op met je provider om de naam te laten registreren. De rekening voor de domeinnaamregistratie krijg je direct van InterNIC, de organisatie die de domeinnamen beheert.

12.2 Uploaden (FTP)

Wanneer je tevreden bent over het resultaat van je inspanningen wordt het tijd om de webpagina's op internet te zetten. Je spreekt dan van je pagina's uploaden naar je webruimte. Bij veel aanbieders van webruimte zul je je pagina's moeten uploaden met een FTP (File Transfer Protocol) programma. Een veel gebruikt programma is FileZilla.

De volgende stappen zijn nodig om je bestanden te uploaden. De screenshots zijn van FileZilla, maar er zijn veel alternatieven beschikbaar. Als je werkt met een HTML-editor (bijvoorbeeld Adobe Dreamweaver) dan is met sitebeheer de ftp-optie inbegrepen.

- Start de ftp-client.
- Geef het ip-adres of de url van de ftp-server in, geef je gebruikersnaam en je paswoord in en klik dan op de verbindknop.
- Na verbinding toont het programma zowel je lokale als externe bestanden. Je kan op beide locaties door je mappen bladeren.
- Je kan bestanden verslepen van lokaal naar extern en omgekeerd. Een alternatief is rechtsklikken op de bestanden en kiezen voor uploaden.
- Met de rechtermuisknop kan je ook folders creëren, verwijderen en hernoemen.
- Na het uploaden verschijnen de geüploade files in het rechtervenster (extern).
- Verbreek de verbinding zodra je klaar bent.

12.3 Aanmelden bij zoekmachines

Als je tevreden bent over je website, wordt het tijd voor een bezoekje aan de diverse zoekmachines om je site aan te melden. Lees voordat je je site aanmeldt eerst de tips die door sommige zoekmachines werden samengesteld voor webmasters. Door het nauwkeurig opvolgen van deze tips zal je ook daadwerkelijk gevonden worden op internet.

Er zijn duizenden zoekmachines op internet. Het overgrote deel hiervan maakt echter gebruik van een klein aantal echt grote zoekmachines met een eigen spider en database. Door je site toe te voegen aan deze top van grootste en belangrijkste search engines bereik je in één keer vele honderden nationale & internationale zoekmachines, metasearch engines en portaal sites.

12.4 Meta-informatie

Ook als webpagina's niet worden aangemeld worden ze door zoekrobots (spiders, crawlers) gevonden en geïndexeerd en gecatalogiseerd bij de zoekmachines. Alle zoekdiensten op het World Wide Web hebben het zoeken, doorzoeken en catalogiseren van de sites en pagina's immers geautomatiseerd. Speciale programma's, zogenaamde 'robots', speuren continu door het web op zoek naar veranderde of nog niet opgenomen pagina's. Om optimaal te kunnen catalogiseren zal je de robot echter bepaalde informatie moeten aanbieden.

De "title" is de meest gebruikte meta-informatie en kan dus best goed gekozen worden. Titels als 'Mijn eerste webpagina' zeggen immers niets, dit in tegenstelling tot titels zoals 'website bouwen met de laatste webstaandaarden'.

```
<head> <title>website bouwen met de laatste webstaandaarden</title>
</head>
```

Het aanbieden van dergelijke informatie over de pagina, zogenaamde **meta-informatie**, moet worden opgenomen in de <head> van elk document en zeker in de <head> van de pagina die de frameset definitie bevat als er nog met frames wordt gewerkt. Meta-tags zijn verborgen tags die de pagina identificeren, maar niet zichtbaar zijn voor de bezoeker. In combinatie met de titel kan additionele meta-informatie aangeboden worden door gebruik te maken van de <meta>-tag.

```
<meta name="keywords" content="cursus, webstandaard, HTML, css" />
<meta name="description" content="cursus webstaandaarden" />
<meta http-equiv="reply-to" content="lector@school.be" />
```

Verdere voorbeelden van het gebruik van de meta-tag zijn:

```
<meta name="language" content="NL" />
<meta name="author" content="Je Naam" />
<meta name="form" content="HTML5" />
```

Meta-tags lenen zich natuurlijk ook uitstekend voor misbruik. Het is nogal eenvoudig een aantal populaire sleutelwoorden ('porn', 'free', 'serials', 'crack', ...) in een meta-tag te plaatsen in de hoop dat vervolgens duizenden websurfers de site komen bezoeken. Hiermee maak je echter geen vrienden. De grote search engines gebruiken software die ook de inhoud van de pagina zelf verwerken, de truc gaat daar dus niet op.

Een <meta>-tag heeft de attributen:

HTML	waarde
charset	Karakterset voor de encoding van het HTML-bestand
content	Definieert de wijze van interpretatie van de http-equiv of de name (tekst)
name	Verbindt de content met een bepaalde naam: <ul style="list-style-type: none"> • application-name (naam van de webapplicatie) • author (de auteur) • description (beschrijving van de inhoud van de pagina) • generator (gebruikte editor) • keywords (trefwoorden) • revised (laatste herziening)
http-equiv	Verbindt de content met een bepaalde url: <ul style="list-style-type: none"> • content-type (karakter encoding van het document) • default-style (voorkeur stylesheet) • refresh (dynamisch verversen)

13 JavaScript

13.1 Wat is Javascript?

JavaScript is een programmeertaal die gebruikt kan worden in combinatie met HTML-documenten. Deze taal maakt het mogelijk webpagina's meer interactief te maken. Een pagina die enkel uit HTML bestaat is statisch. Dit wil zeggen dat de browser de pagina laadt en enkel toont, er zijn geen extra effecten of interacties. De gebruiker kan de pagina lezen en eventueel op verwijzingen klikken. In combinatie met JavaScript wordt een pagina dynamisch: de pagina reageert op input van de gebruiker. Zo kan je bijvoorbeeld controleren of formulieren correct zijn ingevuld, kleine animaties starten als de gebruiker met de muis ergens over een plaats in de pagina beweegt of nieuwe browservensters op commando openen en sluiten.

JavaScript is een zogenaamde **scriptingtaal**. Programma's hoeven niet gecompileerd te worden (zoals bijvoorbeeld een C-programma), maar ze kunnen onmiddellijk worden uitgevoerd. Binnen de browser is hiervoor een component, de vertolker (engels: interpreter), aanwezig die de programma's uitvoert. Het grote voordeel van vertolkte talen zoals JavaScript is dat de programmeur snel kan testen of een programma werkt, gewoon openen in een browser volstaat. Een nadeel is dat fouten in het programma soms moeilijk te vinden zijn, omdat er geen compiler is die foutmeldingen in de broncode aanduidt.

JavaScript werd in 1995 ontwikkeld door de programmeurs van Netscape, maar werd daarna goedgekeurd door de ECMA (European Computer Manufacturers Association) wat een naamswijziging tot ECMAScript tot gevolg had. Momenteel is de taal ISO-gestandaardiseerd door standaard ISO 16262. De huidige versie is JavaScript versie 2.1 (begin 2009). Oudere versies van browsers ondersteunen ook oudere versies van JavaScript. Zeer veel boeken en artikels benaderen het feit dat JavaScript programma's op zoveel mogelijk platformen (browsers) moeten kunnen draaien. Dit aspect behandelen we niet in deze cursus: de meeste programma's die we zullen zien behoren tot de basis van de taal die op de meest recente browsers werken.

De JavaScript taal is niet beperkt tot browsers of internettoepassingen alleen. Je kan bijvoorbeeld de taal uitstekend gebruiken om binnen een Windows omgeving administratieve scripts te schrijven. De Windows Scripting Host is de vertolker die Microsoft in zijn besturingssysteem heeft geïntegreerd om dit te realiseren. Applicaties kunnen ook de mogelijkheid bieden om scripts uit te voeren om op die manier de applicatie zelf uit te breiden en flexibel te maken. Een voorbeeld is Flash dat ook JavaScript beheerst. Een softwareproducent die dergelijke mogelijkheden voor zijn applicatie wil aanbieden dient niet zelf JavaScript te implementeren, maar kan gebruik maken van de engines die door de Mozilla-organisatie in open source worden aangeboden.

Wanneer er gebruik gemaakt wordt van JavaScript is het niet de bedoeling om een server continu te connecteren om extra gegevens op te halen. Alle code moet dus voorradig zijn in de webpagina zelf. Het gebruik van JavaScript in een webbrowser wordt aangeduid als **client-side** JavaScript. Typisch surft een gebruiker immers met een PC of laptop (een client machine) op het internet. Eigenlijk is deze benaming niet zo goed gekozen, want je kan natuurlijk ook nog andere netwerkprogramma's op een client draaien. Men had beter gesproken over **browser-side** JavaScript, maar deze term bestaat niet. Denk er dus aan dat als je leest over client-side JavaScript, je eigenlijk de taal beschouwt zoals die in een webbrowser ingebed is.

De Core van de taal definieert enkele standaardobjecten (bv. het String object) die je als programmeur altijd en overal kan gebruiken. Aan de client-side bestaan er nog enkele andere objecten, die het mogelijk maken om vanuit JavaScript alle belangrijke onderdelen van een webapplicatie aan te spreken.

Tenslotte willen we nog even vermelden dat JavaScript helemaal niet gerelateerd is aan de taal Java. Beide zijn totaal verschillend qua historiek en bedoeling. Het enige wat je kan zeggen is dat de syntax van beide talen erg gelijkend is, omdat ze allebei afstammen van C-taal.

13.2 Lexicale structuur

Bij het schrijven van JavaScript moeten een aantal regels in het oog gehouden worden: Hoofdletters moeten gerespecteerd worden, statements correct gescheiden en commentaar op de juiste plaats gezet.

❖ Hoofdletters

Aangezien JavaScript hoofdlettergevoelig (case sensitive) is, dien je op te letten wanneer je variabelen of functies definieert met hoofdletters. Indien je deze variabelen of functies nadien wil gebruiken moet de schrijfwijze exact overeenkomen. Voor namen van variabelen en functies wordt vaak de camelCase notatie gehanteerd. In deze notatie wordt alles aan elkaar geschreven, maar beginnen alle woorden met een hoofdletter, uitgezonderd het eerste woord.

Ook bij gebruik van methodes, bijvoorbeeld `getElementById()`, moet de naam correct ingegeven worden.

```
var mijnVariabele = 0; //declareer een variabele

Mijnvariabele = 10; //Dit is fout
MijnVariabele = 10; //Dit is fout

mijnVariabele = 10; //Dit is correct
```

❖ Scheiden van statements

Statements (één enkele instructie) worden gescheiden door puntkomma's (;). Hoewel je ze soms kan weglaten, is het aangeraden om ze consistent en overal te schrijven om fouten te vermijden. Het is gemakkelijker ze steeds te plaatsen dan aan te leren wanneer ze niet nodig zijn.

Je kan meerdere statements op één lijn ingeven, maar tracht slechts één statement per lijn te gebruiken, dit verhoogt de leesbaarheid van je programma.

```
a = 10; b = 20;
```

of beter

```
a = 10;
b = 20;
```

❖ Commentaar

De volgende regel geeft aan hoe je commentaar binnen JavaScript kan gebruiken, dit is dezelfde methode als binnen CSS gebruikt wordt.

```
//deze functie toont een boodschap
```

Als je C++ of Java kent, dan ben je hier al mee vertrouwd. Twee schuine strepen (//) dienen voor commentaar op één lijn, terwijl meerdere lijnen commentaar worden afgebakend door de tekens /* en */.

```
/*
Dit zijn meerdere lijnen commentaar
Commentaar kan de code verduidelijken
*/
```

❖ Voorbehouden woorden

Er zijn enkele woorden die je beter niet gebruikt om variabelen en functies te benoemen. Dit omdat ze al in gebruik zijn in de JavaScript-taal zelf en omdat dit anders verwarring zou scheppen. Ter volledigheid volgt hier het lijstje.

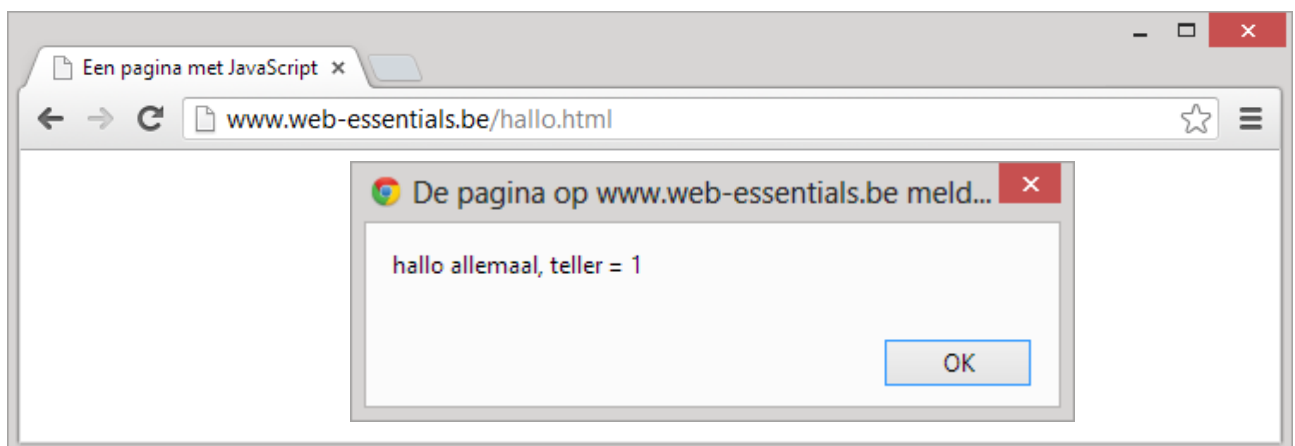
break	do	if	switch	typeof
case	else	in	this	var
catch	false	instanceof	throw	void
continue	finally	new	true	while
default for	null	try	with	
delete	function	return		

13.3 Een eerste voorbeeld

Zoals je zal merken is het niet zo moeilijk om programma's in JavaScript te begrijpen. De syntax komt voor een groot stuk overeen met die van C of Java. Bekijk even dit simpel voorbeeld. Let bij het ingeven van dit voorbeeld goed op, JavaScript is hoofdlettergevoelig!

```
<html>
<head>
<title>Een pagina met JavaScript</title>
<meta charset="utf-8" />
<script type="text/javascript">
  var teller = 0;
  function doeGroeten(naam) {
    teller = teller + 1;
    var groeten = "hallo " + naam + ", teller = " + teller;
    window.alert(groeten);
  }
</script>
</head>
<body onload="doeGroeten('allemaal');">
</body>
</html>
```

Zoals te zien in de code van dit voorbeeld komt alle JavaScript code in een `<script>...</script>`-container terecht. Binnen deze container kunnen variabelen gedeclareerd worden en functies gedefinieerd worden die later via een event handler vanuit de HTML-code kunnen opgeroepen worden. Laten we al deze onderdelen eens meer gedetailleerd bekijken. Bij het openen van dit document geeft dit onderstaand resultaat.

13.4 Het `<script>`-element

Om JavaScript te kunnen schrijven, moet je in het HTML-document aangeven waar dit gaat gebeuren. Daarvoor is er een speciale tag die aangeeft dat wat volgt in een andere programmeertaal is geschreven.

```
<script type="text/javascript">
```

Het `type`-attribuut geeft aan in welke taal en in welk formaat het script is geschreven. In HTML5 is het type optioneel als je JavaScript gebruikt aangezien het type `text/javascript` het standaardtype is. Naast JavaScript bestaan er nog andere types (`text/ecmascript`, `application/ecmascript`, `application/javascript`, `text/vbscript`). Je kan dus ook gebruik maken van VBScript, maar dit heeft echter als nadeel dat het enkel werkt in browsers van Microsoft. Soms wordt ook het taalattribuut `language="javascript"` meegegeven, maar in HTML5 is dit attribuut afgekeurd.

De `script`-tag mag in principe overal staan, maar de HTML-standaard adviseert om het in de `head` van het document op te nemen. De idee is dat zo bij het laden van de pagina de code geïnitieerd wordt en dat de functies gedefinieerd worden. Zo is de pagina op de hoogte welke functies beschikbaar zijn en hoe ze te gebruiken. In de `body` van het document kan je dan deze functies oproepen.

Een andere variant van de `script`-tag is het attribuut `src`:

```
<script src="../javascript/util.js" type="text/javascript">...</script>
```

Het bestand `util.js` bevat de eigenlijke code met functies die in de pagina kunnen opgeroepen worden. Typisch hebben deze bestanden met JavaScript-code de extensie `js` en bevatten dus puur JavaScript, zonder scripttags of HTML-commentaar.

```
function eersteFunctie(argument_1) {
    /* implementatie van de eerste functie */
}

function tweedeFunctie(argument_2) {
    /* implementatie van de tweede functie */
}
```

Er zijn een aantal voordelen om te werken met het `src`-attribuut, zeker voor grotere projecten.

- De HTML-bestanden worden eenvoudiger, omdat de JavaScript-code in een ander bestand zit. Je mengt dus geen twee talen meer.
- De functies die in het extern bestand zitten, zijn beschikbaar voor meerdere webpagina's. Op die manier moet je ze dus slechts éénmaal intikken. Latere aanpassingen kunnen ook gemakkelijk doorgevoerd worden. Dit voordeel ken je al van externe stijlbestanden.
- Als een JavaScript-functie gebruikt wordt door meer dan één pagina, dan wordt het extern bestand met deze functie door de browser in de cache bijgehouden. Dit zorgt ervoor dat de volgende keer de functie sneller uitgevoerd kan worden.
- Het `src`-attribuut kan eender welke URL als waarde krijgen, dus de JavaScript-code moet zich niet op dezelfde fysieke locatie bevinden als de pagina's.

Andere attributen van de script-container zijn `charset` als je binnen een script een andere karakterset wenst te gebruiken dan in de HTML-code. Als je met externe script-bestanden werkt dan wordt eerst het script geladen en daarna wordt pas de HTML-code opgebouwd. Deze volgorde kan je aanpassen met `async="async"`, wat ervoor zorgt dat het script wordt uitgevoerd terwijl de pagina opgebouwd wordt. In de afwezigheid van het `async`-attribuut zorgt `defer="defer"` ervoor dat het script pas geladen wordt nadat de volledige HTML-code geparsed is.

❖ Code verbergen

Heel vaak tref je alles binnen het `script`-element tussen HTML-commentaar aan. Dit zorgde ervoor dat (zeer oude) browsers die dit element niet herkennen de inhoud negeren. Anders gaan dergelijke browsers de JavaScript-code gewoon afbeelden als tekst in plaats van ze uit te voeren. Aangezien alle huidige browsers zonder problemen JavaScript ondersteunen is dit niet langer nodig. Zo werd ook vaak het `noscript`-element gebruikt waarin gemeld werd dat de gebruikte

browser geen JavaScript ondersteunt of de gebruiker JavaScript blokkeert. Dit was toen al vrij nutteloos en is het dus nu helemaal.

```
<script type="text/javascript">
  <!-- verberg JavaScript voor oudere browsers

  -->
</script>
<noscript>Je browser ondersteunt geen JavaScript!</noscript>
```

Toch kan het nuttig zijn ervoor te zorgen dat de browser de JavaScript-code toch iets anders interpreteert. Vaak worden er namelijk wiskundige symbolen als < en > gebruikt en deze kunnen aanzien worden als de start of het einde van een tag. Deze kunnen wel vervangen worden door entiteiten maar dit komt de leesbaarheid niet ten goede. Een oplossing is dan om alles in een CDATA (character data) sectie in te pakken en er zo voor te zorgen dat dit gedeelte letterlijk geïnterpreteerd wordt.

```
<script type="text/javascript">
  // <![CDATA[

  // ]]>
</script>
```

13.5 Variabelen

❖ Declareren en initialiseren

Op de eerste codelijn in het voorbeeld wordt een variabele gedeclareerd. Het **declareren** is noodzakelijk en kent de variabele een naam toe. Gelijktijdig wordt aan de variabele meestal een waarde toegekend met het =-teken, de **initialisatie**. De declaratie en initialisatie kunnen apart of samen gebeuren.

```
var getal1;
getal1 = 5;
var getal2 = 10;
```

Er zijn bepaalde voorwaarden waaraan de naam van een variabele (identifier) moet voldoen. Ze mogen hoofdletters en kleine letters, cijfers, lage streepjes (underscore) en een dollarteken bevatten. Spaties en andere leestekens zijn niet toegelaten en ze moeten ook met een letter beginnen. Meestal wordt in variabelennamen enkel camelCase gebruikt, behalve als ze een constante vertegenwoordigen.

```
var hoogte = 5;
var eersteGetal = 5;
var zin$ = "dit is een string";
var VALVERSNELLING = 9.81; // dit is een constante
```

Hier wordt aan de variabele `counter` de waarde 0 gegeven, wat tot gevolg heeft dat `counter` een geheel getal is, dus van het type `int`.

```
var counter = 0;
```

❖ Types van variabelen

JavaScript kent de volgende variabelentypen.

◆ *Integers*

Dit zijn gehele getallen. Zowel de decimale, hexadecimale of octale voorstelling is mogelijk. Decimale getallen worden gewoon ingegeven, octale getallen starten met '0' en hexadecimale

getallen met '0x'. Door het opgeven van een teken, kunnen integers als positief of negatief geïnitieerd worden.

```
var decGetal = 10;           // decimale waarde is 10
var hexGetal = 0x10;         // decimale waarde is 16
var octGetal = 010;          // decimale waarde is 8
var hexGetal = -0x10;         // decimale waarde is -16
```

◆ *Floating point*

Dit zijn de niet-gehele of kommagetallen. Net zoals in de andere programmeertalen gebruikt JavaScript een punt en geen komma. Dus "floats" worden als 3.5 geschreven en niet als 3,5.

```
var floatGetal = 3.5;        // decimale waarde is 3,5
```

◆ *String*

Dit is een reeks van ASCII-karakters. Ze worden tussen enkele of dubbele aanhalingstekens geplaatst.

```
var welkomtekst = "Hello, World"
var welkomtekst = 'Hello, World'
```

◆ *Null*

Dit gereserveerde woord betekent zoveel als een lege of ongedefinieerde variabele die dus geen inhoud of waarde heeft. Dit mag niet verward worden met de waarde van het getal nul. Door bij de declaratie de waarde null mee te geven maak je duidelijk dat dit om een object gaat, dat nog geen waarde heeft toegewezen gekregen. Bij stringvariabelen is er dus ook een duidelijk verschil met het toewijzen van een lege string met "" als waarde. Hiermee definieer je de string duidelijk als leeg, terwijl je met null aangeeft dat de stringwaarde nog aangemaakt moet worden.

```
var tekst = null
```

◆ *True/False*

Deze logische waarden worden veel gebruikt bij voorwaardelijke structuren.

❖ *Zwakke typering*

Het type van de variabele is niet opgegeven, maar wordt door de uitvoeringsomgeving afgeleid uit de context. JavaScript is dus een **zwak getypeerde** scripttaal in tegenstelling tot bijvoorbeeld C en Java wat sterk getypeerde programmeertalen zijn. In deze talen dient een typedeclaratie te gebeuren en wordt het correcte type meegegeven, bijvoorbeeld `int` voor integers. In onderstaand C-voorbeeld declareer je een variabele `i` van het type `integer`.

```
/* C voorbeeld: gebruik van variabelen */
int i = 10;           // type: integer
i = i * 5;            // gebruik integers enkel volgens de regels
```

In JavaScript is dit niet nodig en wordt altijd `var` gebruikt. Je moet variabelen dus nog altijd declareren (vandaar het woord `var`), maar hun type wordt automatisch door de vertolker bepaald uit de context, dit noemt men **automatische typeconversie**.

```
/* JavaScript voorbeeld: automatische types */
var i = 10;           // type is duidelijk uit context
i = "Dit is een getal: " + i; // conversie
```

In het voorbeeld ken je eerst het getal 10 toe aan de variabele `i`. Op dat moment is `i` van het type integer. Bij het optellen van `i` bij een string, zal `i` omgezet worden naar een string en zal het

optelteken geïnterpreteerd worden als een concatenatie. Het eindresultaat is dus dat `i` een stringvariabele is.

Het voordeel van een zwak getypeerde taal is dat de programma's kort en bondig worden. Ze zijn in principe sneller geschreven. Talen zoals Java of C dwingen echter meer discipline van de programmeur af en bijgevolg zijn dergelijke talen beter geschikt voor het schrijven van omvangrijke programma's die onderhoudbaar moeten blijven.

❖ Bereik van een variabele

Het bereik (scope) bepaalt waar en wanneer een bepaalde variabele beschikbaar is. Het eenvoudigst zijn **globale variabelen**: zij worden gedeclareerd buiten de functies maar binnen de `script`-tag en zijn bijgevolg voor alle functies toegankelijk. Binnen de functies kunnen ook **lokale variabelen** gedeclareerd worden die dan ook enkel beschikbaar zijn binnen deze functie. Het declareren van een variabele is overal mogelijk binnen de functie.

```
var tekst1 = "JavaScript"; //globale variabele
function testScope() {
    var tekst2 = " is een zwak getypeerde taal"; //lokale variabele
    document.write(tekst1 + tekst2);
}
```

In onderstaand voorbeeld wordt twee maal dezelfde naam gebruikt voor de globale en lokale variabele `tekst`, dus eenmaal buiten en eenmaal binnen de functie `testScope()`. Dit heeft als effect dat de globale variabele binnen de functie verborgen wordt en vervangen wordt door die met de waarde `"Ajax"`.

```
var tekst = "JavaScript"; //globaal
function testScope() {
    var tekst = "Ajax";
    document.write(tekst); //lokaal, verbergt globaal
}
```

❖ Arrays

Een variabele kan telkens maar één waarde bevatten, maar soms is het nuttig om bepaalde variabelen te koppelen in een reeks van gerelateerde data. Net zoals in de programmeertaal Java (en andere programmeertalen) kan hiervoor een array of reeksvariabele gebruikt worden. De reeksvariabele is dus een rij van objecten, maar wordt opnieuw voorgesteld door een object. Het declareren van een array kan op verschillende manieren.

```
var leeg = new Array(); // geen bepaalde grootte, leeg
var weekdag = new Array(7); // grootte 7, leeg
var cijfers = new Array(10); // grootte 10, leeg
var cijfers = new Array(0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9); // grootte 10, bepaald
```

De eerste reeks is leeg, de tweede reeks `weekdag` heeft plaats voor 7 elementen, maar die zijn nog niet gedefinieerd. De derde reeks `cijfers` heeft 10 ongedefinieerde elementen, terwijl deze in de vierde reeks wel bepaald zijn. De ingevulde variabelen hoeven niet noodzakelijk van hetzelfde type te zijn.

Het benaderen van de elementen van de reeks gebeurt met vierkante haakjes. Let op: de indexen beginnen te tellen vanaf nul!

```
var maand = new Array(12);
maand[0] = "januari";
maand[1] = "februari";
...
maand[11] = "december";
```

Dit kan ook korter in gecondenseerde opmaak:

Auteur: Johan Cleuren

```
var maand = new Array("j anuari", "februari", ..., "december");
```

Of in letterlijke opmaak, gebruik makend van vierkante haken.

```
var maand = new Array();
var maand = ["j anuari", "februari", ..., "december"];
```

Het aantal elementen in een array wordt bijgehouden in de property `length`.

```
var n = maand.length;
maand[n-1] = "december";           // laatste element
```

Let erop dat je de juiste indexen gebruikt, want als je een foutieve (te grote) index gebruikt, wordt de reeks gewoon stilzwijgend groter gemaakt. Hierin verschilt JavaScript van Java waar er een `ArrayIndexOutOfBoundsException` zou worden teruggegeven.

```
maand[12] = "Leve de dertiende maand!"; // maand bevat nu 13 elementen
```

13.6 Operatoren

Binnen JavaScript zijn operatoren gedefinieerd om rekenkundige, logische en vergelijkende bewerkingen uit te voeren. Operatoren worden samen gebruikt met waarden, dit noemt men een **expressie**.

❖ Rekenkundige operatoren

Rekenkundige operatoren worden gebruikt voor wiskundige bewerkingen op numerieke waarden.

operator	bewerking	voorbeeld	commentaar
+	optellen	<code>i=j+3;</code>	
-	aftrekken	<code>i=j-3;</code>	
*	vermenigvuldigen	<code>i=j*3;</code>	
/	delen	<code>i=j/3;</code>	
%	modulus	<code>i=j%3;</code>	rest van de deling
++	plus 1	<code>i++;</code>	idem aan <code>i=i+1;</code>
--	min 1	<code>i--;</code>	idem aan <code>i=i-1;</code>

❖ Toekenningoperatoren

Bij het toekennen van variabelen kunnen nog meerdere operatoren gebruikt worden. Buiten het gelijk-aan teken, kunnen al deze operatoren ook voluit geschreven worden met de rekenkundige operatoren, zoals in de laatste kolom getoond wordt.

operator	bewerking	voorbeeld	commentaar
=	gelijk aan	<code>i=j</code>	
+=	optellen met	<code>i+=j</code>	idem aan <code>i=i+j</code>
-=	aftrekken met	<code>i-=j</code>	idem aan <code>i=i-j</code>
=	vermenigvuldigen met	<code>i=j</code>	idem aan <code>i=i*j</code>
/=	delen met	<code>i/=j</code>	idem aan <code>i=i/j</code>
%=	modulus met	<code>i%=j</code>	idem aan <code>i=i%j</code>

❖ Operatoren voor tekstvariabelen

Bij strings krijgt het plusteken een heel andere betekenis, namelijk de concatenatie of het samenvoegen van de tekst.

operator	bewerking	voorbeeld	commentaar
----------	-----------	-----------	------------

=	toekenning	woord=woord2	
+	concatenatie	woord=woord+woord2	idem aan woord += woord2
+=	concatenatie	woord+=woord2	idem aan woord=woord+woord2

Een klein voorbeeld maakt dit duidelijk.

```
var woord = "H a l l o"
var woord2 = "W e r e l d"
woord += woord2           // woord bevat nu de string "H a l l o W e r e l d"
```

❖ Vergelijkende operatoren

Vergelijkende operatoren worden binnen controlestructuren (zie verder) toegepast en geven de waarde “waar” (true) of “niet waar” (false).

operator	bewerking	voorbeeld	commentaar
==	is gelijk aan	i==5	
===	waarde en type gelijk	i===5	dus enkel gelijk aan de integer 5, niet aan de string “5”
!=	is niet gelijk aan	i!=5	
>	is groter dan	i>5	
<	is kleiner dan	i<5	
>=	is groter of gelijk aan	i>=5	
<=	is kleiner of gelijk aan	i<=5	

❖ Logische operatoren

Dit zijn de Booleaanse operatoren and, or en not om een logische relatie tussen operandi te bepalen. Deze operatoren worden vaak in controlestructuren gebruikt. Bij de and-operator moeten beide vergelijkingen waar (true) zijn. Bij de or-operator moet één van beide operatoren waar (true) zijn, de andere mag zowel waar (true) of niet-waar (false) zijn. De not-operator mag vertaald worden als dit niet-waar (false) is.

operator	bewerking	voorbeeld	commentaar
&&	and	i==0 && j < 5	controleert de en-relatie
	or	i==0 i>=100	controleert de of-relatie
!	not	!(i==j)	is eigenlijk een negatie en kan ook als i!=j genoteerd worden

13.7 Functies

In JavaScript kunnen meerdere opdrachten of statements gebundeld worden in een functie. Deze functie krijgt een naam of identifier. Indien je argumenten wenst door te geven aan de functie dan komt de naam of inhoud van die variabele tussen de haakjes van de functiedeclaratie. Indien zonder argumenten gewerkt wordt blijven de haakjes leeg. De statements en declaraties komen hierachter, gebundeld in accolades.

De onderstaande regel definieert een functie doeGroeten(). Het eerste statement verhoogt de teller-variabele met 1. Daarna wordt de variabele groeten gedeclareerd en geïnitieerd als een concatenatie van meerdere strings en variabelen. Uiteindelijk wordt deze boodschap in een alert-window getoond.

```
function doeGroeten(naam) {
    teller = teller + 1;
    var groeten = "hallo " + naam + ", teller = " + teller;
    window.alert(groeten);
}
```


❖ Een event

De functie `doeGroeten()` kan gebruikt worden op bepaalde plaatsen in het document. Typisch ga je functies oproepen wanneer bepaalde gebeurtenissen (events) optreden. Het laden van het document in het browservenster komt overeen met het `onload`-event. In het `onload`-attribuut van het `body`-element kan je de functie oproepen, met tussen de haakjes de waarde van het argument. In het hoofdstuk DOM-scripting worden de events verder besproken.

```
<body onload="doeGroeten('allemaal');">
```

Dit roept de functie `doeGroeten()` op met de stringparameter ('allemaal') als argument. Stringparameters moeten tussen dubbele of enkele aanhalingstekens staan. Vermits het attribuut `onload` al dubbele aanhalingstekens gebruikt, moet voor de parameter enkele aanhalingstekens gebruikt worden om het onderscheid te kunnen maken.

13.8 Controlestructuren

Controlestructuren zorgen ervoor dat er in een programma beslissingen genomen worden en berekeningen uitgevoerd. Deze constructies komen min of meer letterlijk voor in de meeste programmeertalen. We bespreken ze daarom bondig.

❖ if-else

Deze structuur laat toe om op basis van een voorwaarde een beslissing te nemen. De voorwaarde staat tussen haakjes en maakt gebruik van een vergelijkingsoperator of een boolean. Ze geeft als resultaat een booleaanse waarde (`true` of `false`) terug. Indien er meerdere statements uitgevoerd moeten worden na de `if` of `else`, dan groepeer je de statements met accolades.

```
if (voorwaarde) {
    statements;
}
```

Bijvoorbeeld:

```
if (voornaam == null) {
    document.write("Geef je voornaam op");
}
```

In dit voorbeeld wordt getest of de variabele `voornaam` al is ingevuld. Lege variabelen hebben namelijk vóór hun eerste toekenning de waarde `null` (leeg, niets). Dit is dus **niet** hetzelfde als een variabele die de lege `string` als waarde bevat (bv. `voornaam == ""`)

Hier is toch nog een algemene opmerking op zijn plaats in verband met de `null`-variabele. Indien deze gebruikt wordt in een vergelijking dan wordt de `null` omgezet naar `false` en indien de variabele wel gedefinieerd is naar `true`. Dit laat een veel kortere notatie toe.

```
if (!(voornaam)) {
    document.write("Geef je voornaam op");
}
```

Je kan meerdere voorwaarden samenvoegen door de operatoren `&&` en `||`. Negatie van een test doe je met `!` (zie logische operatoren). Let erop dat je de haakjes correct gebruikt!

```
if (!(voornaam) && !(achternaam)) {
    document.write("Geef zowel je voornaam als achternaam op");
}
```

De `if`-structuur kan uitgebreid worden met een `else`-gedeelte.


```

if ((voornaam != null) && (achternaam != null)) {
    document.write("Hallo, " + voornaam + " " + achternaam);
}
else {
    document.write("Hallo, John Doe");
}

```

De if-structuur kan verkort weergegeven worden door middel van de voorwaardelijke operator, die geschreven wordt als een vraagteken (?).

```
teken = (i >= 0) ? 'positief' : 'negatief';
```

In bovenstaand voorbeeld zal de stringvariabele dus het woord positief bevatten als i groter of gelijk is aan nul, in het andere geval bevat ze het woord negatief.

❖ switch

De switch-constructie is een veralgemening van de if-else structuur en laat toe om op een overzichtelijke manier verschillende mogelijke beslissingen te evalueren. Dit is veel leesbaarder en handelbaarder dan een geneste if-else structuur.

In het voorbeeld is de uitvoering van het programma afhankelijk van de waarde van de variabele n. Als n gelijk is aan 1 wordt het bijhorende stuk code dat volgt op case 1 uitgevoerd. Bemerk het break-statement dat ervoor zorgt dat er niet verder gegaan wordt met case 2, maar dat er correct uit de switch wordt gesprongen. Een typische fout is het vergeten van het break-statement. Tenslotte staat een default-gedeelte ter beschikking voor alle andere gevallen.

```

switch(n) {
    case 1:                //voer code uit horende bij n == 1
        statement1;
        break;            //spring uit het switch statement
    case 2:                //voer code uit horende bij n == 2
        statement2;
        break;            //spring uit het switch statement
    case 3:                //voer code uit horende bij n == 3
        statement3;
        break;            //spring uit het switch statement
    default:               //voer code uit horende bij alle andere gevallen
        statementn;
        break;            //spring uit het switch statement
}

```

❖ while

Een lus kan gemaakt worden met behulp van een while-statement.

```

while (voorwaarde) {
    statement(s);
}

```

Zolang aan de voorwaarde voldaan wordt (true), worden de statements uitgevoerd. Het volgende voorbeeld drukt de even getallen kleiner dan 10 af.

```

function printEven() {
    var tekst = "Even getallen: ";
    var i = 0;
    while (i < 10) {
        if (i % 2 == 0) {
            tekst += i + " ";
        }
        i++;
    }
    document.write(tekst);
}

```

}

❖ **do-while**

De `do-while`-constructie is een alternatief voor de `while`-constructie. Het verschil is dat de statements altijd minstens éénmaal worden uitgevoerd.

```
do {
  statement(s);
} while (voorwaarde);
```

De statements worden uitgevoerd zolang de expressie waar is. Let ook op de puntkomma (;) na de voorwaarde. Hier volgt de aanpassing om de even getallen te printen.

```
function printEven () {
  var tekst ="Even getallen: ";
  var i = 0;
  do {
    if (i % 2 == 0) {
      tekst += i + " ";
    }
    i++;
  } while (i < 10);
  document.write(tekst);
}
```

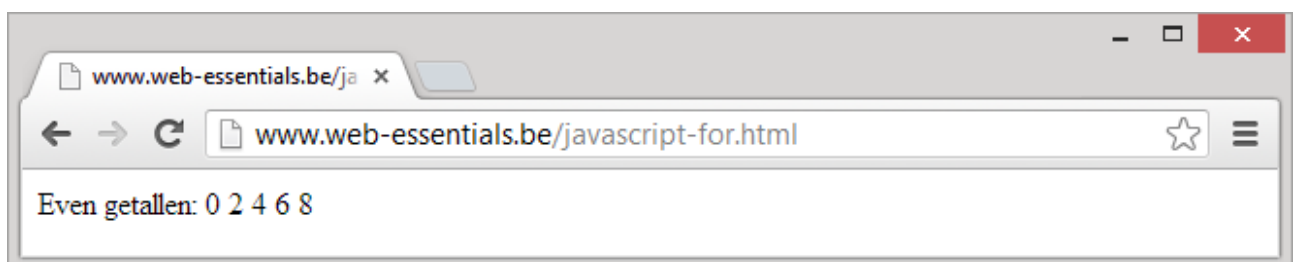
❖ **for**

De `for`-lus maakt het werken met tellers wat eenvoudiger en is de aangewezen constructie wanneer het aantal herhalingen van tevoren bekend is. Tussen de haakjes komt eerst de initialisatie waarbij de teller op een waarde ingesteld wordt, daarna volgt de voorwaarde. Zolang er aan de voorwaarde voldaan wordt en dus de waarde `true` terugkomt, blijft het programma in de `for`-lus, anders (`false`) springt ze eruit. Als laatste komt de definitie van de stappen, meestal een ophoging in de vorm van `i++`.

```
for (initialisatie; voorwaarde; stappen) {
  statement(s);
}
```

We herhalen het voorbeeld met de even getallen.

```
function printEven () {
  var tekst ="Even getallen: ";
  for (var i = 0; i < 10; i++) {
    if (i % 2 == 0) {
      tekst += i + " ";
    }
  }
  document.write(tekst);
}
```


13.9 Objecten

Objectgeoriënteerd programmeren wordt door veel talen ondersteund, ook door JavaScript. In dit deel zie je kort hoe JavaScript objecten aanbiedt en hoe je als programmeur ermee overweg kan.

❖ Wat is een Object?

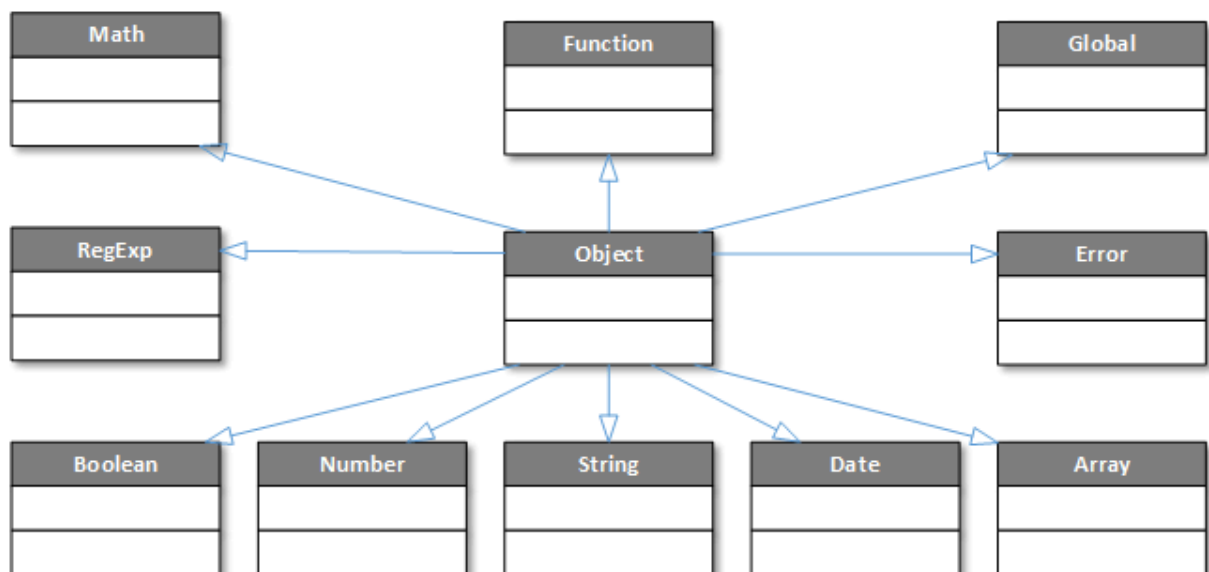
Het is niet de bedoeling om hier volledig uit te leggen wat een object is. Daarover bestaan er meerdere handboeken. In een programma bestaat een **object** uit een set van waarden (**properties**) en **methods**. Een method kan de toestand (property) van een object wijzigen.

Een `String`, een `Array`, een `Window`, een `Frame`, een `Form`, . . . zijn allemaal objecten die eigenschappen bevatten en zo een **entiteit** vormen.

Een object heeft **properties** of eigenschappen die je kunt lezen en/of schrijven. Bijvoorbeeld een `window` heeft een `name` die je kunt zetten of opvragen. De property van een object kan opnieuw objecten opleveren, bijvoorbeeld een `window` heeft een property `frames[]` die een array van frame-objecten oplevert.

```
object.property
object.method()
```

Een object heeft **methodes** die je kan oproepen. Deze kunnen de toestand van dat object wijzigen. Bijvoorbeeld een `window` heeft een methode `close()` om dit venster te sluiten. Onderstaande figuur geeft een overzicht van de objecten die JavaScript ter beschikking stelt aan de programmeur. Je kan ze dus gebruiken in eender welke omgeving die de JavaScript standaard ondersteunt.

◆ *Object*

Dit is de basisklasse. Elk object binnen JavaScript erft de properties en methods van dit object over. Bijvoorbeeld de methode `Object.toString()` geeft een string voorstelling van het betreffende object.

◆ *Boolean*

Deze objecten fungeren als omhulsel (eng: wrapper) voor de booleaanse waarden `true` en `false`.

◆ *Number*

Objecten van het type `Number` stellen getallen voor. Deze klasse heeft enkele belangrijke properties, bijvoorbeeld `Number.NaN`, `Number.MAX_VALUE` en `Number.MIN_VALUE`.

◆ *String*

Een `String` is een karakters voorstelling van tekstuele informatie.

◆ **Date**

Objecten die dienen om te werken en te rekenen met datums.

◆ **Array**

Dit is een datastructuur die bestaat uit een lijst van elementen (objecten).

◆ **RegExp**

De klasse `String` biedt reeds heel wat methodes die helpen met het zoeken van woorden en patronen. Deze klasse gaat hierop verder en biedt de programmeur *reguliere expressies*. Oorspronkelijk afkomstig uit de Unix-wereld en de taal Perl, is het hier mogelijk om ingewikkelde zoekpatronen op te bouwen.

◆ **Math**

Dit een bibliotheek van de meest gebruikte wiskundige functies en constanten.

◆ **Global**

Een verzameling van alle globale objecten. Als je zelf een globale variabele declareert erft die de properties en methods over van de klasse `Global`.

◆ **Error**

Net zoals Java en C++, biedt JavaScript een exception mechanisme. We gaan hier niet verder op in, maar vermelden dat de exceptions die gegoooid worden van het type `Error` zijn.

❖ **Objecten maken**

Objecten worden aangemaakt met de operator `new`.

```
var vandaag = new Date();
var kerstmis = new Date(2009, 12, 25);
```

Meestal hoef je geen objecten aan te maken, maar gebruik je reeds beschikbare objecten. Bijvoorbeeld binnen een browser omgeving beschik je over de objecten `document` en `window`.

❖ **Properties**

Properties benader je door middel van de zogenaamde *dot-notatie*. Aan de linkerkant van de punt is een referentie naar het object, de rechterkant is de beschouwde property. Een voorbeeld maakt veel duidelijk.

```
var myDoc = window.document;
myDoc.backgroundColor = "white";
```

Binnen Client-Side JavaScript bestaat het `window`-object dat het browservenster aanduidt. Dit object heeft een property `document`, die in de variabele `myDoc` opgeslagen wordt. Vervolgens zet je de property `backgroundColor` op de waarde `"white"`. Het effect zal zijn dat het document nu met witte achtergrond zal afgebeeld worden.

Stel dat je een object hebt en je wil daarvan alle properties afdrukken, dan kan dit als volgt:

```
var myObject = ...; //het te onderzoeken object
for (var propertyName in myObject) {
    document.write(propertyName + "=" + myObject[propertyName] + "<br />");
}
```

❖ **Methodes**

Een methode is een functie die hoort bij een object. Ze wordt net zoals properties opgeroepen door middel van de *dot-notatie*.

```
document.write("Dit is een voorbeeld van dot-notatie");
```

13.10 Werken met getallen

Zoals bij de datatypes besproken kent JavaScript gehele getallen (engels: integers) en kommagetallen (engels: floating point numbers). Hun gebruik ligt tamelijk voor de hand. Daarom overlopen we enkele voorbeelden.

```
var a = 10;
var b = 20;
a = a + b; //a krijgt de waarde 30

var c = 1.5;
var d = 0.5;
c = c * d; //c krijgt de waarde 0.75
```

Naast de normale wiskundige operatoren: optellen (+), aftrekken (-), vermenigvuldigen (*), modulo (%) en delen (/), zijn gespecialiseerde wiskundige functies voorhanden in het `Math`-object.

Voor uitzonderlijke omstandigheden zijn er enkele speciale waarden beschikbaar. Bijvoorbeeld een ongeldige bewerking levert de waarde `NaN` (*Not A Number*) op en het wiskundige begrip “oneindig” wordt aangegeven door `Infinity`.

We bekijken een concreet programma. Dit voorbeeld leest een getal in en rondt het af naar de dichtstbijzijnde gehele waarde.

```
<script type="text/javascript">
function roundNumber() {
    var getal = Number(window.prompt("Geef een getal in: "));
    if (isNaN(getal)) {
        document.write("U heeft geen getal ingegeven: " + getal);
    } else {
        var afrond = parseInt(getal + 0.5);
        document.write("Het getal " + getal + " is afgerond naar " + afrond);
    }
}
</script>
```

```
<body onload="roundNumber();" >...</body>
```

Het voorbeeld definieert de functie `roundNumber()` die opgeroepen wordt bij het laden van de pagina. Het programma vraagt aan de gebruiker een getal. Dit gebeurt in een apart venster dat een prompt window genoemd wordt.

De methode `window.prompt()` heeft als argument een boodschap en retourneert een `String` met daarin datgene wat de gebruiker ingetikt heeft. Deze `String` moet omgezet worden naar een getal, vandaar de functie `Number()` die deze omzetting doorvoert ofwel de waarde `NaN` teruggeeft als de omzetting niet mogelijk is (bijvoorbeeld omwille van tekstuele invoer).

```
var getal = Number(window.prompt("Geef een getal in: "));
```

Vervolgens test het programma of de conversie geslaagd is door te testen op de waarde `NaN`. Dit gebeurt met de functie `isNaN()` die `true` of `false` teruggeeft.

```
if (isNaN(getal))
```

Indien het geen getal was, wordt er een melding gemaakt. Merk op dat de variabele `getal` hier automatisch naar een `String` is omgezet en kan geschreven worden naar het document.

```
document.write("U heeft geen getal ingegeven: " + getal);
```

In het andere geval doe je de afronding (vanaf 0.5 naar boven afronden, de rest naar onder). Dit doe je met een trucje: je telt het getal 0.5 bij het ingelezen getal en zet dit om naar een geheel getal. Let op dat je in je programma werkt met de Amerikaanse conventie voor kommagetallen (gebruik dus een punt).

Hierbij gebruik je de functie `parseInt(String)`. Deze functie tracht het eerste woord van het `String` argument om te zetten naar een geheel getal. Indien dit niet lukt, wordt er `NaN` teruggegeven. Analooq bestaat er een functie `parseFloat(String)`, die het eerste woord van het argument omzet naar een reëel getal.

```
var afrond = parseInt(getal + 0.5);
document.write("Het getal "+getal+" is afgerond naar "+afrond);
```

We hadden het onszelf ook eenvoudiger kunnen maken door de functie `round()` van het `Math` object te gebruiken. Deze functie doet de afronding zonder het trucje met de optelling.

13.11 Werken met strings

Een `String` is een aaneenschakeling van karakters met de bedoeling om tekstuele informatie voor te stellen. In Java heb je de `java.lang.String` klasse, in C/C++ heb je het `char` type en in JavaScript heb je de ingebouwde `String` objecten.

Tekstuele informatie die je als `String` wil benaderen dienen door quotes omgeven te zijn. Je hebt de keuze: " of '.

```
'een testje met een string'
"een andere string"
```

De lege string zonder karakters is gewoon een opeenvolging van twee quotes.

```
" " //de lege string
```

Een string begrensd door dubbele quotes mag enkele quotes bevatten en vice versa. Wil je toch binnen de string dubbele quotes gebruiken, dan moet je deze escaper met een backslash.

```
"Deze string kan een 'quote' bevatten"
'Deze string kan "dubbele quotes" bevatten'
"Quotes binnen strings kan mits \"escapes\" toe te passen"
```

Een nieuwe lijn binnen een string kan door de escape `\n` toe te passen.

```
"Eerste lijn\nTweede lijn"
```

String objecten kan je aanmaken op de volgende manier.

```
var a = "Een String";
var b = new String("Nog een String");
```

Op strings kan je een aantal bewerkingen toepassen. In feite is elke string een object die methodes bevat om strings te manipuleren.

♦ *Samenvoegen van strings*

Samenvoegen (concatenatie) van strings kan door middel van het plus (+) teken.

```
tekst1 = "Hogeschool PXL";
tekst2 = "Ik studeer aan";
alles = tekst2 + " " + tekst1;
//geeft: "ik studeer aan Hogeschool PXL"
```

◆ *Property length*

Deze (alleen lezen) property geeft aan uit hoeveel karakters de string bestaat.

```
var tekst = "Hogeschool PXL";
var lengte = tekst.length;                // lengte = 14
```

◆ *String.charAt(pos)*

Deze methode retourneert het karakter op positie `pos`. Let op: net zoals bij arrays begin je te tellen vanaf nul!

```
var tekst = "Hogeschool PXL";
var karakter = tekst.charAt(0);            // karakter = 'H'
```

◆ *String.indexOf(char, [start])*

Deze methode retourneert de eerste index waar het karakter of substring `char` binnen de string voorkomt. Je kan deze methode gebruiken om te zoeken binnen een string. Als het karakter of de substring niet gevonden wordt, retourneert de functie -1.

Optioneel kan een beginindex `start` meegegeven worden. Dit duidt aan vanaf welke positie er moet begonnen worden met zoeken.

```
var tekst = "Piet@myComp.be";
var i = tekst.indexOf('@');                // i = 4
var j = tekst.indexOf('.nl');              // j = -1
```

◆ *String.substring(from, [to])*

Deze methode isoleert een substring uit de gegeven string. De eerste letter van de substring bevindt zich op index `from` en het argument `to` de positie van het eerste karakter dat *niet* meer tot de substring behoort. Als het wordt weggelaten, gaat het gewoon tot het einde van de string.

```
var tekst = "Hogeschool PXL";
var s1 = tekst.substring(0, 9);            // s1 = 'Hogeschool'
var s2 = tekst.substring(10);              // s2 = 'PXL'
```

◆ *String.toUpperCase()* en *String.toLowerCase()*

Converteert een string naar hoofdletters of naar kleine letters.

14 Document Object Model

Een Document Object model geeft de structuur en inhoud van een webpagina hiërarchisch weer als een omgekeerde boomstructuur. Kenmerkend aan de boomstructuur is dat er vertrokken wordt vanaf één gemeenschappelijke stam, waarop een aantal aftakkingen staan, op deze aftakkingen kunnen verdere aftakkingen komen, enzovoort. Helemaal op het einde komen uiteindelijk de bladeren.

Deze boom wordt dan vanuit een parent-child relatie benaderd. Elke verdere aftakking is een **child** van de bovenstaande aftakking, die als **parent** aangeduid wordt. Elk HTML-element in de boomstructuur is een knooppunt (**node**).

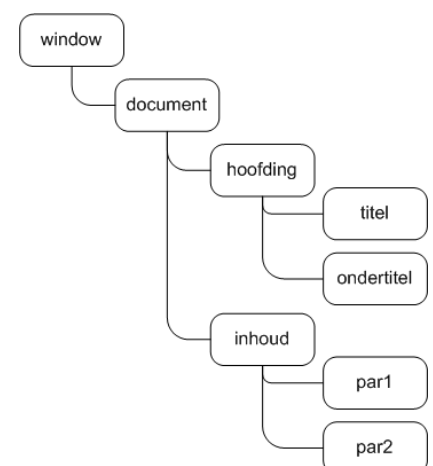
Helemaal bovenaan in de hiërarchie staat het **Window**-object, dit is dus het topknooppunt. Als je surft, heb je meestal één of meerdere browservensters open staan. Al deze vensters worden binnen de scripttaal als **Window**-objecten voorgesteld. Het refereren naar het venster dat de focus heeft, dit is het venster waarin op dat moment gewerkt wordt, gebeurt met de verwijzing `self` of `window`. Aangezien je meestal binnen dit browservenster wenst te blijven, mogen die verwijzingen weggelaten worden. De browserapplicatie zit vervat in het **Navigator**-object, beschikbaar vanuit een willekeurig venster.

Indien binnen het browservenster een HTML-pagina opgeladen is dan wordt dit aangeduid door het **document**-object, wat dus een child is van de **window**-parent. Indien er gebruik gemaakt wordt van een frameset dan zijn de verschillende frames de child-objecten van de **window**-parent. Alle frames kunnen via de array `frames[]` benaderd worden. De sequentienummers binnen de reeks worden overgenomen van de volgorde waarop de frames in de frameset staan. Document-objecten worden opgehaald van een server op een welbepaalde URL: het object noemt men een **Location**.

Op zijn beurt bevat het document-object zijn eigen kinderen, namelijk de HTML-elementen, die op hun beurt als object beschikbaar zijn. Mogelijke nodes zijn bijvoorbeeld `form`, `image` en `anchor`. In de loop van dit hoofdstuk en de volgende hoofdstukken zal je zien hoe je deze objecten gebruikt, samen met de methodes die ze ter beschikking stellen.

Het feit dat de gehele browseromgeving met zijn inhoud voorgesteld kan worden door objecten die op een familiale manier met elkaar zijn verbonden, heeft aanleiding gegeven tot een W3C standaard, het **Document Object Model**. Dit model wordt veel minder abstract door van een bepaald HTML-document het DOM te tonen. Het volgende document bevat twee eenvoudige formulieren. De figuur toont de objecten zoals door het DOM voorgesteld.

```
<body>
  <div id="hoofding">
    <p id="titel">Titel van de pagina</p>
    <p id="ondertitel">Ondertitel</p>
  </div>
  <div id="inhoud">
    <p id="par1">Eerste paragraaf</p>
    <p id="par2">Eerste paragraaf</p>
  </div>
</body>
```


Om met een scripttaal de verschillende knooppunten te kunnen benaderen, is het nodig om alle elementen die dienen gefocust te worden te voorzien van een identificatie. Vroeger werd hier het `name`-attribuut voor gebruikt, maar dit werkt enkel nog goed met een beperkt aantal HTML-elementen, zoals bijvoorbeeld figuren. Tegenwoordig wordt het `id`-attribuut gebruikt.

14.1 Verschillende modellen

Zowel Netscape en Internet Explorer bezitten een eigen Document Object Model dat natuurlijk door hun ondersteund wordt. Het nadeel is dat deze modellen niet of slecht ondersteund worden door de concurrentiële webbrowser. Gelukkig is er nu een standaard DOM, gestandaardiseerd door W3C DOM, dat ondersteund wordt door alle moderne browsers. Een benadering van hetzelfde element via de vier bestaande modellen zal veel duidelijk maken. In alle gevallen wordt de inhoud van het tekstveld met `id="naam"` in een variabele geladen.

❖ Level 0 DOM

Het Level 0 DOM werd geïntroduceerd bij de komst van Netscape 2 en heeft daarmee ongeveer dezelfde leeftijd als JavaScript. Eigenlijk wordt deze oudste methode best niet meer gebruikt, maar toch schenken we er wat aandacht aan omdat ze nog vaak voorkomt in veelgebruikte stukjes script en toch nog ondersteund wordt door veel browsers.

Het Level 0 DOM ondersteunt maar enkele HTML-elementen, namelijk interne en externe hyperlinks (`<a>`), figuren (``), formulieren (`<form>`) en formulierelementen. Aangezien er meerdere van dergelijke elementen aanwezig zijn, worden ze in een reeks (array) geplaatst die begint met de indexwaarde nul.

De mogelijke methoden zijn:

- `document.links[]`, om toegang te krijgen tot alle hyperlinks (``).
- `document.anchors[]`, verschaft toegang tot interne hyperlinks (``).
- `document.images[]`, om toegang te krijgen tot de afbeeldingen.
- `document.forms[]`, om toegang te krijgen tot de formulieren.
- `document.forms[].elements[]` verschaft toegang tot de onderliggende elementen van een formulier, onafgezien of het input-velden, select-boxen, textarea's, enzovoort zijn. Deze structuur is uniek voor Level 0 DOM en wordt niet in latere DOM's teruggevonden.

Stel dat je met JavaScript een `form`-element wil manipuleren. Een `document`-knooppunt bevat bijvoorbeeld een array van twee formulieren, genaamd `enquete` en `lidmaatschap`. Het eerste formulier krijgt als index de waarde 0. Elk formulier van het document in het browservenster is een child van de parent `document` die op zijn beurt afstamt van het `window`-object. Dit kan weergegeven worden door:

```
var formulier = window.document.forms[0];
```

Een groot nadeel van bovenstaande notatie is de leesbaarheid. Het feit dat je te maken hebt met het eerste formulier, zegt niets over welk formulier het nu eigenlijk is en met welke bedoeling het gebouwd is. Beter zou zijn om te werken met de naam van het formulier: dit is veel duidelijker voor de programmeur.

```
var formulier = document.forms["enquete"];
```

Omdat de uitgevoerde code behoort tot het venster dat de focus heeft, mag je het `window`-object weglaten. De verwijzing gebeurt nu impliciet.

```
var formulier = document.forms[0];
```

of

```
var formulier = document.forms["enquete"];
```

En aangezien er slechts één HTML-element is dat de naam "enquete" heeft meegekregen, hoeft eigenlijk niet gespecificeerd te worden dat het om een formulier gaat en kan het nog simpeler.

```
var formulier = document.enquete;
```

Stel dat je geïnteresseerd bent in wat de gebruiker ingetikt heeft in het naamveld op het eerste formulier dan kan je dit door de waarde (engels: `value`) op te vragen van het naamveld dat hoort bij het enquêteformulier van het document.

```
var tekst = document.forms[0].elements[0].value;
```

Aangezien ook deze input-elementen een naam meegekregen hebben is hier ook vereenvoudiging mogelijk.

```
var tekst = document.forms["enquete"].elements["naam"].value;
```

of nog veel korter

```
var tekst = document.enquete.naam.value;
```

❖ Netscape DOM of Layer DOM

Vanaf versie 4 van Netscape werd het gebruik van lagen geïntroduceerd samen met een DOM dat hierop gebaseerd is. Deze Netscapelagen werden later opgenomen in de CSS2 standaard als positioneringsbesturingselementen. Objecten worden benaderd met de code `document.layers`, gevolgd door de toegekende naam of id.

```
var tekst = document.layers['naam'].value;
```

❖ Internet Explorer DOM of All DOM

Het Internet Explorer DOM staat ook bekend onder de naam All DOM, aangezien de adressering gebeurt met `document.all`, gevolgd door de toegekende naam of id. Alle objecten worden immers in een array met de naam `all` gestopt.

```
var tekst = document.all['naam'].value;
```

of

```
var tekst = document.all.item('naam').value;
```

of

```
var tekst = document.all.naam.value;
```

Er kan binnen de array ook gebruik gemaakt worden van de volgorde.

```
var tekst = document.all[0].value;
```

of

```
var tekst = document.all.item(0).value;
```

❖ W3C DOM

Ook het gestandaardiseerd W3C-DOM maakt gebruik van de toegekende `name`- of `id`-attributen. De gebruikte methode om een door een `id`-attribuut benoemd element te benaderen is

```
var tekst = document.getElementById('naam').value;
```

Twee andere methodes zijn `getElementsByTagName()` en `getElementsByName()`. Let erop dat er hier in veelvoud (`Elements`) gesproken wordt aangezien er natuurlijk meerdere objecten met dezelfde naam of tagnaam kunnen zijn. Alle HTML-elementen die voldoen aan deze naam komen in een array terecht. Bij `getElementById()` is dit niet zo aangezien een `id`-attribuut uniek moet zijn.

```
var tekst = document.getElementsByTagName('input').item(0).value;
```

Indien er aan het `input`-element naast een `id` ook een `name`-attribuut was meegegeven, kan ook de volgende code.

```
var tekst = document.getElementById('naam').item(0).value;
```

of

```
var tekst = document.getElementsByName('naam')[0].value;
```

Zoals in de bovenstaande voorbeeldcodes is weergegeven kan van elk geadresseerd element een attribuutwaarde opgevraagd worden, door de naam van het attribuut mee te geven.

```
var titel = document.getElementById('identificatie').title;
var waarde = document.getElementById('identificatie').value;
var klasse = document.getElementById('identificatie').class;
var bron = document.getElementById('identificatie').src;
```

Bij het benaderen van een stijlregel van een HTML-element moet de term `style` opgegeven worden, gevolgd door de benaming van de stijldeclaratie. Indien deze benaming uit meerdere woorden bestaat dient ze aan elkaar vast geschreven te worden, waarbij het tweede woord met een hoofdletter begint.

```
var hoogte = document.getElementById('naam').style.height;
var kleur = document.getElementById('naam').style.color;
var achtergrond = document.getElementById('naam').style.backgroundColor;
var bovenmarge = document.getElementById('naam').style.marginTop;
```

Binnen het W3C-DOM kunnen deze methods verder aangevuld worden met de volgende formuleringen:

- `childNodes[]`, een reeks van alle knooppunten onder dat bepaalde element, sequentieel genummerd in de volgorde waarin ze in de HTML-code voorkomen.
- `firstChild`, het eerste onderliggend HTML-element.
- `lastChild`, het laatste onderliggend HTML-element.

Om met behulp hiervan terug de waarde van het `input`-element met de `id` naam op te vragen, kan dit met de volgende code. Ondanks het feit dat er maar één `body`-element mag aanwezig zijn in het `document`, moet hier toch het volgordenummer binnen de reeks meegegeven worden.

```
var tekst =
document.getElementsByTagName('body')[0].firstChild.firstChild.value;
```

of

```
var tekst =
document.getElementsByTagName('body')[0].childNodes[0].childNodes[0].value;
```

Vanzelfsprekend kan ook een mengvorm van beide methoden.

```
var tekst =
document.getElementsByTagName('body')[0].firstChild.childNodes[0].value;
```

of

```
var tekst =
document.getElementsByTagName('body')[0].childNodes[0].firstChild.value;
```

Nieuw vanaf HTML5 zijn de functies `document.getElementsByClassName()`, `document.querySelector()` en `document.querySelectorAll()`.

Met `document.getElementsByClassName()` kan je alle elementen kiezen waaraan je een bepaalde `class` hebt toegekend. Dit kan handig zijn om de stijl of inhoud van dergelijke elementen te veranderen.

```
<script type="text/javascript">
  function maakOranje () {
    var groep = document.getElementsByClassName('geel');
    for (var i = 0; i < groep.length; i++) {
      groep[i].style.color='orange';
    }
  }
</script>
```

Met `document.querySelector()` kunnen CSS-selectors worden meegegeven om een element te definiëren. Enkel de eerste hit wordt opgenomen.

```
<script type="text/javascript">
  function maakOranje () {
    document.querySelector('p + p').style.color='orange';
  }
</script>
```

Indien alle elementen die matchen met de opgegeven selector moeten geselecteerd worden in een reeks, dan dien je `document.querySelectorAll()` te gebruiken.

```
<script type="text/javascript">
  function maakOranje () {
    var groep = document.querySelectorAll('p + p');
    for (var i = 0; i < groep.length; i++) {
      groep[i].style.color='orange';
    }
  }
</script>
```

Deze nieuwe DOM-functies zijn vooral handig met de nieuwe JavaScript API's (offline storage, geoLocation, canvas, ...) van HTML5. Dit gaat echter voorbij aan deze cursus.

15 DOM scripting

15.1 Inleiding

Indien je enkel gebruik maakt van HTML kan je goed werkende statische websites bouwen. Door hieraan krachtige Cascading Style Sheets toe te voegen, kan je de inhoud beter scheiden van de opmaak, maar ook dit resulteert in statische webpagina's.

Om een pagina dynamisch te maken is er nog een derde pijler nodig. Je kan kiezen voor scripttalen (zoals VB-script, Javascript, ...) of voor de toevoeging van animatie met pakketten zoals Flash, Shockwave, Hier wordt gekozen voor de toevoeging van JavaScript.

Om doelmatig gebruik te maken van dynamische technieken moet aan een aantal eisen voldaan zijn:

- Het moet perfect samenwerken met goedgekeurde HTML-tags en gestandaardiseerde scripttalen.
- Het mag niet nodig zijn om plug-ins te installeren. Alle ondersteuning moet standaard van de webbrowser komen.
- Het moet browser- en platformonafhankelijk zijn en dus dezelfde werking vertonen onder Internet Explorer, Firefox, Opera, Chrome of Safari en dit zowel onder Windows, Linux als MacOS.
- De onderliggende doelstelling is een verbetering van de interactiviteit en het dynamisch opbouwen of wijzigen van webpagina's. Het mag dus niet enkel een toevoeging zijn om de toevoeging, er moet een duidelijke meerwaarde zijn.

15.2 DHTML versus DOM-scripting

Bij de eerste koppeling van HTML en CSS met een scripttaal zoals Javascript werd gesproken van **dynamic HTML**. DHTML is dus geen W3C- standaard zoals HTML, XHTML, HTML5 en CSS, maar een combinatie van verschillende standaarden.

Er is echter een probleem aangezien Microsoft en Netscape een verschillende invulling hebben gegeven aan de technieken om DHTML toe te passen. Dit resulteert in specifieke DHTML voor Netscape en voor Microsoft en uiteindelijk de ontwikkeling van browseronafhankelijke DHTML.

• Netscape DHTML

Met Netscape 4 biedt Netscape een alternatief voor CSS door de invoering van JSS (Javascript Style Sheets). Aangezien CSS echter door het W3C erkend is en JSS niet, wordt het gebruik van JSS afgeraden. De andere browsers ondersteunen dit ook niet.

• Microsoft DHTML

Microsoft baseerde zijn invulling van het begrip DHTML vooral op Active-X technologie en visuele filters. Aangezien deze technologie eigendom is van Microsoft en dus geen publieke standaard is, is ook het gebruik hiervan af te raden.

• DOM-scripting of browseronafhankelijke DHTML

Om browser- en platformonafhankelijk te werken is het noodzakelijk om enkel met algemeen erkende technologieën te werken, nl. **CSS**, **Javascript** en het **W3C DOM** (Document Object Model). Al deze standaarden worden door de huidige generatie browsers ondersteund.

Voor deze browseronafhankelijke combinatie wordt vaak de term DOM-scripting gebruikt. Er wordt gebruik gemaakt van het W3C DOM om van bepaalde HTML-elementen het uitzicht te wijzigen. Veelgebruikte toepassingen zijn onder andere:

- het zichtbaar en onzichtbaar maken van elementen of lagen door bijvoorbeeld de CSS-declaratie *visibility:visible* te wijzigen naar *visibility:hidden*.
- De kleur van bepaalde elementen wijzigen.
- De volledige opmaak van een pagina wijzigen.
- Het creëren van een roll-over afbeelding die dus wijzigt wanneer de muis erover gaat.
- Het programmeren van een diavoorstelling.
- Het valideren van dynamische formulieren.

Al deze functies worden in JavaScript geprogrammeerd en opgeroepen door een bepaalde trigger.

15.3 Event handling

Het gebruik van JavaScript binnen een webbrowser is hoofdzakelijk eventbased. De gebruiker leest de webpagina en reageert erop: formulieren verzenden, op links klikken, scrollen, animaties starten, ...

De gebeurtenis die de gebruiker initieert noemt men een **event**. Nu kan je aan deze gebeurtenis gehoor geven door een bepaald stuk programmacode uit te voeren. Dit noemt men **event handling**.

❖ Event handling via de html-code

In deze oudere methode koppel je een event door het toevoegen van een event-attribuut in de opentag van een HTML-element. Dit attribuut duidt het soort event aan. De waarde van dit attribuut bevat dan de JavaScript-statements die uitgevoerd worden als het event voorvalt.

```
<tag onevent = "statement1; statement2, ...;">...</tag>
```

Bijvoorbeeld:

```
<button onclick="window.alert('Je hebt me geklikt!');">klik op mij</button>
```

De `<button>`-tag heeft een attribuut `onclick` meegekregen die de gebeurtenis aangeeft als de gebruiker op de knop klikt. De waarde is een reeks van JavaScript-statements die uitgevoerd worden als reactie op het event, in dit geval dus slechts één statement (`window.alert()`). Door deze statements zo kort en duidelijk mogelijk te houden wordt een goed leesbare en duidelijke programmacode bekomen. Om nog een betere structuur en leesbaarheid te bekomen, gebruik je best één functieoproep die je dan in het `<head>`-gedeelte volledig uitwerkt.

Dus algemeen:

```
<tag onevent="myHandlerFunction(args);">...</tag>
```

Niet alle event handlers kunnen toegepast worden op alle elementen, sommige zijn specifiek bedoeld voor hyperlinks, voor afbeeldingen, voor formulieren of voor documenten.

❖ **Event handling via JavaScript**

Een betere methode dan de events op te nemen in de html-code is om ze te omschrijven in de JavaScriptcode.

```
<type type="button" id="knop">...</button>
```

Dit kan op twee manieren. De oudste manier voegt een event als methode toe, waarbij je dit aan een functie koppelt.

```
document.getElementById("knop").onclick = doeIets;

function doeIets() {
  ...
}
```

Bij de nieuwere `addEventListener` dient wel nog een verschil gemaakt te worden afhankelijk van de browser. Internet Explorer 8 en vroeger ondersteunen dit niet en daarvoor moet je een fall-back maken via `attachEvent`.

```
window.addEventListener('load', function() {
    document.getElementById("knop").addEventListener('click', doeIets);
});

function doeIets() {
  ...
}
```

❖ **Event handlers voor documenten en vensters**◆ ***onload***

Dit event treedt op nadat een object is geladen. Dit wordt zeer veel gebruikt bij het laden van een document en is zelfs onmisbaar als nieuwe pagina's dynamisch dienen opgebouwd te worden. In onderstaand voorbeeld wordt bij het laden een pop-upvenster geopend.

```
<body onload="alert('Welkom op de site!');">
```

of

```
window.onload=function(){alert('Welkom op de site!');">};
```

of

```
window.addEventListener('load', function() {
    alert('Welkom op de site!');
});
```

◆ ***onunload***

Dit event treedt op indien een object niet langer is geladen. Indien dit toegepast wordt op het body-element dan geeft dit de waarde `true` terug als de gebruiker de pagina verlaat.

```
<body onunload="alert('Bedankt voor uw bezoek!');">
```

◆ ***onresize***

Dit event treedt op als de afmetingen van het browservenster of van een frame worden aangepast.

❖ Event handlers voor alle elementen

◆ *onclick*

Dit event wordt meestal toegepast bij knopachtige elementen, afbeeldingen en hyperlinks, maar kan eigenlijk bij alle elementen gebruikt worden. De bijhorende programmacode wordt uitgevoerd wanneer de gebruiker op het element klikt. Als de handler (de JavaScript functie die hoort bij dit attribuut) de waarde *false* teruggeeft, dan voert de browser de standaardactie die bij dit element hoort *niet* uit. Er wordt bijvoorbeeld niet gesprongen naar een URL (voor het `<a>`-element), of het formulier wordt niet verstuurd wanneer op de submitknop geklikt wordt.

Ondanks het feit dat *onclick* bij alle elementen gebruikt kan worden moet hier spaarzaam mee omgesprongen worden aangezien gebruikers niet de gewoonte hebben overal op te gaan klikken.

◆ *onmousedown, onmouseup*

Deze events treden op als de gebruiker met de muis op een element staat en de muisknop respectievelijk indrukt en loslaat. De meeste elementen die *onclick* ondersteunen, ondersteunen ook deze events.

◆ *onmouseout, onmouseover*

Deze events treden op als de gebruiker met de muis over een element beweegt (*onmouseover*), of zich niet langer boven het element bevindt (*onmouseout*). Ze worden zeer veel met afbeeldingen gebruikt om een rollover afbeelding te maken, maar kunnen ook zeer nuttig zijn bij imagemaps en hyperlinks. Indien *onmouseover* bij een `<a>`-element gebruikt wordt dan zal de URL die bij deze link hoort *niet* in de statusbalk van de browser weergegeven worden als dit event de waarde *true* teruggeeft.

◆ *onmousemove*

Dit event treedt op als de gebruiker de muis beweegt als ze zich boven het element bevindt.

❖ Event handlers voor formulieren

◆ *onchange*

Dit event hoort enkel bij de elementen `<input>`, `<select>` en `<textarea>`. Het treedt op als de gebruiker de waarde van deze elementen wijzigt.

◆ *onsubmit, onreset*

Deze events horen bij het `<form>`-element en treden op als het formulier verstuurd (*submit*) of gewist (*reset*) wordt. Als de handler de waarde *false* teruggeeft, dan wordt de form *niet* verstuurd of gewist.

◆ *onfocus*

Dit event treedt op als een element wordt geselecteerd en kan toegepast worden bij hyperlinks `<a>`, bij afbeeldingsgebieden `<area>` en de formulierelementen `<input>`, `<select>` en `<textarea>`. Je kan de focus verplaatsen met de tab toets of met de muis.

◆ *onblur*

Dit event treedt op als de selectie van een element ongedaan wordt gemaakt en is dus de tegenhanger van *onfocus*.

◆ *onkeydown*

Dit event treedt op als een toets ingedrukt wordt op het toetsenbord.

◆ *onkeyup*

Dit event treedt op als de toets van het toetsenbord terug wordt losgelaten.

◆ *onkeypress*

Dit event treedt op na het *onkeydown*-event, dus als de toets ingedrukt gehouden wordt. *KeyPress* werkt enkel voor printbare karakters, dus niet voor bijvoorbeeld de alt- of ctrl-toets.

15.4 Pagina's dynamisch maken

❖ Methods en properties van document

Een veel gebruikte techniek om pagina's dynamischer te maken is het on-the-fly genereren van informatie binnen het `document`-object. De pagina die op een bepaald moment binnen het browservenster getoond wordt is het `document`-object.

Wanneer de gebruiker een bepaalde site bezoekt, vraagt hij eigenlijk een document op van een bepaalde webserver. De webserver stuurt hierop de pagina naar de browser van de gebruiker. Vooraleer de browser dit document zal tonen, controleert hij eerst of de pagina geen fouten bevat. Ook moet hij het document volledig doorlopen en intern een structuur opbouwen zodat het document correct getoond kan worden. Tenslotte moet hij ook de DOM opbouwen zodat de elementen van het document voor de JavaScript code ter beschikking staan. Heel dit proces noemt men het **parsen** van het document.

Als het parsen correct is verlopen, wordt het document weergegeven (ook wel **rendering** genoemd). In het andere geval wordt een foutmelding gegeven. Merk op dat veel browsers nogal fouttolerant zijn. Een tag vergeten te sluiten, verkeerd nesten van tags, tikfouten in attributen,... worden soms door de vingers gezien en de browsers doen hun uiterste best om de pagina toch weer te geven. Dat mag echter geen reden zijn om pagina's met fouten te schrijven!

◆ *Document.write*

Met de methode `document.write` kan tekst, HTML-code of JavaScript binnen het browservenster getoond worden. Het is dus mogelijk om HTML-tags mee te geven. Vermits je het schrijft naar een document, wordt het in de browser correct weergegeven.

```
document.write("Hiermee wordt tekst in het venster getoond.");
```

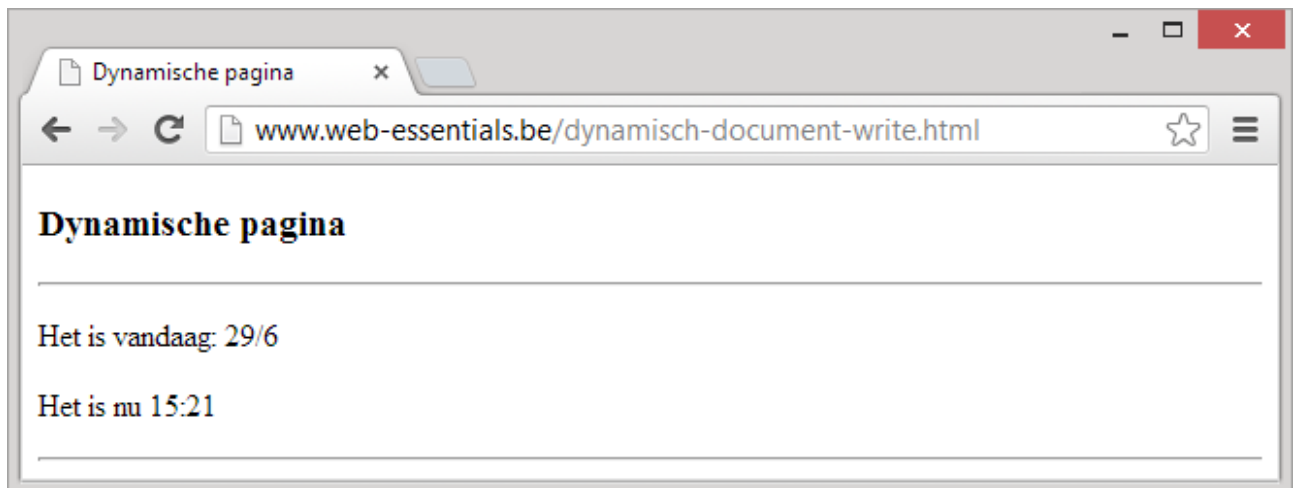
Een alternatief is `document.writeln` dat automatisch een nieuwe lijn toevoegt, maar niet langer goed ondersteund wordt door nieuwere browsers. Het is beter om de nodige HTML-codes op te nemen in `document.write`.

```
document.write("Hiermee wordt tekst in het venster getoond.<br />");
```

Deze methode `document.write` werd vroeger veel gebruikt binnen DHTML-pagina's, maar tegenwoordig zijn veel betere methoden beschikbaar (zie verder).

In het volgend voorbeeld wordt een pagina dynamisch gegenereerd door gebruik te maken van `document.write()`. Het spreekt voor zich dat je de code binnen de `script`-tag best kort en snel houdt, want dit vertraagt het parsing proces, m.a.w. de tijd dat de gebruiker moet wachten vooraleer hij iets te zien krijgt.

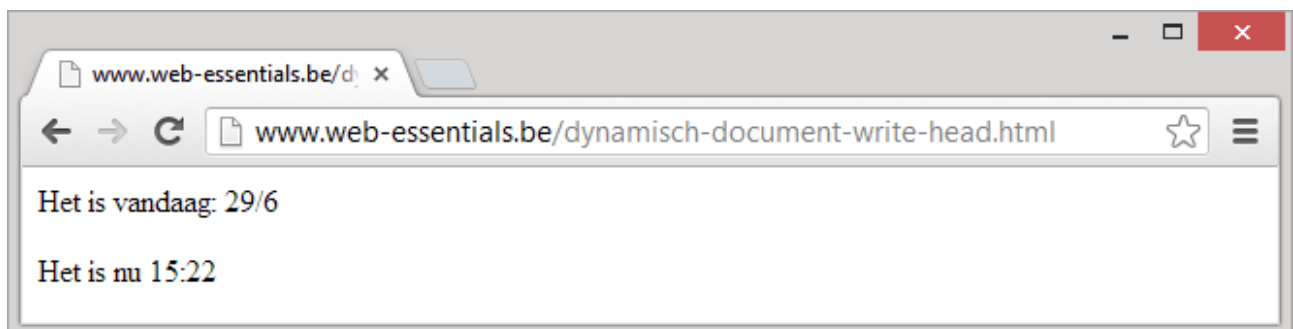
```
<html>
<head></head>
<body>
<h3>Dynamische pagina</h3>
<hr />
<script type=text/javascript>
  var vandaag = new Date();
  document.write("<p>Het is vandaag: " + vandaag.getDate() + "/" +
    vandaag.getMonth()+"</p>");
  document.write("<p>Het is nu " + vandaag.getHours() + ":" +
    vandaag.getMinutes() + "</p>");
</script>
<hr />
</body>
</html>
```


In bovenstaande code is de `<script>`-tag niet in het `<head>`-gedeelte geplaatst, maar rechtstreeks in de `<body>` van de pagina. Tijdens het parsen van het document wordt wat binnen de `<script>`-tag staat uitgevoerd. Door de statements `document.write()` met HTML-tags als argumenten te gebruiken, wordt het huidige document voorzien van nieuwe inhoud.

Een logische aanpassing zou zijn om de volledige JavaScriptcode in te bedden in een functie en deze op te roepen bij het laden (`onload`) van de pagina.

```
<html>
<head>
<script type="text/javascript">
function genereercode() {
var vandaag = new Date();
document.write("<p>Het is vandaag: " + vandaag.getDate() + "/" +
vandaag.getMonth()+"</p>");
document.write("<p>Het is nu " + vandaag.getHours() + ":" +
vandaag.getMinutes() + "</p>");
}
</script>
</head>
<body onload="genereercode();" >
<h3>Dynamische pagina</h3>
<hr />
</body>
</html>
```


Zoals bovenstaand screenshot duidelijk maakt geeft dit niet hetzelfde resultaat. De dynamische code wordt gegenereerd als reactie op het `onload`-event. Aangezien de pagina getoond kan worden is het parsen afgelopen en is het `document`-object dus gesloten (vergelijkbaar met `close()` methode). De HTML-code die in het `body`-element staat wordt dus niet langer getoond.

Daarom deze belangrijke tip: als je dynamische inhoud aan een JavaScript-pagina wil toevoegen, dan moet je dit doen terwijl de pagina geparsed wordt en wel op de plaats (in de `<body>`), waar de dynamische inhoud moet komen te staan.

Een alternatief zou zijn om de volledige pagina binnen de functie te laten parsen, dus inclusief de statische inhoud. Dit maakt de code echter veel minder leesbaar.

```
<html>
<head>
<title>Dynamische pagina</title>
<script type="text/javascript">
function genereerCode() {
  var vandaag = new Date();
  document.write("<h3>Dynamische pagina</h3><hr/>");
  document.write("<p>Het is vandaag: " + vandaag.getDate() + "</p>");
  document.write("<p>Het is nu " + vandaag.getHours() + ":" +
    vandaag.getMinutes());
  document.write("<hr/>"); </script>
</head>
<body onload="genereerCode();" >
</body>
</html>
```

Een document toegankelijk maken voor de `document.write()`-methode doe je met de `document.open()`-methode. Aangezien deze methode het document herinitialiseert wordt alle eventueel aanwezige inhoud gewist.

```
document.open()
```

Het sluiten of beëindigen van het document kan met methode `close()`.

```
document.close()
```

❖ Methods en properties van window

Als je een webbrowser start, opent slechts één venster (window). Terwijl je surft op het net, kan het gebeuren dat nieuwe vensters geopend worden en andere gesloten. Dit kan je bekomen met de `window.open()` en `window.close()`-methodes van het `window` object. Deze methodes worden dus gebruikt voor nieuwe vensters, dit in tegenstelling tot `document.open()` en `document.close()` die ingrijpen op het huidige venster.

Een nieuw venster openen kan met de `open()`-methode.

```
window.open()
```

Het sluiten of beëindigen van een venster kan met methode `close()`.

```
window.close()
```

Naast het openen en sluiten kan je met JavaScript ook vensters verschuiven en van grootte veranderen. Dit kan naar een absolute waarde of met een relatieve aanpassing ten opzichte van de huidige waarde.

```
moveTo(x, y)
moveBy(dx, dy)
resizeTo(width, height)
resizeBy(dwidth, dheight)
```

Bij het openen van een nieuw browservenster kan je verschillende parameters meegeven.

```
window.open(url, name, features, replace)
```

Argument	Betekenis
url	De URL van de locatie die moet geopend worden. Als een lege string wordt meegegeven ("") wordt een leeg document getoond.
name	De naam van het venster. Deze naam kan gebruikt worden als de waarde van een target-attribuut bij een <a> of een <form>-tag.
features	Een string die de eigenschappen van het venster bevat. <ul style="list-style-type: none"> • height: de hoogte van het venster • left,top: de X-Y coördinaten van het venster (voor Internet Explorer) • location: de adresbalk (yes/no) • menubar: de menubalk (yes/no) • resizable: mag het venster van grootte veranderen (yes/no) • screenX, screenY: de X-Y coördinaten van het venster (voor Firefox). • scrollbars: de scrollbars (yes/no) • status: de statusbalk (yes/no) • toolbar: de toolbar met de Back en Forward knoppen enz. (yes/no) • width: de breedte van het venster
replace	Indien true, dan wordt een extra entry in de history lijst van de browser aangemaakt.

Je kan ook testen of een bestaand `window`-object reeds gesloten is, door te controleren wat de waarde is van de property `window.closed`. Dit uitgezonderd, kan je op een gesloten venster niet langer methodes of properties oproepen.

Beschouw het volgende voorbeeld. De pagina bevat een link die een nieuw venster opent en een andere link die het venster kan sluiten. Let op in de code hoe de eigenschappen van het venster bepaald worden.

```
<html><head>
<script type="text/javascript">
var nieuwVenster;
function show() {
    var eigenschappen = "width=300, height=300, left=150";
    nieuwVenster = window.open("", "info", eigenschappen, false);
    var d = nieuwVenster.document;
    d.write("<h1>Hallo!</h1>");
    d.write("<p>Dit venster bevat allerlei info</p>");
}

function dispose() {
    if (nieuwVenster != null) {
        nieuwVenster.close();
    }
}
</script>
</head>
<body>
<a name="dummy"><h1>Welkom op de site</h1></a>
<p>Meer informatie, klik <a href="#dummy" onclick="show();">hier</a>. </p>
<p>Klik <a href="#dummy" onclick="dispose();">hier</a> om het venster te
sluiten. </p>
</body>
</html>
```

De functie `show()` opent een nieuw venster met de naam "info" en de eigenschappen "width=300, height=300, left=150". Dit venster wordt toegekend aan de globale variabele `nieuwVenster`. Via het `document` kan dan de inhoud gegenereerd worden.

De twee links hebben een `href`-attribuut dat wijst naar een anker binnen de pagina. Dit anker zit op het begin van de pagina, dus eigenlijk doet dit niets. Interessanter zijn de twee event handlers op `onclick`.

De tweede functie is de `dispose()`-operatie die de `close()`-methode van het venster oproept.

Laat ons nu eens een stap verder denken. Aangezien je het document in het nieuwe venster met de methode `writeln()` van HTML-inhoud kan worden voorzien, is het ook mogelijk om hier JavaScript-code in op te nemen en is het dus mogelijk in het nieuwe venster de code te schrijven die het venster sluit.

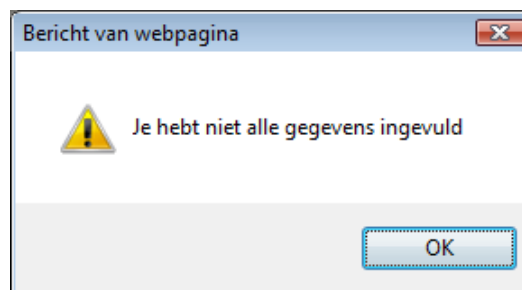
❖ pop-upvensters: `alert`, `prompt`, `confirm`

Bij dynamische pagina's wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de drie soorten pop-upvensters die JavaScript kent en die het mogelijk maken om te communiceren met de gebruiker. Om ze op te roepen moet de programmeur telkens een methode van het `window`-object oproepen.

◆ *Het alert venster*

Het *alert* venster toont een korte boodschap die de gebruiker enkel kan bevestigen door op OK te klikken. Het wordt meestal gebruikt voor waarschuwingen. De methode heeft als argument een `string` die de boodschap of waarschuwing bevat.

```
window.alert('je hebt niet alle velden ingevuld');
```

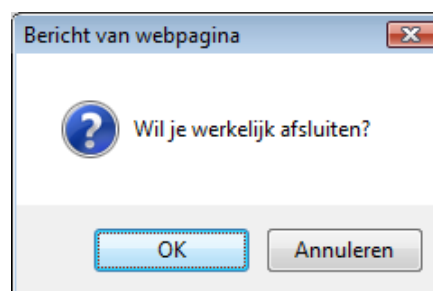

◆ *Het confirm venster*

Indien een vraag moet gesteld worden waarop bevestigend of ontkennend dient geantwoord te worden, is een confirm venster de geëigende keuze. In het pop-up venster kan de gebruiker enkel op "OK" of "Annuleren" klikken. De methode retourneert `true` of `false`, waarop je dan beslissingen kan baseren. Het argument van de functie bevat de gestelde vraag.

```
var status = window.confirm('Wil je werkelijk afsluiten?');
// status bevat true of false
if (status) {
    doe_iets();
} else {
    doe_iets_anders();
}
```

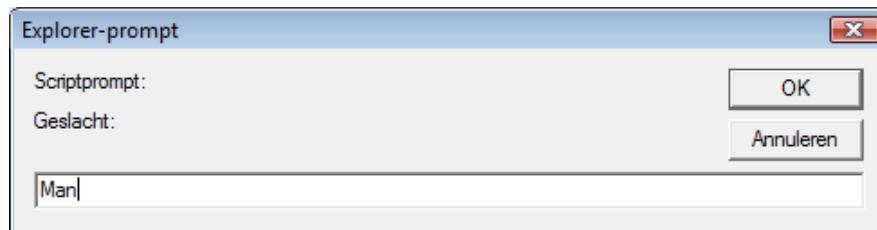
Opmerking: waarom is de uitdrukking `if (status == true)` wel goed, maar te lang?

♦ Het prompt venster

Als je input wil vragen doe je dat met de `prompt` methode van het `window` object. Het eerste argument van de functie is de gestelde vraag, het (optionele) tweede argument de standaardwaarde als de gebruiker op "Annuleren" zou klikken. De functie retourneert de ingetikte waarde of de standaardwaarde waarop je dan beslissingen kan baseren. Indien die er niet zou zijn wordt null teruggegeven.

```
var antwoord = window.prompt('Geslacht: ', 'Man');
if (antwoord != "Man") {
    document.write("Hallo girl!");
} else {
    document.write("Hallo boy!");
}
```


Toch is hier een waarschuwing op zijn plaats. Hoewel deze pop-upvensters toelaten om te communiceren met de gebruiker, moet je hiermee niet overdrijven. Gebruikers ervaren teveel pop-ups immers als erg hinderlijk, wat de gebruiksvriendelijkheid van de site niet ten goede komt. Bovendien kan de gebruiker de browser zo configureren dat pop-upvensters niet meer getoond worden, zodat je (belangrijke) boodschap toch verloren gaat.

❖ De statusbalk

Alle browsers zijn voorzien van een statusbalk onderaan het venster (tenzij ze expliciet zonder zijn gecreëerd). Deze ruimte wordt aangewend om boodschappen naar de gebruiker weer te geven. Als je bijvoorbeeld met de muis over een link beweegt, verschijnt de URL in de statusbalk. Ook een JavaScript programmeur kan gebruik maken van deze ruimte om informatieve boodschappen te versturen.

Er zijn twee properties van het `window`-object die interessant zijn voor de statusbalk: `status` en `defaultStatus`. In plaats van de URL te laten verschijnen als je over een link beweegt, is het bijvoorbeeld ook mogelijk om een eigen tekst te tonen. Dit kan door een combinatie van de `status` property met de `onmouseover` event handler voor de link in kwestie.

```
<head>
<script type="text/javascript">
function toonStatus() {
    window.status = "Bezoek ook onze webshop";
    return true;      // bemerk de return true, anders werkt dit niet
}
</script>
</head>
<body onload="window.defaultStatus='Welkom op onze site'">
<p><a href="http://webshop.bedrijf.be" onmouseover="return toonStatus()"
>intranet</a></p>
</body>
```

De event handler `onmouseover` moet hier de waarde `true` teruggeven, anders wordt gewoon de URL in de statusbar gezet. De property `status` is typisch bedoeld voor kortstondige boodschappen die maar even moeten verschijnen. Voor permanente boodschappen is er de `defaultStatus`. Deze property zet de tekst op de statusbalk en deze blijft daar staan als er niets anders moet getoond worden in de statusbalk (zoals URLs en `status` berichten). In alle moderne browsers staat in de veiligheidsinstellingen de aanpasmogelijkheid van de statusbalk uitgeschakeld, hou hier dus rekening mee.

15.5 DOM-scripting

In DOM-scripting wordt vooral gebruik gemaakt van de `getElementById()`-methode uit het W3C-DOM om HTML-elementen te benaderen. Elk HTML-element wordt als een knooppunt (node) beschouwd binnen het model.

❖ Benaderen van eigenschappen (properties)

De typische properties die kunnen benaderd worden zijn:

- `x.innerHTML`: de HTML-code binnen de HTML-container
- `x.nodeName`: het `name`-attribuut van een HTML-element
- `x.nodeValue`: het `value`-attribuut van een HTML-element
- `x.parentNode`: de parent node van een HTML-element
- `x.childNodes`: de child nodes van een HTML-element
- `x.firstChild`: het eerste kind van een knooppunt
- `x.lastChild`: het laatste kind van een knooppunt
- `x.attributes`: de attributen van een HTML-element

In deze opsomming staat `x` voor een knooppunt (bijvoorbeeld: `document.getElementById('knop')`.)

De `innerHTML`-eigenschap is een zeer handige manier om HTML-elementen aan te passen. Hiermee kan je immers de inhoud van een HTML-container opvragen en aanpassen. Het opvragen van de inhoud van een knooppunt, kan als volgt.

```
tekst=document.getElementById("paragraaf").innerHTML;
```

Voor het aanpassen gebruik je de volgende code:

```
document.getElementById("paragraaf").innerHTML="Hal lo, <big>Wereld</big>";
```

De tekstuele inhoud van een knooppunt kan opgevraagd worden met de property `nodeValue`. Dit werkt enkel voor pure tekst en attribuutknooppunten. In tegenstelling tot `innerHTML` wordt hier dus geen opmaakinformatie (HTML-codes) mee opgenomen en wordt de tekstuele inhoud ook als een child beschouwd. Een voorbeeld zal veel duidelijk maken.

```
<ul id="lijst"><li>een</li><li>twee</li><li>drie</li><li>vier</li></ul>
```

In bovenstaand voorbeeld is elk `li`-element een child van de lijst. De teksten een, twee, drie en vier zijn op hun beurt ook weer een child van het list item. Als je bijvoorbeeld de waarde drie wenst terug te krijgen, dan dien je volgende code te gebruiken.

```
tekst =  
document.getElementById('lijst').childNodes[2].firstChild.nodeValue;
```

Wil je de waarde vier terugkrijgen kan dat bijvoorbeeld met:

```
tekst = document.getElementById('lijst').lastChild.firstChild.nodeValue;
```

Aangezien de witruimtes (spaties en enters) ook knooppunten kunnen zijn in de DOM-tree is het nodig in de HTML-code alles aan elkaar te schrijven om dit werkend te krijgen. Deze werkwijze wordt dan ook voornamelijk bij XML gebruikt.

❖ **Het gebruik van DOM Methods**

Zoals al besproken in het onderdeel over het W3C DOM zijn er verschillende methodes beschikbaar om een HTML-element te benaderen.

- `x.getElementById(id)`: selecteert op het `id`-attribuut
- `x.getElementsByName(name)`: selecteert op het `name`-attribuut
- `x.getElementsByTagName(tag)`: selecteert op elementnaam
- `x.getElementsByClassName(class)`: selecteert op classnaam
- `x.querySelector(selector)`: selecteert één css-selector
- `x.querySelectorAll(selector)`: selecteert alle css-selectors
- `x.appendChild()`: voegt een onderliggend knooppunt toe
- `x.removeChild()`: verwijdert een onderliggend knooppunt
- `x.createElement()`: voegt een HTML-element toe
- `x.createTextNode()`: voegt een tekstueel knooppunt toe

Als we bij het voorbeeld van de lijst bijvoorbeeld een vijfde item wensen toe te voegen kan dat met onderstaande code:

```
var knooppunt=document.getElementById('lijst');
knooppunt.appendChild(document.createElement("li"));
knooppunt.lastChild.innerHTML="vijf";
```

Met de `appendChild`-methode wordt een kind toegevoegd, maar aangezien dit kind opnieuw een HTML-element is wordt de `createElement`-methode gebruikt, waarna hierin met de `innerHTML`-property de tekst vijf geplaatst wordt.

Indien enkel de tekst vijf aan de webpagina moest toegevoegd worden, dan kan je dat doen met de `createTextNode`-methode.

16jQuery

16.1 Inleiding

jQuery is een van de meest gebruikte Javascript libraries voor client-sided scripting in webapplicaties. De library wordt voornamelijk gebruikt om elementen in de DOM-boomstructuur te selecteren en te wijzigen, om event-handling en animaties te voorzien en om met Ajax te werken.

Een van de grote voordelen is dat binnen jQuery een eenvoudige syntax gebaseerd op CSS selectors gebruikt wordt om elementen te selecteren. Wat in JavaScript geschreven wordt als

```
document.getElementById('boven')
```

wordt in jQuery

```
jQuery('#boven') of nog korter $(' #boven')
```

Een tweede groot voordeel ligt in het feit dat jQuery een groot aantal problemen in verband met browserinconsistenties achter de schermen verhelpt.

jQuery functies worden aangeroepen met `$(document).ready` na het laden van de DOM. Er is dus een verschil met `window.onload`, want in dat geval wordt de functie pas uitgevoerd als de volledige pagina geladen is, dus inclusief figuren, enzovoort.

```
$(document).ready(function() {
    ...
});
```

In eerste "Hello World!" voorbeeld (jQuery_vb01.html) illustreert het gebruik van jQuery. In een eerste `script`-container wordt de jQuery library (jquery.js) als een extern bestand geladen. In de volgende `script`-container wordt de gewenste code aangeroepen van zodra de pagina geladen is in de browser. De code zorgt ervoor dat de inhoud van het element met `id 'output'` geselecteerd en aangepast wordt via de methode `html`. De uitgebreidere uitleg over de verschillende methodes om met de DOM in interactie te treden volgt later.

```
<!DOCTYPE html >
<html >
  <head>
    <title>jQuery voorbeeld 1</title>
    <meta charset="UTF-8">
    <script type="text/javascript" src="script/jquery.js"></script>
    <script type="text/javascript">
      $(document).ready(function() {
        $('#output').html("<h1>Hello world</h1>");
      });
    </script>
  </head>
  <body>
    <div id="output"> </div>
  </body>
</html >
```

Hierboven wordt een anonieme functie gebruikt, maar het kan ook met een benoemde functie.

```
$(document).ready(toonHelloWorld);
function toonHelloWorld() {
  $('#output').html("<h1>Hello world</h1>");
}
```

16.2 Selectors

In vergelijking met JavaScript is het met jQuery veel gemakkelijker en gebruiksvriendelijker om een selectie te maken van één of meerdere elementen. De syntax voor een selectie is grotendeels hetzelfde als de syntax voor CSS-selectors.

In de methode jQuery wordt een String geplaatst tussen aanhalingstekens met daarin een selector als argument. Deze jQuery methode creëert een object van de klasse jQuery, dat een verzameling van resultaten bevat, dus alle elementen die voldoen aan de selector.

De methode kan gebruikt worden als

```
var resultaat = jQuery("selector");
```

Door de meeste webontwikkelaars wordt het aanroepen van jQuery afgekort met het symbool \$

```
var resultaat = $("selector");
```

In onderstaand voorbeeld worden bijvoorbeeld alle paragrafen geselecteerd die binnen een div staan met een id gelijk aan "main".

```
var resultaat = $("div#main p");
```

Raadpleeg de jQuery API documentation op <http://api.jquery.com> voor een uitgebreid overzicht van CSS selectors, evenals <http://code.tutsplus.com/tutorials/the-30-css-selectors-you-must-memorize--net-16048>

Een zeer handige tool om jQuery selectors te testen en onder de knie te krijgen is <http://codylindley.com/jqueryselectors/>.

❖ De basis selectors

De meest eenvoudige selectors laten toe om een element, een id of een klasse te selecteren, eventueel gekoppeld aan de hiërarchie.

Selectorkarakter	Syntax	Betekenis
*	\$("*")	alle elementen
geen	\$("element")	element
#	\$("#idnaam")	id
.	\$(".classnaam")	class

Enkele voorbeelden

Selector	Voorbeeld	Betekenis
element	\$("a")	alle elementen 'a'
id	\$("#links")	het element met id 'links'
class	\$(".vet")	alle elementen met class 'vet'
combinatie	\$("div.links")	de div's met class 'links'
	\$("div#boven")	de div met id 'boven'
child	\$("div > a")	alle elementen 'a' die het kind zijn van een 'div'
descendant	\$("div a")	alle elementen 'a' die in een 'div' staan
next adjacent	\$("header + div")	alle eerste div's volgend op een header

next sibling	<code>\$("header ~ div")</code>	alle div's die volgen op een header en dezelfde parent hebben als de header.
--------------	---------------------------------	--

❖ De selectors voor attributen

Door gebruik te maken van de vierkante haken kan je heel ver gaan in de selectie van attributen.

Selectorkarakter	Syntax	Betekenis
[]	[attr]	element bevat het attribuut
[!]	[attr!]	element bevat het attribuut niet
[^=]	[attr^="..."]	attribuut start met
[\$=]	[attr\$="..."]	attribuut eindigt met
[*=]	[attr*="..."]	attribuut bevat
[~=]	[attr~="..."]	attribuut bevat het woord omgeven door spaties
[=]	[attr = "..."]	attribuut bevat de tekst of begint met die tekst gevolgd door een koppelteken

Hieronder worden enkele courante attribuutselectors geïllustreerd:

Selector	Voorbeeld	Betekenis
attribuut	<code>\$("[src]")</code>	alle elementen met attribuut 'src'
	<code>\$("input[name]")</code>	alle input's met attribuut 'name'
	<code>\$("img[src='ok.png']")</code>	alle img's met attribuut 'src' met waarde 'ok.png'
	<code>\$("img[src*='ok']")</code>	alle img's met attribuut 'src', 'src' heeft een waarde met daarin ergens de string 'ok'
	<code>\$("img[src^='ok']")</code>	alle img's met attribuut 'src', 'src' heeft een waarde die begint met de string 'ok'
	<code>\$("img[src\$='.png']")</code>	alle img's met attribuut 'src', 'src' heeft een waarde die eindigt op '.png'

❖ Selectors voor formulieren

Naast de bovenstaande selectors zijn er nog vele jQuery selectors beschikbaar die worden voorafgegaan door een dubbele punt (colon). Een aantal van deze :selectors zijn bedoeld voor het selecteren van invoervelden in een formulier.

Selector	Selectie
:button	alle invoervelden van het type button
:checkbox	alle invoervelden van het type checkbox
:checked	alle aangevinkte keuzevakken
:disabled	alle elementen die onbeschikbaar zijn
:enabled	alle elementen die beschikbaar zijn
:file	alle invoervelden van het type file
:focus	het invoerveld in focus
:hidden	alle invoervelden van het type hidden of met <i>visibility: none</i>
:input	alle invoervelden van het type input, textarea, select of button

:password	alle invoervelden van het type password
:radio	alle invoervelden van het type radio
:reset	alle invoervelden van het type reset
:selected	alle geselecteerde opties in een keuzelijst
:submit	alle invoervelden van het type submit
:text	alle invoervelden van het type text

❖ Selectors op child of type

Selector	Selectie
:first-child	eerste kind
:first-of-type	eerste van een type
:last-child	laatste kind
:last-of-type	laatste van een type
:nth-child()	het n-de kind
:nth-last-child()	het n-de laatste kind
:nth-last-of-type()	het n-de van een type
:only-child	het enige kind
:only-of-type	het enige van een type

❖ Andere selectors

Selector	Selectie
:contains()	element bevat specifieke tekst
:empty	alle lege elementen (zonder kindelementen)
:eq()	het element met de juiste index
:even	alle even elementen (0, 2, 4, ...)
:gt()	alle elementen met een index groter dan
:has()	element bevat minstens één element met specifieke tekst
:header	alle header-elementen (h1 tot en met h6)
:lang()	alle elementen met dat language attribuut
:last	het laatst geselecteerde element
:lt()	alle elementen met een index kleiner dan
:not()	alle elementen die niet voldoen aan de voorwaarde
:odd	alle oneven elementen (1, 3, 5, ...)
:parent	alle elementen die minstens één kindelement hebben
:root	het rootelement, dus altijd het html-element
:target	het doelelement
:visible	alle zichtbare elementen

16.3 Verschil met JavaScript

❖ Selectie van één element

Bij de selectie van één enkel element is de werking van `document.getElementById("id")` nagenoeg identiek aan die van `$("#id")`.

In onderstaand voorbeeld (`js_id.html`) wordt met JavaScript de eerste div gekozen op basis van zijn id en met de `innerHTML` methode wordt een paragraaf met "Hello World!" erin gezet.

```
<head>
  <script type="text/javascript">
    function helloWorld() {
      document.getElementById("een").innerHTML="<p>Hello World!</p>";
    }
    window.onload = helloWorld;
  </script>
</head>
<body>
  <div id="een"> </div>
  <div id="twee"> </div>
  <div id="drie"> </div>
</body>
</html>
```

De code van de jQuery variant (`jquery_id.html`) is zeer gelijkend in werking.

```
<head>
  <script type="text/javascript" src="script/jquery.js"></script>
  <script type="text/javascript">
    $(document).ready(function() {
      $("#een").html("<p>Hello World!</p>");
    });
  </script>
</head>
```

❖ Selectie van een reeks elementen

Het is pas bij een selectie van een reeks elementen dat het gemak van jQuery duidelijk wordt. Als we het bovenstaande voorbeeld aan willen passen om in alle div's de tekst "Hello World!" te zetten, dan is er behoorlijk meer JavaScriptcode nodig (`js_div.html`). Er is nu een `for`-lus nodig om doorheen de selectiereeks te gaan aangezien `getElementsByTagName()` meerdere elementen selecteert.

```
function helloWorld() {
  var x = document.getElementsByTagName("div");
  for (var i=0; x.length; i++) {
    x[i].innerHTML="<p>Hello World!</p>";
  }
}
window.onload = helloWorld;
```

De jQuerycode (`jquery_div.html`) wijzigt echter amper. Indien een selector een reeks elementen selecteert, dan worden die ook allemaal aangesproken.

```
$(document).ready(function() {
  $("div").html("<p>Hello World!</p>");
});
```

16.4 Interactie met de DOM-boomstructuur

Er zijn talrijke methodes om te interageren met de DOM-boomstructuur. Hier worden er slechts enkele veelgebruikte uitgelegd, voor de volledige mogelijkheden raadpleeg de jQuery API documentatie (<http://api.jquery.com/category/manipulation/>).

❖ De methode `.html`

In eerder gegeven voorbeelden is de methode `html` geïllustreerd. Met deze methode kan de inhoud van een selectie opgevraagd en gewijzigd worden. Als je `html` aangeroept zonder argument, dan geeft dit een String terug met daarin de inhoud van het eerste element in de selectie. Wanneer de methode `html` een String als argument neemt dan wordt dit argument gebruikt als inhoud van elk element in de selectie.

In `jQuery_html.html` wordt de inhoud van de `div` met id 'een' gewijzigd. De gewenste tekst wordt in de variabele `tekst` geplaatst. Vervolgens wordt tekst in de `div` met id 'een' geplaatst met de methode `html`.

```
$(document).ready(function() {
    var tekst = "Hello World!";
    $("#div#een").html(tekst);
});
```

❖ De methode `.val`

Aan de hand van de methode `val` wordt de value van inputelementen uitgelezen of gewijzigd. In `jQuery_val.html` wordt deze methode gebruikt om de inhoud van een tekst invoerveld naar een `textarea` te verplaatsen.

```
$(document).ready(function() {
    var tekst = $("input:text").val();
    $("#textarea").val(tekst);
});
```

❖ De methode `.css`

De methode `css` laat toe de css style van een selectie uit te lezen of te wijzigen. In `jQuery_css.html` wordt deze methode gebruikt om alle `div`'s een grijze achtergrond te geven.

```
$(document).ready(function() {
    $("div").css("background-color", "#aaa");
});
```

❖ De methode `.attr` en `.prop`

De methode `attr` laat toe attributen uit te lezen of te wijzigen. In `jQuery_attr.html` wordt deze methode gebruikt om elke `div` een `title` mee te geven.

```
$(document).ready(function() {
    $("div").attr("title", "Dit is een div");
});
```

Met deze methode kan je ook gemakkelijk controleren of een attribuut bestaat of niet. Om de inhoud van een attribuut op te vragen is er de methode `.prop`.

Indien je meerdere attributen tegelijk wil wijzigen kan dat door de attr-methode meervoudig te gebruiken.

```
$(document).ready(function(){
    $("div").attr("title", "Dit is een div");
    $("div").attr("style", "border: 2px solid black; background-color: #aaa");
});
```

Het kan ook iets geavanceerder door de verschillende attributen in JSON-object te steken. Hierin wordt telkens een naam en waarde gecombineerd, gescheiden door komma's.

```
$(document).ready(function(){
    $("div").attr(
        {
            title: "Dit is een div",
            style: "border: 2px solid black; background-color: #aaa"
        }
    );
});
```

❖ De methode .append en appendTo

Via de methode `append` kan inhoud toegevoegd worden aan een selectie. In `jQuery_append.html` wordt aan elke `div` eerst een paragraaf toegevoegd met de tekst "Hello". Daarna wordt binnen elke paragraaf een `span` toegevoegd met de tekst "Wereld!".

```
$(document).ready(function(){
    $("div").append($("<p></p>").text("Hello "));
    $("div p").append($("<span></span>").text("Wereld!"));
});
```

In `jQuery_appendto.html` wordt de werking van `appendTo` getoond. Bij `appendTo` enkel wordt vertrokken van een element en wordt dit element toegevoegd aan een geselecteerd element.

```
$(document).ready(function(){
    var tekst = $("<p>");
    tekst.append("Hallo ").appendTo($("div"));
    var tekst = $("<span>");
    tekst.append("Wereld!").appendTo($("div p"));
});
```

Via `$("<p>")` wordt een lege paragraaf aangemaakt. Daarna wordt in de paragraaf de tekst "Hallo " geplaatst en de paragraaf toegevoegd aan de `div` via de methode `appendTo`. Op identieke wijze wordt een `span` toegevoegd aan de net toegevoegde paragraaf.

❖ De methode .prepend en .prependTo

Min of meer het tegengestelde werking van `append` en `appendTo`, waarbij er nu vooraan toegevoegd wordt in plaats van achteraan.

```
$(document).ready(function(){
    $("div").append($("<p></p>").text("Wereld"));
    $("div p").prepend($("<span>Hallo </span>"));
});
```


❖ **De methode .addClass, .hasClass, .removeClass en .toggleClass**

Als je elementen wil aanpassen op basis van de classe kan je gebruik maken van . addCl ass, . hasCl ass, . removeCl ass en . toggl eCl ass.

Met addCl ass kan je één of meerdere class-namen toevoegen aan je selectie.

```
$(document).ready(function() {
    $("div").addClass("groen links");
});
```

Met hasCl ass kan je een element met een bepaalde klassenaam selecteren.

```
$(document).ready(function() {
    if($("div").hasClass("groen")) {
        ... }
});
```

Met removeCl ass kan je een bepaalde klassenaam verwijderen. Zonder waarde removeCl ass() worden alle klassen verwijderd.

```
$(document).ready(function() {
    $("div").removeClass("groen");
});
```

Met toggl eCl ass wordt gecontroleerd of een bepaalde klassenaam bestaat. Als hij bestaat wordt hij verwijderd en als hij niet bestaat wordt hij toegevoegd.

```
$(document).ready(function() {
    $("div").toggleClass("groen");
});
```

❖ **Verschillende methodes in een ketting**

Het bovenstaande voorbeeld van de attr-methode waarin zowel attributen als CSS-stijl wordt aangepast kan ook herschreven worden om gebruik te maken van “chaining” (jQuery_attr_chain.html).

```
$(document).ready(function() {
    $("div").attr("title", "Dit is een div")
        .css("border", "2px solid black")
        .css("border-radius", "5px")
        .css("background-color", "#aaa");
});
```

Eens een jQuery-object via een selector aangemaakt is kan het gevonden resultaat verder gefilterd worden en kan de DOM boomstructuur nog doorlopen worden. Hiervoor kunnen onder andere de methoden first, last, next en nextAll gebruikt worden.

In jQuery_filter.html wordt de eerste li in het document bruin en krijgen de volgende andere kleuren via via method chaining.

```
$('li').first().css("color", "brown")
    .next().css("color", "blue")
    .nextAll().css("color", "green");
```

De eerste li wordt bruin. Zijn eerste sibling wordt blauw en alle volgende siblings groen. De list items van de volgende lijsten worden niet gekleurd, want zij zijn geen next of nextAll van de first aangezien die sibling relaties zijn.

16.5 Event handling

De events zijn zeer identiek aan die van JavaScript. Meer info vind je in de jQuery API documentatie <http://api.jquery.com/category/events/>.

Muis	Toetsenbord	Formulier	Document/Window
.click()	.focusout()	.blur()	.load()
.dblclick()	.keydown()	.change()	.ready()
.focusout()	.keypress()	.focus()	.resize()
.hover()	.keyup()	.focusin()	.unload()
.mousedown()		.select()	
.mouseenter()		.submit()	
.mouseleave()			
.mousemove()			
.mouseout()			
.mouseover()			
.mouseup()			
.toggle()			

De algemene syntax is

```
$('elem').event(function() { ... });
```

In `jquery_click.html` wordt het click-event geïllustreerd. Wanneer de pagina geladen is (`ready`) wordt er bij het element met id 'knop' een eventhandler voorzien. Wanneer op deze knop geklikt wordt, wordt de geselecteerde waarde uit de `select` gehaald en uitgevoerd naar het `div`-element met id 'output'. Tevens wordt de knop op disabled gezet via de methode `attr`.

```
<html>
  <head>
    <script type="text/javascript" src="script/jquery.js"></script>
    <script type="text/javascript">
      $(document).ready(function() {
        $('#knop').click(function() {
          var tekst = "Je koos voor " + $("#dept").val();
          $("#div#output").html(tekst);
          $('#knop').attr('disabled', 'disabled');
        });
      });
    </script>
  </head>
  <body>
    <div>
      <select id="dept">
        <option value="it">PXL-IT</option>
        <option value="tech">PXL-Tech</option>
        <option value="edu">PXL-Educatie</option>
      </select>
    </div>
    <input type="button" id="knop" value="Bevestig" />
    <div id="output"> </div>
  </body>
</html>
```

In `jQuery_mousemove.html` wordt een voorbeeld gegeven van de eventhandling voor een `mousemove` event. De code werd overgenomen van <http://api.jquery.com/mousemove/>. Let in de code op het gebruik van de variabele `event` als argument van de anonieme functie:

```
$( "div" ).mousemove(function( event ) {
    var pageCoords = "( " + event.pageX + ", " + event.pageY + " )";
    $( "span:last" ).text("( event.pageX, event.pageY ): " + pageCoords);
});
```

Zie ook <http://api.jquery.com/event.pageX/> en <http://api.jquery.com/event.pageY/>

Ook via de methode `bind` kan een of meerdere event-handlers toegevoegd worden aan een selectie.

In `jQuery_bind.html` bevat `$(this)` de referentie naar het element dat de `mouse-enter` of `mouseleave` getriggert heeft. Voor de werking van `toggleClass` wordt verwezen naar <http://api.jquery.com/toggleClass/>

```
$( "p" ).bind("click", function(event) {
    var str = "( " + event.pageX + ", " + event.pageY + " )";
    $( "span" ).text("Click happened! " + str );
});
$( "p" ).bind("dblclick", function() {
    $( "span" ).text("Double-click happened!");
});
$( "p" ).bind("mouseenter mouseleave", function( event ) {
    $(this).toggleClass("over");
});
```

Met `event.preventDefault()` kan je de standaard-actie van een element omzeilen. In `jQuery_prevent.html` wordt ervoor gezorgd dat de standaard-actie van een anchor (doorverwijzen naar een andere pagina) niet uitgevoerd wordt. Wel wordt er telkens een boodschap in een `div` geschreven en wordt de `div` toegevoegd aan het element met id 'log'.

```
$(document).ready(function(){
    $( "a" ).click(function(event) {
        event.preventDefault();
        $( "<div>" ).append("default " + event.type + "prevented")
            .appendTo("#log");
    });
});
```

De methode `preventDefault` wordt dikwijls gebruikt om client-sided validatie te voorzien. Dit wordt in `jQuery_prevent2.html` geïllustreerd.

```
$(document).ready(function(){
    $( "input[type='submit']" ).click(function(event) {
        $( "input[type='text']" ).each(function() {
            if( $(this).empty() && $(this).val().trim() === "" ){
                event.preventDefault();
                $(this).toggleClass("leeg")
                    .val("geef een waarde in");
            }
        });
    });
});
```

Via de methode `each` wordt elke input met attribuut `type` met waarde `text` doorlopen. Voor elke gevonden input wordt de anonieme functie aangeroepen. In deze functie wordt gecontroleerd of de input niet leeg is of enkel gevuld met spaties. Mocht de input leeg zijn dan wordt het input veld voorzien van de klasse "leeg". De input krijgt een rode kleur en gele achtergrond via die klasse.

16.6 Animaties

De methode `fadeIn` zorgt ervoor dat een element zichtbaar wordt, `fadeOut` zorgt dat het langzaam verdwijnt. Als argument van de methode kan de tijd meegegeven worden in milliseconden waarop het element getoond moet worden. In `jQuery_fade.html` wordt het element met id 'div1' in 3000 ms onzichtbaar.

```
$("#div1").fadeOut(3000);
```

Let op, het element wordt in het voorbeeld eerst via css onzichtbaar gemaakt via de methode `hide` (<http://api.jquery.com/hide/>). Ook verspringt de display property onmiddellijk van none naar block en zal de opacity van het element tijdens de 2000 ms van 0 (volledig transparant) naar 1 (niet transparant) gaan.

De methoden kunnen ook aangeroepen worden met drie argumenten. Het eerste argument is nog altijd het aantal ms, het tweede argument is de easing, en de derde defunctie die uitgevoerd moet worden als de tijd om te plaatsen verstreken is. In dit voorbeeld wordt div1 eerst in 3000 ms onzichtbaar gemaakt, daarna wordt de div met id 'div2' zichtbaar in 2000 ms.

```
$(document).ready(function() {
    $('#div1').click(function() {
        $(this).fadeOut(3000, "swing", function() {
            $("#div2").fadeIn(2000);
        });
    });
});
```

Via de methode `animate` kan een aangepaste animatie voorzien worden. Deze animatie gebeurt door de css-eigenschappen aan te passen. In `jQuery_animate.html` wordt de div met id 'div1' in 1000 ms van volledig ondoorzichtig (*opacity* 1) naar volledig transparant geplaatst (*opacity* 0) via `toggle`, van links verschoven over 20 px (`+=20`) en van volledige hoogte (ingesteld in de css) naar hoogte 0 geplaatst via `toggle`.

```
$("#div1").animate({
    opacity: "toggle",
    left: "+=20",
    height: "toggle"
}, 1000);
```

Het eerste argument van de methode `animate` is een object. Tussen de accolades wordt een object aangemaakt met eigenschappen voor *opacity*, *left* en *height*.

De methode `animate` kan ook aangeroepen worden met drie argumenten, het derde argument is de functie die uitgevoerd moet worden als de animatie klaar (`complete`) is.

17 Bijlagen

17.1 Overzicht van de HTML-elementen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van alle HTML-elementen van de drie HTML-versies. In de laatste kolom staan de afgekeurde elementen. De elementen die ooit enkel voor XHTML 1, 1.1 en 2.0 ontwikkeld zijn, maar nu geen deel meer uitmaken van de HTML5-standaard zijn niet opgenomen.

HTML 3.2		HTML 4.01	HTML 5	afgekeurd
a	link	abbr	article	acronym
address	map	bdo	aside	applet
area	menu	button	audio	basefont
b	meta	col	bdi	big
base	ol	colgroup	canvas	center
blockquote	option	del	command	dir
body	p	fieldset	data	font
br	param	iframe	datalist	frame
caption	pre	ins	details	frameset
cite	samp	label	embed	isindex
code	script	legend	figcaption	noframes
dd	select	noscript	figure	small
dfn	small	object	footer	strike
div	strong	optgroup	header	tt
dl	style	q	hgroup	
dt	sub	s	keygen	
em	sup	span	mark	
form	table	tbody	meter	
h1, h2, .., h5, h6	td	tfoot	nav	
head	textarea	thead	output	
hr	th		progress	
html	title		rp	
i	tr		rt	
img	u		ruby	
input	ul		section	
kbd	var		source	
li			summary	
			track	
			video	
			wbr	

17.2 CSS-overzicht

❖ CSS 1

De stijlen van CSS 1 worden door alle recente browsers ondersteund en kunnen dus vrij gebruikt worden.

Stijl	Standaardwaarde	Stijl	Standaardwaarde
background		letter-spacing	normal
background-attachment	scroll	line-height	normal
background-color	transparent	list-style	
background-image	none	list-style-image	none
background-position	0% 0%	list-style-position	outside
background-repeat	repeat	list-style-type	disc
border		margin	
border-bottom		margin-bottom	0
border-bottom-width	medium	margin-left	0
border-color		margin-right	0
border-left		margin-top	0
border-left-width	medium	padding	
border-right		padding-bottom	0
border-right-width	medium	padding-left	0
border-style		padding-right	0
border-top		padding-top	0
border-top-width	medium	text-align	start
border-width		text-indent	0
clear	none	vertical-align	baseline
color		white-space	normal
display	inline	width	auto
float	none	word-spacing	normal
font		text-decoration	none
font-family		text-transform	none
font-size	medium		
font-style	normal		
font-variant	normal		
font-weight	normal		
height	auto		

❖ CSS 2 en 2.1

De toevoegingen van CSS 2 en 2.1 zijn ook algemeen bruikbaar. Op de website www.caniuse.com kan controleren welke browsers welke stijleigenschappen ondersteunen.

Stijl	Standaardwaarde	Stijl	Standaardwaarde
azimuth	center	page-break-after	auto
border-bottom-color		page-break-before	auto
border-bottom-style	none	page-break-inside	auto
border-collapse	separate	pause	
border-left-color		pause-after	
border-left-style	none	pause-before	
border-right-color		pitch	medium
border-right-style	none	pitch-range	50
border-spacing	0	play-during	auto
border-top-color		position	static
border-top-style	none	quotes	
bottom	auto	richness	50
caption-side	top	right	auto
clip	auto	speak	normal
content	normal	speak-header	once
counter-increment	none	speak-numeral	continuous
counter-reset	none	speak-punctuation	none
cue		speech-rate	medium
cue-after	none	stress	50
cue-before	none	table-layout	auto
cursor	auto	top	auto
direction	ltr	unicode-bidi	normal
elevation	level	visibility	visible
empty-cells	show	voice-family	
left	auto	volume	medium
max-height	none	widows	2
max-width	none	z-index	auto
min-height	0		
min-width	0		
orphans	2		
outline			
outline-color	invert		
outline-style	none		
outline-width	medium		
overflow			

❖ CSS 3

Voor je de nieuwe CCS3-toevoegingen gebruikt kijk je zeker best eens op www.caniuse.com.

Stijl	Standaardwaarde	Stijl	Standaardwaarde
alignment-adjust	auto	box-align	stretch
alignment-baseline	baseline	box-decoration-break	slice
animation		box-direction	normal
animation-delay	0	box-flex	0.0
animation-direction	normal	box-flex-group	1
animation-duration	0	box-lines	single
animation-iteration-count	1	box-ordinal-group	1
animation-name	none	box-orient	inline-axis
animation-play-state	running	box-pack	start
animation-timing-function	ease	box-shadow	none
appearance	normal	box-sizing	content-box
backface-visibility	visible	break-after	auto
background-clip	border	break-before	auto
background-origin	padding	break-inside	auto
background-size	auto	color-profile	auto
baseline-shift	baseline	column-count	auto
binding	none	column-fill	balance
bleed	6pt	column-gap	normal
bookmark-label	content()	column-rule	
bookmark-level	none	column-rule-color	
bookmark-state	open	column-rule-style	medium
bookmark-target	none	column-rule-width	medium
border-bottom-left-radius	0	columns	
border-bottom-right-radius	0	column-span	1
border-image	none	column-width	auto
border-image-outset	0	crop	auto
border-image-repeat	stretch	dominant-baseline	auto
border-image-slice	100%	drop-initial-after-adjust	text-after-edge
border-image-source	none	drop-initial-after-align	baseline
border-image-width	1	drop-initial-before-adjust	text-before-edge
border-radius	0	drop-initial-before-align	caps-height
border-top-left-radius	0	drop-initial-size	auto
border-top-right-radius	0	drop-initial-value	initial

fit	fill	punctuation-trim	none
fit-position	0% 0%	rendering-intent	auto
float-offset	0 0	resize	none
font-stretch	normal	rest	
grid-columns	none	rest-after	
grid-rows	none	rest-before	
hanging-punctuation	none	rotation	0
hyphenate-after	auto	rotation-point	50% 50%
hyphenate-before	auto	ruby-align	auto
hyphenate-character	auto	ruby-overhang	none
hyphenate-lines	no-limit	ruby-position	before
hyphenate-resource	none	ruby-span	none
hyphens	manual	string-set	none
icon	auto	target	
image-orientation	auto	target-name	current
image-rendering	auto	target-new	window
image-resolution	normal	target-position	above
inline-box-align	last	text-align-last	start
line-stacking		text-emphasis	none
line-stacking-ruby	exclude-ruby	text-height	auto
line-stacking-shift	consider-shifts	text-justify	auto
line-stacking-strategy	inline-line-height	text-outline	none
mark		text-wrap	normal
mark-after	none	transform	none
mark-before	none	transform-origin	50% 50% 0
marquee-direction	forward	transform-style	flat
marquee-loop	1	transition	
marquee-play-count	1	transition-delay	0
marquee-speed	normal	transition-duration	0
marquee-style	scroll	transition-property	all
move-to	normal	transition-timing-function	ease
nav-down	auto	voice-balance	center
nav-index	auto	voice-duration	
nav-left	auto	voice-pitch	medium
nav-right	auto	voice-pitch-range	
nav-up	auto	voice-rate	
opacity	1	voice-stress	moderate
outline-offset	0	voice-volume	medium
overflow-style	auto	white-space-collapse	collapse
overflow-x	visible	word-break	normal
overflow-y	visible	word-wrap	normal
page-policy	start	font-size-adjust	none
perspective	none	marks	none
perspective-origin	50% 50%	page	auto
phonemes		size	auto
presentation-level	0	text-shadow	none